N. LADMISS-ANDREESCU

Semne şi mituri

cu un cuvânt de deschidere de

NICOLAE ROŞU

LANURI

SEMNE ŞI MITURI

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE DOUĂZECIŞICINCI EXEMPLARE PE HÂRTIE VELINĂ, NUMEROTATE DELA I LA XXV, NEPUSE ÎN COMERŢ.

N. LADMISS-ANDREESCU

SEMNE ȘI MITURI

cu un cuvânt de deschidere de

NICOLAE ROŞU

Editura LANURI

Mediaş

1937

De acelaş autor

V o r a p a r e :

LUP CERESC, editura „Cugetarea"

CARTE PENTRU SBOR

LEGIUNE, roman

CUVÂNT DE DESCHIDERE

Un volum de eseuri critice, — până la judecata postumă a timpului, rămâne cele mai adesea ori o enigmă nedeslegată.

Autorul are punctele lui de vedere; timpul pe ale lui; ceilalţi oameni pe ale lor. Dacă se iveşte un punct de contact, — orientarea este cea justă. Dar mai trebue ceva pentru ca această carte să rămâe o operă închegată: mai trebue ca ea să realizeze o formulă estetică, — adică să se ridice prin stil, dar şi prin viziune şi sensibilitate, la înălţimea artei literare. Căci critica literară nu este privire rece, îngheţată, peste adâncurile unei opere literare, — ci înţelegere, — asimilare, şi creaţie chiar, prin noui puncte de vedere,— printr'un proces de cristalizare care devine prin sine o valoare artistică.

D-l N. Ladmiss-Andreescu, — a ucenicit în literatură şi în critică. Nu este, ca să spunem astfel, — un debutant. Cartea pe care o publică astăzi este aceia a unui scriitor format. Intrucât şi talentul are nevoe de relieful unei culturi, — d-l N. Ladmiss-Andreescu este, în literatură, un auto-didact, suportând neajunsurile dar şi foloasele acestei discipline. Spirit vioi, — clar, temperament nervos, — cuprinzând evoluţia unei idei în perspective largi, ca apoi, dintr'odată să se cufunde în amănunte sau în descrieri

documentate, stilul d-lui N. Ladmiss-Andreescu este expresia acestei structuri organice şi intelectuale.

Eseurile critice pe care le publică în cartea de faţă, îngemănează o concepţie unitară întrucât ele se cristalizează pe axa de evoluţie a vremii. Acel studiu de sinteză, întitulat „A r s p o e t i c a", este o luminoasă perspectivă asupra liricei de astăzi, — dar cum autorul îşi manifestă prin instinct o afinitate electivă, — poeţii tineri au întâetate şi odată cu ei, integrarea în sensibilitatea specifică timpului. D-l N. Ladmiss-Andreescu alege, complectează golurile, elimină superficialitatea, şi tot acest proces de rânduire şi selecţie, — departe de a fi preţios sau pedant,— învederează bunul simţ şi receptivitatea estetică.

Trecerea dela această vibraţie estetică la un discernământ critic care evidenţiază şi puterea unui criteriu critic justificat, — se face printr'o alunecare uşoară, fără căderi în gol sau poticniri sincopate. Este, fără îndoială, un mare merit al d-lui N. Ladmiss-Andreescu, acela de a-şi putea păstra luciditatea spiritului critic la diferitele temperaturi şi variaţiuni ale stilului său de viaţă. In măsura în care înaintăm şi pe drumul bătut de alţii, unde vom găsi cuceririle nepieritoare ale „g r u p u l u i a p o l i n i c", — gândul se ridică pe culmile însorite ale Olimpului, acolo unde formula de artă trece drept mărturisirea unei armonii siderale.

N'aşi vrea să insist prea mult asupra acelui „C o n t u r m i s t r a l i a n", — plin de sugestii şi de adevăr, — pentrucă această carte se cere cetită din scoarţă în scoarţă şi nu rezumată, — ci aşi vrea să mă opresc o clipă pe marginea capitolului de încheiere, — „E s t e t i c a s b o r u l u i". . . .

Mitul icarian, al avântării îndrăznețe către soare, către cucerirea aerului, evidențiază putința unui eroism moral, — care poate fi în egală măsură linia de mișcare a unei estetici pure, dar și expresia unei sănătăți spirituale și organice perfecte. Estetica sborului, departe de a fi piscul mașinismului, este întruchiparea unui mit, a unei năzuințe ideale care îmbină perfecțiunea și eroismul. Spune într'unloc d-l N. Ladmiss-Andreescu: curajul este saltul etic în marile răspântii ale vieții.

Estetica sborului, cași viața marilor luptători pentru Edenul omenirii de mâine a intrat în sufletul nostru, — ne-a cucerit orgoliul de a trăi flacăra vie a unei existențe altfel decât ceia de până acum. D-l N. Ladmiss-Andreescu este unul dintre crainicii acestei lumi noi, este vestitorul inspirat al frumuseții și perfecțiunii spiritului icarian. Deoarece ideile și talentul îl servesc pentru a se exprima clar și convingător, această carte, pe lângă valoarea unei mărturisiri, o mai are și pe aceea a credinței în slava noului clasicism.

NICOLAE ROȘU

I.

CONSTELAŢII LITERARE

In vânt şi uitare tot stând
Cu zile grele, stăpâne —
Ori-cine, ori-ce au trăit
Nimic nu rămâne.

G. BACOVIA.

REVIRIMENT

Două admirabile eseuri au semnalat întoarcerea Ardealului în câmpul literelor parăsit, uitat, necultivat, de generaţia imediat postbelică: *„Peisaj ardelean"* al tânărului dascăl format la Cluj Grigore Popa[1]) şi *„Viaţa literară românească în Ardealul de după unire"* al d-lui Ion Breazu, şi domniasa clujean.

Fiind scrise de literaţi cu vederi diametral opuse, aceste eseuri au dat naştere — pe lângă controversa îndelung desbătută de înşişi tinerii autori — la o discuţie mai largă care a avut darul să desvălue dedesubturile unei stagnări periculoase, precum să lămurească avântul luat dela 1930 încoace de revuistica literară.

In cele patru zări ale Ardealului, în centrul lui, în oraşe care s'a crezut o vreme că nu pot conta literar în viaţa acestei elanice provincii româneşti, au apărut reviste literare de ideologii diferite; tocmai de aceea bune pentru remarcă. Dacă ar fi numai cele patru mari periodice literare: *„Pagini literare"* la sud-vest, *„Lanuri"* şi *„Gând Românesc"* în centru şi *„Familia"* spre nordul

---

[1]) Pagini Literare. An. 1 No. 1.

provinciei, tot ar fi destul pentru a se arăta celor neîncrezători, celor ce nu înţeleg rostul slovei în desvoltarea generala a unui popor,ca într'adevăr, în Ardeal bate vânt nou şi sanàtos.

Nu încerc aici o enumerare a periodicelor literare — unele excelente, altele bune, altele sub nivel, dar toate unite în acelaş efort de evidenţiere culturala provinciala — pentruca s'au facut catalogări, indexe, totalizari, de alţii în alte locuri şi la vremi oportune.

O acţiune cere în prim plan suflet, animaţie. Cu suflet şi animaţie, Ardealul literar de după 1930 s'a ridicat şi a înflorit. Şi mai ales, cu suflet tânar. Nici nu era altfel cu putinţa.

Politica, inevitabila dupa un cataclism ca cel trecut între 1914-1919, a atrofiat simţul estetic, elanul metafizic, în folosul realului, pipaibilului, trăirii fizice, dinamismului materialist. In astfel de condiţiuni, o îndreptare era un desiderat imposibil de îndeplinit. Insași cei cari — de o vârstă cu politicienii postbelici — aveau înca un crez literar, se vedeau în imposibilitate de a şi-l îndeplini din cauza lipsei de înţelegere, de solicitudine din partea celor între cari trebuiau sa-şi traiasca ţelurile. Cazurile domnilor: Lucian Blaga, Victor Papilian, Aron Cotruş şi înca doi, trei, sunt cu totul izolate. Ascensiunea acestor creatori se datoreşte aproape integral revistei *„Gândirea“* care, pornita dela Cluj a avut şi posibilitatea, şi taria, sa evidenţieze puterea de munca, viziune şi creaţie a talentelor grupate în jurul domnilor Nichifor Crainic şi Cezar Petrescu. Dincolo de coperţile acestei reviste, nimic remarcabil, de preţ, în câmpul literelor ciscarpatice.

Aceasta inexistenţa culturală, în contrast cu marele avânt dinainte de răsboiu (Goga, Coşbuc, Iosif, Hodoş, etc...), a fost remarcata de şcolarii anilor 1920-1930. Aceşti şcolari, cari pe banci de

liceu n'aveau ca îndreptar literar decât pe cei cu două generaţii înaintea lor, au căutat răul, l'au aflat şi au pornit, cu sorţi de isbândă — după cum azi se vede — la stârpirea lui şi la aşezarea scrisului de pe plaiu la locul ce i se cuvine.

Faptul că tineretul bea apă dela isvoarele literare ale realităţilor româneşti, sau vreunui alt curent literar autohton, este un merit pe care dacă cei cu o generaţie în urmă nu-l înţeleg, îl vor înţelege cu siguranţa, cei din generaţia care se ridică.

De şapte ani, deci arta ardeleană, literatura, prin excelenţa, s'au însorit. Şi drumul este în pronunţat urcuş. Din acest fericit iureş estetic, se desprinde ca mai bogata în producţie, mai cizelată calitativ, poezia. Poeţii noi din Ardeal au găsit, pentru exploatat, bogaţii însemnate de înaltă tensiune spirituala,cari dozate judicios, au dat opere de adevărată revelaţie, de înalt miraj:

De flacără mi-aş creşte tânguitoarea strună,
Mi-aş întinge degetele'n raze de lună,
Din constelaţii mi-aş smulge metalul măsurilor
Şi cântecul din fluerul pe care plânge Muma Pădurilor.

(Teodor Murăşanu: Bocet)

Mâinile albe'n joc spre devenire
Improspătau mirate înseilări
Şi omogen deschise'n depărtări
Singurătatea o'nchegau în fire.

(C. S. Anderco: Mâini)

Şi 'n georgeie
a 'mpistrit
zgârgori rupţi din curcubee,
maci pe stoguri sângerând,
jorzi de salcă'n râu plângând
şi pe umeri,
în cheiţă,
albe flori de romoriţă.

(C. Miu-Lerca: Portul şi mândra)

Sunt, citările noastre, plămădeli de serioasă cercetare emotivă şi interioară, de plin avânt poetic,

de o maturitate pe care, în general, nu au putut-o atinge poeţii anilor 1918-1930.

Şi nu numai citările acestea sunt singurele cele mai bune producţii poetice ale tinerilor ardeleni.

*

Dintre aceştia, ne-am oprit ades, cu sentimente de bucurie, asupra versurilor semnate prin diferite reviste, de către domnii: *Emil Giurgiuca, George Popa, Ion Th. Ilea* şi *Ştefan Baciu.* Nu-i proclamăm aci ca fiind cei mai buni, cei mai profunzi, cei mai mari poeţi ai generaţiei noi; dar îi remarcăm pentrucă suntem convinşi că din opera lor vor rămâne pagini luminoase care vor birui întunericul anilor, care vor fi luate cândva ca model de limbă românească, de sensibilitate poetică. Şi pentrucă pe harta literară a Ardealului de azi, pot fi aşezaţi în anumite puncte de altitudine.

I.

Dl. Emil Giurgiuca se fărămiţează cam de prin 1925 prin pagini de reviste, cărora le dă un suflu alb de întreagă poezie. In volum nu-l avem. Aşa că ne va fi greu să-l apreciem unitar, în bloc. De vom greşi în cele ce vom scri, aceasta ne va fi circumstanţă uşurătoare. Dar oricât am greşi, atunci când spunem: Giurgiuca este cel mai reprezentativ poet al Ardealului de azi pe tărâmul poeziei sensibil-erotice, nu ne îndoim de veracitatea spuselor noastre.

In avalanşa modernistă — pe care poetul nu o desconsideră nici ca factură, nici ca fond chiar — erotica d-lui Giurgiuca are o notă de mare şi integru uman. Nu alunecă pe panta semi decenţei (indecentul este integral eliminat), cu toate că evidenţiază fibral eroticul. Un drum de mijloc, în care expresiile prea bolovănoase, precum pulberea

vocabularului excitant, greu de evitat în asemenea producţii, sunt ocolite cu măestrie:

Când *buzele noastre* îşi sorb văpaia durută
Sufletele ni se împletesc în amar,
Ca rădăcinile într'o piatră de hotar
A doi pomi ce în ramuri se sărută.
(Plâns: Abecedar No. 15-16)

Sensibilitatea versului nu poate scăpa în icoane vii, expresive, deşi imaginea poetică este reprezentată total. Un erotism înălţat pe culmi de fin impresionism, diafanizat, pulverizat chiar, de nervul suprasensibil al poetului, aflăm în aceste luminoase versuri:

Vrea'n *rochie de spumă să te vadă*
Grădina de cădelniţi cu parfum:
Bunădimieaţa, fată de zăpadă!
(Cântec să se ducă somnul: Braşovul Lit. No. 19-20)

încât, dacă nu vom întinde coarda sensibilităţii alături de aceea a poetului, ne va fi foarte greu să ne integrăm ideologiei versului (metrica şi structura technicei fiind pornite din calcul estetic nu sunt suficiente, pentru că aprecierea „la rece" a unor asemenea versuri nu este justă nici cel puţin din punct de vedere formal).

Dar dl. Emil Giurgiuca este un subjugat al marilor dureri:

In fiecare creangă se mistuie o vioară.
(Ardere: Frize, II, 3

sau:

Ai îngheţat în noaptea mea pe veci
Suavă ramură'n omăt de lună!
(Mustrare: Abecedar 45-48)

sau şi mai lămuritor:

Tu podul meu de cântec peste moarte,
Odată şi odată un ţipăt imens vom fi împreună
La marginea pământului, opriţi în noapte,
Cu spaimă de stelele mari, din genună.
(Incrustare pe un gât de vioară; Gând Rom. III, 4)

Deşi poetul nu desconsideră *întoarcerea* la bucuria de a fi om, de-a trăi aşa cum îţi este dat ca om să trăeşti:

Odată şi odată prepeliţele zărilor n'or mai sări prin fânaţe
Şi omul îşi va întoarce faţa la pământ.
(Încrustare pe un gât de vioara)

află ca fără însemnătate faptul că:

Octombrie în aur bolnav îmbrăcat
— — — — — — — —
Cuprinde 'n crengi nimicul
(Joc vechiu: Frize II, I)

când poate să aştearnă:

... pe prag un braţ de soare.
(Cântec să se ducă somnul)

când, liniştit, are bucuria:

Să stea un pic aici până s'or scutura
Fulgii de somn de pe pleoapele de floare.
(Cântec să se ducă somnul)

când, mai ales, lumea aceasta, care are atâtea compromisuri, atâtea nimicnicii, poate fi vazută şi prin ochianul neprafuit a unei largimi de spirit pe care ni-o dă nemărginirea, care face cu măestrie supraumană:

Din fiecare bulgăr să răsară o floare
(Rugăciune simplă de primăvară: Gând Rom. III, 4)

Scuturată esteticeşte, poezia d-lui Emil Giurgiuca nu e mai puţin profundă. Poetul, stăpân pe limbă, pe modelajul adequat al cuvântului, îşi va altoi sensibilitatea pe o technică modernistă în formă, largă însă, virtuoasă chiar, acolo unde înţelege că trebuie să facă o legatură între tradiţie şi viitor!

Pe mână argintat mi-a ruginit abisul
Îmi latră steaua clopotele verzi de apă,
Iar de pe buza rocelor ce 'ntorc în sapă
Desferec doar un pumn de abur: visul.
(Mustrare: Abecedar 45—48)

Aceeaş întoarcere spre fonduri trecute, dar zidite în forme noi, aflam în destul de multe din poemele d-lui Giurgiuca.

Intreaga sensibilitate a poetului poartà amprenta unei linişti adânci, poezia e apolinică, versul surâzator, senin, adânc. Această stare de înalt echilibru sufletesc se oglindeşte admirabil în poemul „*Daruri*“*) pe care îl dam aci:

Aerul e oarzăn ca un măr.
Fântânile zidesc din floarea zilei hramuri.
Unde s'a vărsat argintul de pe cer?
Vişinii se miră, ca şi pruncii, ce-au pe ramuri.

Trupul zărilor, frupt cald, l-adulm
Fată goală a râului ce sare
Crud ţâşnind din apă lângă ulm
Cu inele galbene 'n picioare.

Mă răsfrâng în zări precum copacu 'n rădacină,
Sa boteze ramurile un prunc nascut din flori.
Ales pe boltă 'n suflet, greu taler de lumină
Ii proptesc de leagăn dalbele surori.

Vântul mi-a scăpat pe-obraz un pai de rază.
Clopotul satului urcă 'n bolţi deschise
Şi ca talgerul de slujbă sufletu-mi cutează
Să 'ntindă cerului arginţi curaţi de vise.

Se desprinde din poemul acesta nu ştiu ce duh vechiu, de autohton şi sfânt ruralism, de atavica îmbraţişare a vieţii fără sbucium, deşi forma strofei, a versului, technica întregei bucaţi, sunt de netagaduit modernism.

Dar dl. Emil Giurgiuca merge sigur spre ţeluri dela care nu înţelege să se abata...

Acest trainic poet al generaţiei noi, nu este un negativisit, nu se doreşte revoluţionar (cum vom vedea mai la vale cazul Ilea); dar ştie să-şi ţină scrisul cu lumină şi fraţie, pe liziera dintre emotiv

*) Revista Fundaţiilor Regale an. III. No. 12, pag. 544.

şi raţional. Este, acesta, un lucru de remarcat, mai ales că se tinde, în prezent, la un fel de *mecanizare* totală a poeziei (formulă de import).

De aceea d. Giurgiuca, revendicat de tineret, este admis de cei cărora lira le-a cântat (şi poate le mai cântă) pe cu totul alte coarde.

Dacă totuşi, se poate găsi o vină poeziei acestui subjugat, este inventivitatea, ades excesivă, de cuvinte şi plăsmuiri difuze. Dar faţă de albul masiv al operei sale, acest defect este minim.

Şi se mai poate gasi o vină poetului Giurgiuca: în ultimul timp, de prin 1935, adică dela încetarea apariţiei revistei „*abecedar*", furat probabil de firul cel realist al vieţii, se arată tot mai rar *între* coperţi de reviste, iar în volum va mai trece probabil mult timp până ce-l vom avea. Dar, oricum, d. Emil Giurgiuca are o poezie care rezista şi — peste orice alte considerente decât cele de natură pur estetică — va rezista.

II.

Cu totul altul este cazul d-lui *George Popa*.

Mai tânăr ca d. Emil Giurgiuca, mai formalist, mai sintetizant, acest poet, format sub aripa avalanşei ardelenismului literar nou (este de găsit în poezie de prin 1933), evoluând dela un semănătorism integral:

> Au plâns azinoapte 'n slăvi cocorii
> Vâslind pe drumuri lungi de toamnă,
> Şi 'n urma lor au plâns şi norii.
>
> (Chenar trist: Lanuri No. 3)

ajunge să creeze imagini ca acestea:

> Caleştile aşteaptă cu fluturii la ham
> Să treacă de mirajul ascuns în nori de vată.
> Acuma dimineaţa se scutură din ram
> Şi-aş vrea să nu ne-ajungă amurgul de agată.
>
> (Exod spre vis: din vol. Plecarea spre legendă)

sau sá oprească la forme de înaltă ţinută poetică:

Noi ne ducem tristeţea pe străzi
Dar nu o spunem: cine e dibaciu
Poate să observe cât ne doare aceasta.
(Despre oameni şi arbori: din volum).

sau:

A pus atunci pe ape fantasme şi corăbii
Şi-a înflorit cuvinte'n vârf de săbii.
(Prinţul porneşte spre legendă: din volum).

sau şi mai lămurit, să se plinească în străfulgerări de incontestabilă valoare poetică, de rezistenţă şi de permanenta prezenţă în timp, cum isbuteşte acea concentrare spirituală în admirabila poemă „*Manole vorbeşte zărilor*", pe care o reproducem în întregime pentru frumuseţea ei de veritabila şi unica fresca poetică:

Mânăstirea e acum aproape de cer,
Lângă îngerii purtători de hanger,
Lângă soare şi lângă grădini
De stele româneşti şi de mălini.

A lucrat aicia mult norod
Pentru Dumnezeu şi voevod.

Români crescuţi cu aer de gorun
Şi-au adunat tot sufletul lor bun,
Cu mâna'n cărămidă şi l-au pus
Să urce mânăstirea tot mai sus,
Ca brazii mari pe şoldurile ţării,
Ca soarele din marginile zării.

Din caleşti au coborît boeri,
Din munţi, cu mierea'n inimă, oeri,
De prin oraşe negustori,
Şi-au lăsat danie pentru culori,
Pentru zugravii ce i-au ştiut mai mari
Şi pentru cei mai meşteri iconari,
Care-au făcut pe îngeri şi i-au scris
Cu linie subţire de vis,
Pe sfinţi, ca într'o carte românească,
Cu părul lung de cânepă domnească.

Alături, jupânițele cu mâni ușoare,
Mătăsuire lină de mioare,
Cu țările din lună pe vestminte,
Cu aur la încălțăminte,
Cu ochii, iezer de tristețe,
Grele de atâta frumusețe.

Cerceii Doamnei și inelele,
Care semănau cu toate stelele,
Mărgăritarele,
Vasele de aur și paharele,
Toate s'au schimbat și au rămas
In culorile de pe iconostas.

Pentru mânăstirea aceasta
Mi-am închis între ziduri nevasta.
Acum stă sub vopsele și var
Pieptul mătăsos ca un ștergar
Și-mi trece prin ureche, nechemat,
Glasul ei de flaut încuiat.

Dar ce se vede? Norodul s'a dus
Și am rămas pe mânăstire sus,
Tot norodul s'a întors spre cămin
Și am rămas singur și strein,
Aici, lângă păsări, lângă doinele vântului,
Departe de țara pământului.

Imprumută-mi pasăre, aripa ta,
Pentru funie, razele, stea,
Apropiați-vă munți,
Să vă calc cu piciorul pe frunți, —
Sau mai bine, legendă, scrie-mă'n vers,
Să rămân de-apururea neșters.*)

Poezia d-lui George Popa excelează în imagini formale, într'un expresionism ponderat, într'o plasticizare a viziunei poetice în forme cari — deși a fond sunt acuzabile de oarecare semănătorism — se integrează perfect poeziei moderne, pe alocuri versul său fiind deabinelea modernist.

Formalul expresionist al d-lui George Popa se atașează unei structuri semi-spirituale:

...nu ne mai cunoaștem în oglinzi
Ne-am văzut *se pare'n* apele lor goi
De-am strâns grăbiți vestmintele pe noi.
(Cheie: Lanuri 20-21)

*) *Familia* (seria III, anul IV, Nr. 1-2)

Uneori acest formal expresionist, devine cosmic, transformat în senzaţie:

Purtăm tristeţea'n sânge ca pe-o soră,
Ca pe-un înnalt miraj după feciorie;
Dacă n'ar fi ea, poate niciodată
Nu am fi scris poezie.
— — — — — — — —
... rămîne tristeţea pentru visul căzut,
Pentru neputinţa aceasta din noi,
Pentru amurgul ridicat ca un zid,
Pentru 'ngenunchierea în noroi.

Tristeţe, soră, rămâi aici,
Inima te creşte şi degetul te scrie,
Fluid amar alunecând în sânge,
Inalt miraj după feciorie.

(Confesie: Lanuri 17)

Technica exteriorizantă pe care o utilizează poetul cu succes, ne dă posibilitatea să bănuim, cum un relief fin sculptat, mirajul tăcut al tristeţei. O redare aşa de expresivă a sentimentului am mai întâlnit la Bacovia, al cărui emul se doreşte — cel puţin aparent — d. George Popa. Pentru d-sa starea aceasta psihică nelămurità, „tristeţea aceasta soră" care se cere în permanenţă aláturi de noi, este supremul motiv de creaţie, de isbucnire a unui prea-plin estetic, admirabil realizat şi în ipostaza seninătăţii:

In inimă cu cântecul nescris
Călătorul se urca prin dimineţi —
Un cântec proaspăt ca un cer deschis
Şi *scuturat de tristeţi.*

(Cântec mai pur: Lanuri 20-21)

şi în ipostaza unui sbucium interior profund, de neînlăturat:

Alee. Copaci.
O fată îşi cânta *altădată* pe clavecin tinereţea.
— — — — — — — — — — —
Poate şi de aceea e *prezentă tristeţea*

(Despre oameni şi arbori: Lanuri 22-23)

şi atunci când amintirea copleşeşte actualul trăit, cu vizibile rădăcini în trecut:

Alt cer, pe suflet, ca o amintire,
Tristeţe crescută'n viori;
Anii n'au dece să se mire
Că te-am păstrat în sânge şi 'n pori.

Peste orele tinere de-acum
Cântecul va şti să rămână.
(Absenţă: Braşovul Lit. 21-22)

Am insistat asupra „tristeţii" în poezia d-lui George Popa, pentrucă noi o aflăm integrată structural nervului poetic al autorului.

La celălalt capăt al suflului poetic, sensibilizat cu mare notă de *personal* de pana d-lui George Popa, stau câteva poezii erotice, cari prin îndrăsneala conceptului şi formei, sunt unice în literatura ardeleană nouă. Au fost publicate în revista „Lanuri". Le relevăm pentrucă le aflăm originale şi lizibile, chiar când frizează lascivul:

Veni apoi freamătul tălpilor şi jocul de pântec
Carnea se despica lacom şi greu,
Era atât de nou pentru mine aces cântec
C'am fost uitat de soare şi de Dumnezeu
(Destin: Lanuri 7-8)

Versurile deşi au o încordare erotică excitantă — la propriu şi la figurat — nu sunt totuş triviale. Ordinea, technica slovei pe care o utilizează poetul, fac din fraze oarecum îndrăsneţe, redări simple ale unori stări omeneşti:

Copilul privi pe furiş şi atent
Să surprindă misterul lumii ascuns în trup —
Mătăsurile gândului se rup
Şi jocul e acelaş febril şi dement
— — — — — — — — —
Târziu...
Stăteam trişti — şi aşa de vremelnic
Impotriva patimii imuni.
(Recidivă: Lanuri, 9)

Pentru evidenţierea calităţilor de mare zugrav al senzaţiei de vid avută în preajma faptului erotic, reproducem în întregime *„Poemul pentru căderea florilor“* publicat în volumul *„Plecarea spre legendă*:[1])

Azi trupul tău o să trecă'n
Zodia frângerilor de mesteacăn.
Uite, ne freamătă mâinile ca nişte crengi subţiri
Sub cerul tras peste noi şi peste amintiri.

Ne mirăm de anii copţi cari au crescut
Şi de toate tainele ce până azi nu le-am ştiut,
De zâmbetu'nflorit pe buze strâmb,
Sau de pocnetul mugurilor la carâmb.

Cineva din copilărie ridică degetul şi
Nu mustră că'n odae e prea besnă:
Deschideţi ferestrele copii.

Simţim o mică moleşeală la glesnă.
Ne-a obosit cunoaşterea acestui nou alfabet
Pe care nu-l va putea scrie orce poet.

Deschidem ferestrele cum ai deschide o carte,
Dar afară nu e schimbată nici o culoare
Şi iarăş ne mirăm cât e copilăria de departe.

Nu vorbi. Din febra sângelui s'a scuturat o floare.

Oricât de expresivist s'ar dori d. George Popa, chiar în acest poem scris se pare într'o stare inspirativă specială, *poetul* a biruit *omul*. Poemul a înalţat lascivul la rangul de artă, lucru neîntâlnit la noi nici chiar în ultima parte a poeziei argheziene[2]) (care se arată a fi prea casnică pentru a se priza ca erotică).

În rândurile închinate despre poeziei d-lui George Popa, dàm la iveală şi o poemă a sa — unica se pare — cu caracter naţional-social. Este

1) Editura „Lanuri“, 1936

2) Tudor Arghezi: Cărticică de seară

prea lungă pentru a o reproduce în întregime. Pentru încunoştiinţare, vom cita o strofă:

Ierburile nu vor fi pentru cei mari
Neştiutor şi vegetal culcuş:
Durerea celor mulţi dar singur tari,
Trecută'n pumni precum isvoare'n munţi,
Va răstigni 'ndrăsnelile pe frunţi
(Gong: în manuscris)

Rămâne ca cititorul să aprecieze valoarea estetică a acestui poem, atunci când va apare în pagini de revistă.

*

Aproape totdeauna există o deosebire de înţelegere pentru acelaş poet atunci când este privit unitar (în volum) şi atunci când este prins numai din file de reviste. Acest adevăr îl confirmă orice volum scos dupăce autorul şi-a făcut aşa zisa ucenicie, publicând lucrări în diferite reviste. Şi îl confirmă şi dl. George Popa cu volumul *„Plecarea spre legendă"*.

Sunt unii critici literari cari nu s'au arătat prea satisfăcuţi de poezia acestui tânăr ardelean, până la apariţia volumului amintit. Cunoaştem câteva asemenea păreri. Dar dupăce cele douăzecişişase poeme ale volumului au fost cercetate în bloc, părerile negative au căzut, cele echivoce s'au lămurit, iar cele dinainte bune — în cazul nostru şi juste — s'au aşezat pe socli temeiniciţi de însăşi talentul poetului. Recenziile ce s'au făcut volumului „Plecarea spre legendă" în *„Curentul"* de dl. *Nicolae Roşu*, în *„Vremea"* de dl. *Pompiliu Constantinescu*, în *„Gând Românesc"*, în *„Naţiunea Română"*, în *„Pagini literare"* de dl. *Romulus Demetrescu*, în *„Familia"* de dl. *Octav Şuluţiu*, în *„Pământul"* de d. *Mihail Chirnoagă* — ca să cităm numai câteva — ne scutesc de orice justificare a optimistelor noastre

afirmaţii despre poezia acestui ardelean, despre viitorul lui poetic: d. George Popa este cel mai reuşit exemplar format şi crescut poeticeşte în paginile revistei *„Lanuri“*.

In volumul întitulat atât de sugestiv *„Plecarea spre legendă“*, dela prima pagină adevărul spuselor noastre despre dl. George Popa, este amplificat asemeni unei minunate flori privită printr'o serie de lupe din ce în ce mai măritoare de contur, mai evidenţiatoare de detalii. Aceste detalii, dibaciu cizelate: incantaţii estetice frământate şi dospite la lumina sufletului cald al acestui poet, afirmă un talent care are siguranţa propriului mers, care chiar dacă s'ar putea zice că se resimte pe alocuri (pag. 9, 16 şi alte două, trei locuri) de anumite influenţe, face disparată orice suspiciune, prin rotunjirea în sens personal a formei, a imaginei.

Dar trecând peste aceste obstacole — inerente unui debut — şi cuprinzând în ansamblu cartea, orice sincer al condeiului va trebui să mărturisească, fără meştere ocolişuri, că autorul ei este *un poet*, că are o sensibilitate proprie, o estetică originală, o technică desbărată de marile influenţe, sub zodia cărora se scrie azi poezie. Şi va trebui să se recunoască, fără restricţii critice născute din prejudecăţi, că dispunând de aceste elemente, autorul nu poate creia decât în stil personal, prea puţin influenţat; că este prinurmare, un om care scrie versuri pentrucă are de spus ceva. Şi încă, în forma cea mai înaltă a expresiei: poezia. Am putea să cităm în sprijinul acestei afirmaţii aproape oricare poem din volum. Pentru exemplificare, reproducem în întregime această minunată *„Moarte a lui Pan“*, piesă care va putea să figureze splendid în orice carte antologică:

Se arăta toamna prin frunze de păduri,
Prin blana vulpilor cu stele roşii în priviri.
Soarele era adunat buchet prin scorburi
Şi făcea zilele tot mai subţiri.

Veni apoi ftiria prin inima pădurii,
Prin inima frunzelor, prin ape.
Soarele rămas l-au strâns în ochii cerbii
Şi s'au culcat cu el între pleoape
Visând la vegetalul crud al ierbii.

Cu toamna aceasta roşie în trup
Căuta Pan culcuşul morţii 'n livezi.
Foşnea în el neliniştea ca într'un stup
Şi 'n fluer nu se mai jucau iezi.

Se pare că pădurea ştia de acest zeu
Şi de marea lui destrămare'n pământ,
Că fremăta subţire şi mereu
Cu crengile întinse pentru vânt.

Mai târziu s'a coborît cineva
Şi sufletul i l-a cules de pe buze.
Din fiecare ochiu a sburat câte o rândunea
Şi-au căzut pleoapele ca nişte jaluze.

Atunci pădurea a pornit elegie
Cu flăcările toamnei în şuer,
Dar n'au trezit somnul lui Pan risipit în câmpie
Nici porumbeii obosiţi din fluer.

O observaţie interesantă făcută în timpul lecturii volumului *„Plecarea spre legendă"*, este abundenţa de imagini. Aflăm aici o imagistica proprie, aproape excesivă; dar fară a cădea în extrema modernismului supra realist (gen dàdà), d. George Popa justifică emotiv imaginea, — foarte rar technic, — făcând-o astfel necesară însaşi fondului poemei. Exemplificăm observaţia noastra cu poema *„Isus peste ţarini"*:

Au trecut pe-aicia apele amiezii
Şi-au băut din ele oamenii şi iezii.
Vara urcă'n plante şi'n frunzare
Ca o inimă în rodul mare.

Iată pe Isus cu pas de stea
Peste holde. Spic, nu tremura.

Nimeni dintre oameni n'a văzut
Chipul lui ascuns nu după scut,
Nimeni n'a simţit o mână lin,
Ca o mângăiere de măslin
Peste oameni, peste câmpuri, peste cer
Neauzit cântec de năer:

Isus binecuvântă pământul românesc
Să ardă'n el luceferi ca aurul domnesc,
Şi ceru'n in să crească, aromitor ştergar,
Ţinut de-asupra ţării de îngeri în chenar.

Poema se pare că nu putea fi întreagă fără acele minunate *„ape ale amiezii"*, fără metaforica urcare în plante *„ca o inimă în rodul mare"*; iar lipsa diafanului *„pas de stea"* ar fi scăzut mult din efectul mistic al poemei. Nu mai vorbim de înţelesul de transcendenţă heraldică, al ultimei strofe: *„ştergar, ţinut deasupra ţării de îngeri în chenar"*.

Dl. George Popa a reuşit să găsească nestematele lirice ale emoţiei, cu cari a construit una din cele mai minunate poeme ale generaţiei noastre: *„Isus peste ţarini"* este mai mult decât o inspiraţie a unui talent: este însăşi mistica poeziei.

O abundenţă de imagini aflăm în toate poemele d-lui George Popa. Ceeace este interesant în această floră poetică, este orânduirea lor pe o linie destul de clasică, încât să nu ştii dacă emoţia, talentul pur technic, sau un estetism — în acest caz ponderat — fac nota de bază la autor. Şi să nu poţi spune — pentrucă dl. George Popa este prea tânăr — dacă toate aceste daruri sunt hărăzite într'o evidentă şi rodnică înmănunchere, numai şi numai sub gândul de cer al acestui cert poet...

III.

Prin poziţia socială ce a încercat într'o vreme să afişeze, în prim rând — şi în al doilea prin puritatea organică a versului său, d. *Ion Th. Ilea* este un izolat al generaţiei. Chiar în perioada de formaţie poetică — atunci când versul d-lui Ilea înclina spre un creştinism specific ardelean — conceptul poetic al autorului *„Inventarului rural“* a fost constant izolat.

Deşi nu s'a născut poeticeşte sub zodii cu aspect pur social, afilierea d-lui Ilea la ideologia difuzată de paginile revistei *„Societatea de mâine“*, în care dantescul versului eşit de sub pana acestui ţăran adevărat din Năsăud a găsit amplu ecou, afilierea deci la o doxologie socialistă sadeà, a avut repercursiuni mai târziu nu numai asupra activităţii literare a autorului — ceace nu este un mare rău — ci şi asupra activităţii sale politice — ceace e mai grav, mai ales că cei ce cunosc versul d-lui Ilea îl apreciau nu ca socialist, ci ca pur român plin de uman şi de fiorul integru românesc al înţelegerii. Dl. Ilea se voia umanitarist şi nu reuşea să fie decât uman; se dorea răsvrătit şi nu isbutea decât un aspect etic al nemulţumirei (eufenism just în acest caz), se aprecia tovarăş marxist când în realitate vedea bine că nu poate fi decât numai frate.

Scriitorul acestor rânduri nu este un integru credincios. Nu este nici cel puţin un laic convins de virtuţiile pământeşti ale semenilor sacerdotali.. Nu poate fi deci acuzat de ipocrize atunci când găseşte în volumul *„Inventar rural“* al d-lui Ilea, versurile următoare ca piatră de hotar unei activităţi literare care se voeşte exteriorizată altfel de cum este autoînţeleasă.

O rază a apusului de sânge
frântă de ramurile sălciilor vecine

pune aureolă de lumină
pe fruntea lui Isus...
Sălciile plâng.
— — — — — —
La troiţa din câmpie
un drumeţ se se'nchină
(Troiţa din câmpie: Inventar)

Viziuni asemănătoare, deşi cu vers abrupt şi rimă stridentă, excelează în primul volum al poetului şi se găsesc suficiente chiar şi în volumul „*Gloata*", catalogat de critică drept revoluţionar-social:

Cronicarul pe hârtie
aplecat, gârbov şi trist
scrie: „o lume va se vie
nouă..." Dar pe unde-i Christ?
(Cronică: Gloata)

Peste toate aspectele sociale, grandioase, civilizatoare, măreţe, fastuoase, pluteşte chinuitoare întrebarea emoţionantă: „Unde-i Christ?".

Primul volum de versuri al d-lui Ion Th. Ilea — în contrast cu secundul — se vrea cu adânci rădăcini înfipte în tradiţie (nu în tradiţionalismul literar). Poezia modernă care se vrea şi românească, spre a evita cosmopolitismul periculos şi ucigător de estetic local, trebuie neapărat întreţinută cu oxigen pompat din *mediul imbold*. Altfel nu are valoare pentru cei în limba cărora s'a scris.

Dl. Ilea a ţinut cont de acest lucru numai în „Inventar". Cultul expresiei alunecă uneori în lirism:

Din culmea dealului
începe calea laptelui
şi 'ncet pe ea... urcă o stea.
(Prin noapte: Inventar)

sau:

Liniştea patriarhală
aruncă clipele 'n vecie
şi pune văl de poezie
pe priveliştea rurală.
(Casa noastră: Inventar)

sau şi mai eloquent:

Spune iubito care-i
drumul spre nori...

(Moment: Inventar)

Citatele acestea evidenţiază amplu, alături de cele mai multe poeme din „Inventar“, adevărul spuselor noastre: Ilea s'a născut cu filoane de suflet înfipte adânc în glia ardeleană-românească.

Imagismul d-lui Ilea, prin nota de propriu întreg, axiomatic, se arată a ne da pentru viitor lucruri mai bune. Evoluînd, dela primele versuri:

Turnat pe zări amurgul
clipeşte, lovind încet munţii pe umăr.

(Nocturnă: Inventar)

sau:

E 'mpărţită noaptea 'n două,
minutarele de ceas,
întâlnite amîndouă,
stau o clipă la taifas.

(Intr'o noapte de vară: Inventar)

ajunge în volumul „Gloata“, la viziuni animatoare realizate deplin:

La răsărit un şir de munţi cuprind toamna de braţ,
în ţară se urnesc roţile nemulţumirii,
iar din adânc de mine, muşchi încordeţi
scormonesc aur stăpânirii.

(Aur cuvenit: Gloata)

sau la sumbre şi voluptare impregnări tendenţioase:

s'a stins o stea pe un cer păgân
şi-o mamă a strâns un prunc la sân.

(S'a spânzurat aseară un om: Gloata)

Asemenea chiotul desnădujduitului care se agaţă de nimicnicie ca de cea mai salvatoare rădacina în mijlocul valurilor omeneşti:

Cârciumare
pân' la tine
nu e cale

nu e vale
netrecută...
— — — —
Cârciumare,
adu vin, adu pahare!
(Mi-arunc argintul: Viaţa Literară X, I)

sau exploadarea plina de nadejde a vizionarului nefast şi utopic:

... drum fără graniţi,
pe unde vor trece toţi oamenii întru întâmpinare,
toţi renăscuţi...
(Braşovul Literar: 17-18)

sunt note poetice care — deşi încarcate de figurile de efect necesare unei anumite poezii — au o nota de personal care-l izoleaza pe d. Ilea fie de factura poetică a unui *Aron Cotruş*, fie de viziunile diverse ale rusului *Esenin* sau maghiarul *Ady*. Afirmaţiunile contrare ale unor critici (vezi Eug. Ionescu) nu pot fi luate în consideraţie, pentruca aceştia s'au grabit să evidenţieze aspectul de manifest al poeziei sociale a d-lui Ilea, trecând sub suspecta tacere cealalta latura a versurilor sale: aceea a vizionarului, fie el şi negativist, realizat în cea mai mare parte a operei sale.

Dar să discutam şi punctul vulnerabil remarcat de d. Eug. Ionescu.

Poezia de clasă — de orce categorie — nu are un fond pur poetic, din cauza tendinţei sale. Ca orce literatura dictata, va fi sau declamatorie, sau cu aspect de manifest, orcât dozaj poetic i-ar da autorul şi oricât de vizionar ar fi el. De acest mare — şi unic — neajuns nu a scapat versul d-lui Ilea. In volumul „Gloata" aspectul de social al versului apare sonor, clar. Dealtfel chiar în „Inventar" deşi — dupăcum am mai arătat mai sus — versul d-lui Ilea se hraneşte din tradiţie, avem unele aspecte de social. Şi, probabil, pentru

a accentua şi mai bine tendinţa, chiar ultimul poem al acestui volum, se arata ca orientabil pentru aspectul viitor al poeziei d-sale:

Distrugător ciocan
loveşte'n edificiul uman
tare — să sară arzătoare scântei —
salvatoare idei
pe nicovala unui veac rău!...
— — — — — — — — —
Loveşte ciocane — loveşte mereu.
(Ciocanul vremii: Inventar)

In „*Gloata*" tezistă — caci aceasta carte, orce s'ar zice, are un ţel — cu greu valoarea poetica a autorului a putut imprima unora din poeme un aspect integru literar, saù pur estetic. Pentruca, mai ales, esteticul din literatura se vrea descatuşat de „forme impuse", se cere valabil prin el însuşi, prin înălţimea gândului, prin vibraţiile inspirative, nu prin patos ordonat, nu prin valoarea sociala a ideii, nici prin strigatul de clasă sau prin vuetul tumultuos — impresionant deci — al revoluţionarismului social.

Ca să exemplificam efectul diminuant al *ideii*, asupra estetismului poetic, reproducem o parte din poemul „Ravaş":

mamă,
cu vremea pe umeri
îmi place să trec înainte
călcând peste ani ca fulgerul...

Un sentiment atât de bine redat este însă diminuat (în alte poeme ucis) de următoarele două versuri tendenţioase:

... pe calea stropită cu sânge
în ajutorul Muncii.

Intercalarea acestui ditirambism a fost suficienta pentru a strica efectul unor redari de aspecte sufleteşti destul de reuşit transpuse.

Desigur poezia astfel alcătuită va fi fiind bună pentru anumite scopuri; nu va fi apreciată însă literar decât la justă valoare, pentrucă opera literară se apreciază în tot, nu în parte. Iar totul d-lui Ilea este oarecum defectuos. Aci este de altfel marea (?) racilă de care s'a agăţat d. Eugen Ionescu.

Dar trecând peste acest defect, care este datorit nu lipsei de vibraţie interioara, vom găsi şi în volumul „Gloata" multe viziuni de amploare poetică, multe redari ale unui sbucium interior sintetizat:

Rânjetul prăpădului flutură
lângă porţile minunii aşteptate
(Prăbuşiri: Gloata)

sau:

Ţăranii aşteaptă cu ochii muiaţi în rouă
o stea călăuzitoare
(Sfredelind vremea: Gloata)

sau mai lămuritor:

... ziua pune armura aurului
pe umerii Craiului
ieşind din codrii răsturnaţi pe fila istoriei
să calce libertăţi oprite.
(Horia: Gloata)

sunt toate — alaturi de alte evidenţiabile pasagii — realizari reuşite cari, deşi încadrate de unele versuri obiective, rasar cum filoanele de aur pur din adâncuri de pamânt.

Completând consideraţiunile noastre despre poezia d-lui Ilea — insistând asupra poeziei sale care se vrea sociala — facem un prognostic de viitor, care dorim să fie luat numai cu titlul de document: dacă autorul „Gloatei" va persista într'un social de natura ideologica, poezia sa va pierde din adâncime dar va câştiga facticele suprafeţei; dacă însa, va lua socialul ca o canavà pe

care să brodeze inspirativul destul de evident al puterii sale de creaţie, prevedem d-lui Ilea o apropiere de înălţimile azurate la care a ajuns versul unui Ady, unui Rilke, unui Cotruş. Exasperarea poetică este valabilă numai atâta vreme cât tensiunea interioară primează. De îndată ce intervine o acerbare dinafară, dogma tipicară apare şi efectul poetic — fără omogenitate — suferă de ditirambism, manifest, exclamativ, toate aceste fiind aspecte tendenţioase.

Am putut să controlăm cu atât mai temeinic aceste constatări, cu cât însăşi dl. Ion Th. Ilea, în ultima vreme, încercând o debarasare de lestul pompos al pateticului social, încearcă o fuziune a vânei poetice, cu românismul cel mai pur, prin întoarcerea spre poezia satului. Revenirea aceasta atât de aşteptată, la uneltele poetice prezente cu o abundenţă dionisiacă în „*Inventar rural*", — carte care, dupăcum arătam mai sus, are între file o masivă doză de poezie românească — ne poate da speranţa unor lucrări din ce în ce mai bune, mai minunate, mai juste. Acest lucru cu atât mai mult, cu cât „întoarcerea", la feciorul acesta lotru şi pietros, nu poate însemna decât miros reavăn de pământ, răsărit campestru de soare, liturghie într'o biserică de lemn undeva în ţinuturile moţeşti, noapte de haiducie românească, sau dragoste simplă şi întreagă, suavă şi hotarîtă, undeva, într'un sat de pe plaiu. Dar nu sunt acestea toate sursele poesiei? Şi, aşa fiind, nu putem aştepta, de acum, pe adevăratul poet Ion Th. Ilea?

Ascultaţi acest promiţător început de „întoarcere":

> Groparul în pas cu veacul despicat
> întoarce vremea 'napoi spre alt sat
> aşteptat şi doinit de fluer ciobănesc,
> sat ce se naşte mâine 'n ieslea cugetului românesc.

Şi înţelegeţi că satul poetului revenit, este acela al structurii sale natale, acela care singur, poate fi conceput valabil de un ţăran cu gând de azur şi muşchi de copac străvechiu, cum este d. Ion Th. Ilea.

Cât de departe suntem de acea tezistă exclamaţie:

Drum nou s'a despicat
Trec oraşele prin sat! (Isbândă: Gloata)

D-l. Ilea a trecut din zodia unor asemenea metafore — frumoase din punct de vedere artistic, dar lipsite de conţinut — în aceea a neamului său, de care s'a alipit cu trup şi suflet, căruia îi simte căldura şi pe care va trebui să-l cânte aşa cum numai în natul gliei tale poţi cânta.

Interpretând în sens românesc acest vestitor semn:

Vin cu miile flăcăi,
Vin cu munţii după ei (idem)

vedem şi mai clar cât adevăr a înăbuşit poetul depăşind sensul românesc al sensibilităţii lui.

Ca să subliniem şi mai adânc, oricât de adânc, frumoasa revenire a poetului, dăm întregul poem: *„Popas în burgul răstignit“* *)

Burgul răstignit pe ape'n pietre
se'nchină coborîrei cerului de jar
şi Duminecа zilei româneşti născută'n vetre
citeşte povestea scrisă cu sânge de cronicar.

Au răsărit lumini în dragostea de rouă
din ochii crăieselor, torcând fuior
de înfrăţire cu primăvara nouă
poposită pe lan de stele, păzite de păstor.

Ca într'o rotire de vânturi pe zări
furia împacă suişurile spre nori,
săbiile destinelor cad în fluturări
şi-o stea apare ţării de două ori.

---

*) Lanuri anul IV, No. 1.

Unde este tendinţa specifică volumului „Gloata"? Unde este manifestul supărător din poeziile revistei: *„Societatea de Mâine"?* Dacă poate fi vorba aci de o tendinţá, de un manifest, acestea nu pot fi decât spre o poezie pur româneasca, just românească, ţâşnita vulcanic din eresurile, credinţele, bucuriile şi durerile neamului caruia poetul îi poartă în vine veacul şi sângele, spre viitor.

*

In lirica tânără ardeleană d. *Ştefan Baciu* este un fenomen aparte. Scrie şi publică versuri dela 13 ani. La 16 ani era încununat cu un premiu poetic râvnit de alţii cari nici la 30 de ani nu isbutesc ceeace acest elev de liceu a dat literelor noastre. Precocitatea talentului, a facut pe unii să-l afle pe dl. Şt. Baciu mai mult sub o zodie de rafinament trecator întru ale poeziei (Petru Manoliu, Ion Valerian), găsind deficienţe chiar în poemele premiate de Fundaţiile Regale. Parerea noastră este că aceşti recenzenţi au avut motive independente de criteriile de apreciere juste să-l proclame pe d. Baciu inapt pentru mai mult.

S'a întâmplat însa că multe din poemele publicate ulterior apariţiei volumului discutat, au fost mult mai bune decât cele premiate (sunt de găsit asemenea poeme în „Gândirea", „Hotarul", „Pagini Literare", „Vremea", „Lanuri"). Aşa că talentul gasit embrionar de către comisia de premiere a Fundaţiilor, se confirma.

Dl. Ştefan Baciu este un sceptic al poeziei. Afla greu subtilul formei care sa îmbrace versul dupa dorinţa-i totdeauna mai mare decât realitatea, dar odătă aflat, ramâne ca argument în toata activitatea sa poetică. Nu este însă un rigid. Plasticitatea versului său este de o splendidă profuziune. Dacă s'ar arata ceva mai hotărît în utilizarea

filonului poetic, l-aş compara fara teama cu delicata sceptică franceza Hélène Picard:

Je veux seule, ce soir, sangloter dans l'air doux.
Oh! c'est trop de bonheur, trop d'ardeur, trop d'alarmes,
Mes yeux sont étonnés de leurs nouvelles larmes,
Vous ne pouvez savoir encore...
(Hélène Picard: L'Instant éternel)

Cu mâna îmi resfir, pe umăr blana tinereţii mele
Şi când mă strânge inima pe toc şi-mi frânge
Avântul, scuip bucăţi de vers şi stele.
(Poemul meu: Poemele poetului tânăr)

O cercetare substanţiala a acestor strofe — luate la întâmplare în scopul de a generaliza — va lamuri şi va verifica afirmaţia noastra. Versurile lui Baciu amintesc, într'o indiscutabila îngemanare, sbuciumul emotiv al transfiguratei sceptice franceze.

Dar acest scepticism, chiar când frizeaza preţiozitatea, are darul sa evidenţieze un lirism personal, specific, pe care dl. Ştefan Baciu îl afirmă întreg şi virginal, deşi contrasteaza cu unele poeme ale sale care sunt reţineri frumoase ale sbuciumului omenesc (Amanta princiara, Sat de pe Târnave). Mai clar se cuprinde *personalul* d-lui Baciu din versuri ca acestea:

Cântecul vignetă lipită de cartea buzelor
Abil dansator se sucia lângă coapsele fine
Murea apoi pe dinţi ca pe corzile harfelor
Şi nechemat pândar se culca lângă tine.

Tăceai, lângă gazonul clipelor. Murind
Cu vorba ca o castană muşcată în gură;
Incremeneai cu umerii lângă stele, privind
Cum noaptea liane de cântec îţi fură.
(Poem de dragoste: Poemele)

In literatura tânără am mai putea afla asemenea accente poate la d-ra Yvonne Rossignon, poate la d. Teodor Muraşanu, poate la d-l. Vlaicu Bârna,

Paralel cu un scepticism frumos cultivat, d. Ştefan Baciu are meritul de a fi dat conţinut asimilabil ficţiunei:

Ochii deschişi ai unghiilor ce-au
Veghiat tristeţea lacrimilor despletite
Să oglindească zâmbetul buzelor ce vreau
Să fure porii albi din carne şi clipite.
(Mâini: Poemele)

Felul în care d. Baciu a reuşit acest lucru (să nu-i uităm vârsta) îi pune talentul într'o lumină care are darul să evidenţieze, prin deducţie, şi alte resurse sufleteşti prea puţin exploatate până azi în poezie. Rezolvă clar, sugestiv, sbuciumul de proporţii universale al sufletului:

Pe umerii flautului cad lacrimile şi zac
Lângă pomeţii trişti şi scuturaţi de fiori
— — — — — — — — — —
Obosită inima se va închide în strigări
Alături de veşteda stea din grădină.
(Tristeţe cosmică: Frize, II. 1)

ca şi sângerările umile şi necunoscute ale celor ce se pierd în discretă tăcere:

Aceste pleoape gălbui cu smalţ de vis şi cristal
Trăesc oşteni adormiţi în orişicare privire
Lovesc lumina de cer şi valul tristeţii de mal
Trăiesc apoi dormitând în somn şi în amintire.

In apa ochilor clari, stele cădeau către sud
In apa ochilor clari, lacrima eu o aud.
(Cântecul ochilor trişti: Hotarul, II, 8-9)

Poezia cere talentului un efort mai mare decât proza. Răsfrângerile de ape cristaline ale versului au nevoe de oglinzi multiplicante, de un rafinament subtil, preţios chiar, de expansiuni metafizice vaste, necuprinse, prin care să se vadă în întuneric nu numai luminiţa firavă a stelei, ci şi focarul care fortifica în elanuri universale această inspirativă sugestie.

Prea puţini poeţi sunt convinşi de acest lucru, prea mulţi sunt aceia cari meşteşugind un vocabular incoherent, repetat până la obsesie, până la enervare, cred că au creiat lucru trainic şi înalt.

Printre cei puţini, precocitatea d-lui Ştefan Baciu şi-a făcut loc şi şi-a aşezat vâna poetică acolo unde licoarea se cere mai cristalină, unde setea de frumos este mai mare, puritatea mai vastă.

Un erotism abia perceptibil în marea de fin lirism, închipuie transfigurarea poetică pedeasupra tuturor nevolniciilor atunci când poetul diafanizează până la disparat realul:

Stele răsăreau în vârful degetelor străvezii,
Unghiile ca o coroană îşi aşteptau regina,
In luciul lor dansau reflexe aurii,
Şi 'n palmă, ca o umbră răsărea grădina.

Elitre pentru sborul cărăbuşilor spre lună,
Caicuri pentru visul meu închis în violină,
Când mâna mea, cu podul palmei tale se'mpreună
In amintire şi în febră degetele se înclină.

(Unghii: Lanuri, 18-19)

Versurile acestea de discreta destindere psihofizică alaturi de alte imagini sensibil erotice:

Ne-am înfipt unghiile în dureri, şi gândul în flori
Şi am oprit sborul nostalgic pe planta verii: păpădia.
— — — — — — — — — — — — — —
Ne-am săpat singulara prietenie ce ne-a bătut piroane în gând.

(Elegie pentru vara lui 1933: Poemele)

justifică nu numai felul în care scrim, dar — prin contrast — şi atitudinea adversă a unor critici luată în faţa poeziei d-lui Ştefan Baciu: rancuna canalizează totdeauna aprecierile nedrepte, care se ştiu ca atare, dar care sunt de nestăpânit de cel ce le da slovei.

Şi noi am aflat o apropiere (lipsită de ceace se numeşte „influenţă") între *„Mâinile"* din *„Eulaliile"* d-lui Dan Botta şi acelea ale *„Poemelor"* d-lui Baciu:

Mâini, arc pentru albe geometrii
Mâini, ceaţa subţire în care trupul tău înscrii,
Mâini, deltă prin care sufletul se împreună
Cu oarba şi dreapta genună.

(Dan Botta: Mâini)

Aceste palide cuprinderi de mâini ce ţin prea
Rar în palmă visul, aproape de caetul albastru
Să urce liniştea gâtului meu drept, aşi vrea;
Prelungă mângâiere de jugastru.

(Ştefan Baciu: Mâini)

Dar marturisească oricine daca egocentricul contemplator al d-lui Dan Botta, este *asimilat* de energetismul sbuciumat, aproape morbid, dar nu mai puţin stelar, al d-lui Ştefan Baciu.

Imaginativul însorit, i-a dat posibilitatea d-lui Baciu să creeze ades simbolice icoane, admirabil plasticizate în cuvânt:

...viorile din gât, cu soare se dezacordau.
(Euritmii: Poemele)

Toată odaia este rotundă în aerul portocaliu.
(Ceas de citit: Poemele)

Pe fruntea părului sună cimpoaie sub gura oboselii...
(Poem: Poemele)

In bazinul căii lactee se scaldă heruvimii.
(Pastel ceresc: Poemele)

Aerul miroase ca un măr când plouă.
(Desen fragil: Poemele)

Soarele atât de fierbinte ca un plămân..
(Poezie: Braşovul Literar 17-18)

Am fi reprodus, dacă spaţiul ne-ar fi permis, cât mai multe asemenea veritabile icoane, pentru a lămuri o structură cu aspect poetic propriu. Lectorul va putea însă verifica, citind integral „Poemele poetului tânăr", adevărul spuselor noastre.

Din cele reproduse mai sus, cultul imaginei se desprinde în extensiuni de factura pur melodica

răsarită dintr'un decadentism gen Wilde şi — prinurmare — numai din acest unghiu, influenţat. Ca şi la cioclul parnasienilor, structura lirismului d-lui Baciu are un aspect matasos. In accente dionisiace însă, ponderul matur al elevului dela Braşov nu-şi permite isbucnirile incoherente — dar cât de geniale! — ale lui Wilde. Totuş vitalisml nu e firav şi evitá suspinele perimate şi clavecinare:

> Când am coborît în satul cu mărgele de vie şi struguri
> (Sat de pe Târnave: Nadeş: Poemele)

iar atunci când ambianţa sufletească se desvolta'n decor, viziunea tresaltă în diafanizări certe şi dense:

> M'am repezit să rup floarea de gând a luminii,
> (ca mai sus)

*

Ajungând la cel de al doilea volum al d-lui Ştefan Baciu, încercam o limpezire a realitaţii — deci voim să depăşim subiectivul — pentru simplul motiv că noi credem ca acest tânăr este animat în permanenţă de un avântat sbucium poetic. Fie că se lasă înfluenţat, fie ca ne dovedeşte o personalitate debarasata de orice lest literar, fie că se încearcă un adept al poeziei pure — accente poeşti am aflat şi în primul său volum — dl. Ştefan Baciu, cel din „*Poeme de dragoste*", a făcut un pas, un mic pas, înapoi.

In recenzia ce am fácut volumului premiat de Fundaţiile Regale în revista „*Lanuri*" (an. II Nr. 22-23) scriam:

„Citindu-l (este vorba de volumul „*Poemele poetului tânăr*") ne vom convinge că adâncimile de gând prezente la 16 ani, vor da, la maturitate, o valoare de necontestat care, cu cât va fi mai combatută, cu atât va fi mai trainică.

Facem o singură rezervă: *ratajul* poate desorienta cele mai ordonate minţi, cele mai evidente constatări ..."

Iar într'o cronică semnată tot în revista *Lanuri* (an. III Nr. 5-6), scriam despre *„Poeme de dragoste"*:

„... am insistat asupra *personalului* în poezia lui Baciu. Acum insistăm asupra *influenţelor* în aceeaş poezie. In „Poeme de dragoste" aflăm prezente aceste influenţe".

Şi mai jos adaugam:

„Desigur aceste influenţe, pe cari le încadrăm în *realitatea* evoluţiei poetului, nu sunt scăderi ale artei sale: numai emoţia este afiliată în versul lui Baciu".

Din motive redacţionale, atunci nu am putut insista suficient asupra unor uşoare tendinţe negativiste în poemele d-lui Baciu şi nici asupra influenţelor aflate de noi în volum.

Iată, dăm aici*) o alunecare spre un rău ales snobism poetic:

Intr'un pahar aşi vrea să fie adunată
Prea luminoasa ta făptură.
Să vărs în sânge şi să prind în gură
Mirosul tău de înger şi de fată.
(Poeme de dragoste pag. 16)

Şi dăm şi un aspect hipermodernist sec, dar transpus în vers numai de dragul unui anumit efect:

Până dincolo de şira spinării şi de vis
Te cunosc şi te iubesc...
(Poeme de dragoste pag. 5)

licenţe poetice desuete, lipsite tocmai de azurul poeziei, chenăruite cu isbucniri de un dionisiac echivoc — asemeni unui panou închegat din cu-

*) Noi evidenţiem lacuna, pentruca, la rându-i, poetul să o evite din viitoarele lucrări.

lori țipătoare de un meșter zugrav oarecare, neadevărate, pentrucă sunt lipsite de logică și — bănuim — neträite. Lipsite prinurmare de acel judicios discernământ atât de clar vizibil în primul volum al poetului.

Și nu numai acestea sunt clișeele „de poezie tip" în volumul acesta. Mai citam: *Lumină amară* (prima strofă), *Indoială* (accent declamatoriu plin de emfază dar fără farmec), sau ultima strofă din poema *Am adunat*...

Ceeace face notă evident aparte în volumul „Poeme de dragoste", este tendința de a imita a poetului. Am mai spus undeva — vorbind despre aceste poeme — că asemenea încercări imitative — nu de a copia, nici de a pastișa, nu sunt scăderi ale artei: „numai emoția este afiliată în versul lui Baciu". Menținem această apreciere, o repetăm cu insistență, pentrucă poezia în opera d-lui Baciu nu este efect: este cauză, efectul fiind calda impresie ce ne rămâne după lectură*). Și ne conpletăm: ulterior volumului „Poeme de dragoste", d. Ștefan Baciu a încercat unele transpuneri emoționale care nu-i aparțin**). Dar această alunecare dacă va continua, s'ar putea să dăuneze tânărului poet brașovean, creindu-i o serie de icoane în care vor fi recunoscuți ușor destui poeți fie contemporani, fie mai vechi, poeți cari vor fi impresionat îndeosebi pe d. Ștefan Baciu.

Noi însă suntem optimiști, pentrucă nostalgia amintirilor proprii ia proporții cosmice în imaginația poetului, înfierbântată de flacăra creației și tristețea, emotivitatea, sentimentul, încălzite la

*) Lucru care se întâmplă cu prea puțini din poeții tineri, cari concep poezia efect, din motive și cu substraturi pur raționaliste.

**) Cazul unei părți din poema „Zădărnicie". („Gândirea" pe Noemvrie 1936) este tipică.

roşu, vor da la iveală lucruri viabile prin ele înşile. In sprijinul acestei credinţe, vin unele poeme recent apărute în diferite reviste*), dintre cari redăm — spre îndreptaţire — poema *„Autobiografie“* **)

Gândul vine să te'ntrebe — stea târzie,
„Ce-ai făcut cât ai trăit“,
Ai fumat, te-ai revărsat în poezie,
Ai fost rău, ai plâns şi ai iubit.

Ai sorbit cu buze veşnic însetate
Din rachiul cărţilor. Ai mai cântat,
Te-ai culcat cu tâmplele umflate,
Ai gemut, ai râs şi ai uitat!

Doar o prietenă, un prieten, cât de bun
Au trăit alăturea de tine,
Bucuratu-s'au când ai luat cununi
Şi s'au întristat când nu-ţi fu bine.

Ai trecut pe lângă oameni ca printre grădini
Şi ai stat ades chiar lângă ei.
Ochii tăi ce des vărsau lumini
Când treceau automobile şi femei!

Tot aşa-ţi trecură zilele terestre
Baciu de oi şi lirice cocon
Ce-ai trăit pitit după ferestre
In al şaptelea sau optulea balcon.

In complexul ei, poezia d-lui Ştefan Baciu nu este unitară. Deşi autorul se fereşte de banal şi fagocitoză literara; poemele au multe arabescuri de orientaţie, accentele elegiace îi sunt cam romantice, iar cel proust-ian este, pe alocuri, absorbant al unei note de personal-românesc.

Noi prevedem o epurare, o reîntoarcere florală la eu-l întreg şi neevoluat ideologic, eu cu care d. Ştefan Baciu ne-a obişnuit încă dela primele versuri semnalare în „Klingsor“-ul domnului Heinrich Zillich.

*) *Cântecul trist* publicat în revista *Lanuri*, în care versul *„Cântecul tău n'ajunge pân' la mine“* luat *între ghilimele* de poet, din Virgil Carianopol, este minunat asamblat.

**) *„Pagini Literare“* an. IV. No. 1, pag. 184.

EXPERIENȚA GÂNDIRISTĂ

Oridecâteori se fac eforturi pentru reabilitarea şi purificarea scrisului românesc, pentru tineret este o bucurie, o mare bucurie. Lăsând pe plan secund gestul în sine, noi socotim mai ales urmările ce pot avea — ce trebue să aibă — asemenea eforturi.

Scrisul isvodit între hotarele României este încă minor. Dacă a eşit din faza unui obscurantism dibuitor, este departe de o poză de sine stătătoare. Ideologiile ce înmuguresc şi se desfăşoară aci, sunt prea specifice. O internaţionalizare a scrisului românesc (conceptual şi din punct de vedere al difuzării) este înca departe de noi. Cauza cea mare este desigur aceea a tuturor scăderilor româneşti: o viaţă de stat nouă, o conştiinţă naţionala neacerbată şi mai ales o spoială a tot ce se numeşte cultură.

De pe urma acestui negativism naţional suferă mai ales cultura: literatura — ca arta a limbii — într'un grad mai mare.

Tocmai de aceea ne declaram mai sus bucuria neprecupeţita, bucuria pe care o purtăm alături de elanul spre ţeluri înalte, bucuria ce avem atunci când se depun eforturi pentru ridicarea plafonului literelor naţionale.

Şi asemenea bucurie am avut atunci când a reapărut „Gândirea". Am avut însă o bucurie al-

toită pe o bună doză de scepticism: acela al fragilitaţii gestului d-lui Nichifor Crainic pe care l-am crezut prea „robit“, pentru a purta mai departe făclia unei idei abătută dela linia originală.

Ne-am înşelat.

Cu atât mai bine.

*

„Gândirea“ apărută acum 15 ani la Cluj, avea o structură ideologică imprimată de un naţionalism belicos, altoit cu un socialism la modă pe atunci. Redactorii revistei-pamflet „Hiena“ au înţeles cá paginile acestei reviste pot fi îngrăditoare a unor isbucniri ideologice departe de linia monotonă ce doria să traseze ca drum pentru popor democraţia imediat postbelică. Şi au largit cercul.

In Ardeal — prin definiţie tumultuos — domnii Pamfil Şeicaru şi Cezar Petrescu au găsit elementele cari se puteau integra concepţiei lor social-naţionale. Alături de luptătorii culturali ardeleni, aceşti neobosiţi ai gândului au pus baza revistei „Gândirea“, păstrând frânele redacţionale şi administrative, totuş dând curs, în pagini luminoase, tuturor ideilor, tuturor curentelor literare. Aportul unor Cotruş, Blaga, Adrian Maniu, Victor Papilian, Demian, au temeiniciat soclul gândirist conceput la „Hiena“, mai ales că apoi s'a adăugat talentul unor: Gib. Mihăescu, Nichifor Crainic, N. M. Condiescu.

Acesta a fost începutul.

O bună decadă, lucrurile au mers admirabil şi defecţiuni nu s'au produs în sânul acestei reviste, devenită, dela un timp, adevărat instrument de cultură.

Cu anii scurşi, cu avântarea în ziaristică a componenţilor grupării, „Gândirea“ a fost nevoită să-şi schimbe haina ideologică. Ceace a fost un bine. Dar şi un mare rău. Un bine, pentrucă s'a

evitat un conservatorism sterp, în orice caz, stagnant. Un mare rău, pentrucă schimbările ideologice au dat naştere multor fricţiuni personale, multor bruscări de situaţiuni dăunătoare în primul rând culturii naţionale. Aşa s'a întâmplat cu decuplajele Şeicaru-Crainic, Dragnea-Crainic. Aşa, cu părăsirea grupării de către foştii gândirişti: Adrian Maniu, Cezar Petrescu (mai ales), Toma Vlădescu, nume cari contează mult în literatura română contemporană.

Că nu se poate nega formarea acestor elemente în cadrele „Gândirei", este adevărat. Dar tot aşa de adevarat este că unele fluctuaţiuni ideologice ale revistei, au nevoit pe aceşti oameni de condeiu să o părăsească, mulţi din ei cu adevărat regret.

*

O concepţie ideologică a polarizat însă întregul tineret românesc în jurul „Gândirei" şi conducătorilor ei: ortodoxismul. Mai ales după sincopa revistei din 1934 se evidenţiază şi mai bine acest adevăr, cu atât mai mult, cu cât înţelegere există chiar şi la d-l Lucian Blaga (care, în treacăt fie zis, deşi s'a format sub flamuri gândiriste, s'a convertit la ortodoxism destul de târziu).

Au trebuit însă completate plecările nedorite dar neevitabile. De aceste completări se lega însăşi soarta revistei. Felul în care directorul ei a înţeles să realizeze acest desiderat, a dat siguranţă în viitorul „Gândirei".

Menajând subsceptibilităţile celor vechi, d. Nichifor Crainic a pus tineretul la locul ce i se cuvine. Şi astfel am putut vedea — lucru ce părea de necrezut — înţepăturile dlui N. Crevedia alături de tradiţionalismul dlui Ion I. Pillat, disperarea dlui Emil Cioran, sensibilitatea discretă a dlui

lui Dan Botta, de ponderabilul invulnerabil al unui Al. Marcu, sau de apolinicul senin al poetului V. Voiculescu. Cu atât este mai merituoasă tovărăşia gândiristă, cu cât chiar unele intenţii de excesiv ortodoxism (I. G. Savin), pot dainui alături de realismul vremii (Victor Ion Popa), de un profund atavism valah (Aron Cotruş), şi chiar de unele alunecări departe de tot ceace poate fi tradiţionalism, necum ortodoxism (Tudor Vianu).

Şi toate aceste realizări — caci real zari sunt, orce ar zice cei plecaţi, sau cei ce nu au admis niciodata gândirismul (Al. Dima) — toate aceste sudari, au fost reuşit consolidate de d. N. Crainic în jurul ortodoxismului românesc al cărui mare protagonist este. Ceace înseamnă că această noua — şi totuşi cât de veche! — religie românească nu este exclusivista, ideia nu e autarhică, viziunile de viitor orcât de îndrazneţe nu sunt respinse (cu condiţiunea esenţială să fie modice), forma, fondul, conţinutul noutăţii, nefiind piedică în calea a ceiace este notă predominanta la poporul românesc: credinţa.

*

In ceiace priveşte linia politică, gândirismul a evoluat spre dreapta. Nici nu se putea altfel, pentrucă tradiţionalismul în genere, ortodoxismul în mod aparte, nu se pot evidenţia decât spre dreapta. Prin definiţie.

Ceace însă pare obscur în activitatea directoare a capilor gândirişti, este „fluctuaţiunea". „Gândirea" a navigat prea ocolit, ades stângaciu, printre diferitele curente naţionaliste. Inconsecvenţa este notorie. Dl. N. C. înca nu a gasit „cel mai bun" loc pentru revistă — nu pentru gândirism, care este mult prea amplu pentru a fi explicat structural în pagini de revistă. — Organismele

politice nespiritualizante nu l-au satisfacut înca pe profesorul de teologie dela Bucureşti. Şi, banuim, nici în poza actuala, care personal îl poate satisface, nu afla tot ceace domniasa a dorit pentru gândirism pe care l-a conceput *centru al tuturor elitelor intelectuale şi etice ale României* şi care — nu ne'nşelam — nemeşter cârmuit câteodata, a destramat unitatea ideologică a gruparii, deşi exaltismul injectat metodic în rândurile tineretului, ar fi fost un soclu totdeauna prezent şi trainic.

Dar aici se afla marele obscur gândirist. Ceva şubred se va fi aflând în susul ideii, la cârmă. Daca acest obscur şubred va fi remediat, întrezarim o „Gândire" mare, naţionala, româneasca suta la suta, care sa încalzească, sa elanizeze tineretul intelectual al ţarii. Acest tineret ştie şi poate sa înţeleagă realizarile apropiate de suflet şi de conştiinţa. Caci tineretului de astăzi îi lipseşte nu sufletul, nu elanul, nu isbucnirea bravanta a sentimentului românesc, ci „acţiunea de canalizare": îndrumarea, directiva. Or, noi vedem în doctrina gândirista tocmai acest canalizant necesar. Cu condiţia ca însaşi „Gândirea" sa fie unitar îndrumata.

Dacă elementul fluctual va predomina directivele gândiriste — stabilite în mare ca ortodoxist-naţionaliste — atunci divizarea ideologică va continuà. Ciocniri de pareri contrare vor fi nu numai aparente. Eşirile sgomotoase se vor explica prin acest dispensabil „fluctual". Tradiţionalismul gândirist chiar dacă nu va diminua din punct de vedere cultural-literar, va stanga, orice progres fiind direct dependent tocmai de unitatea de acţiune a acelor ce cultiva aceeaş ideologie.

Aci trebue însă o lamurire pentruca unii din foştii gândirişti sa nu interpreteze *în sens perso-*

nal cele mai sus scrise. D. Lucian Blaga este gândirist. Ortodoxismul său are însă un substrat oarecum realist. Dovada admirabila sa opera filosofică afiliata în total „Gândirei". Totuşi activitatea sa literară a mers în acelaş cadenţat pas cu a d-lui N. Crainic. Dezideratul gândirist emis de d. Cezar Petrescu: se admit orice curente, valoarea operei în sine fiind criteriu de selecţionare unic, este realizat. Nu curentul importă, ci unitatea de acţiune, strunirea diferitelor curente cu tendinţe centrifugale, în jurul unui mit, unui suport necesar tuturor acţiunilor unitare. Atâta vreme cât d. Lucian Blaga va bate aceleaşi cărări gândiriste, d. N. Crainic va avea un trainic sprijin în acţiune. Nu se poate vorbi astfel despre acţiunea unei mari părţi din foştii gândirişti cari, având toată libertatea ideologica, au încercat, unii au voit, să impună directive personale operei gândiriste. Că directivele impuse de d. N. Crainic sunt oarecum personale? Intr'adevăr, nu se poate trece peste acest lucru. Dar însăşi „fluctualul" gândirist, ne indică suficient că directorul "Gândirei" nu a avut şi nu are atitudini rigide. Lucru care poate fi şi bun, dar şi rau după cum văzurăm mai sus.

In orice caz, foştii gândirişti, acolo unde azi activează, se arată ca oameni conştienţi de valoarea mediului scriitoricesc în care s'au format, s'au perfecţionat. Lucru remarcabil.

Şi mai este remarcabil un lucru care prin măreţia lui încununează simbolic acţiunea „Gândirei": intrarea dlui Lucian Blaga în Academia Română. Deci literatura postbelică, prezentă la academie prin d. L. Blaga este literatura trasată de Gândirea. Această apoteozare trebue evidenţiată pentru cei ce flutură alte steaguri literare cu pretenţii dictatoriale.

Continuând latinismul şcoalei ardelene, tradiţionalismul „Junimei", poporanismul semănătorist, gândirismul fost şi actual — şi avem motive să credem că şi cel viitor — poartă o torţă mare şi scumpă neamului românesc: aceea a trăirii în istorie. Trebue să ne dăm seama cât de mult înseamnă acest lucru. Şi numai pentru aceea, să nu vedem decât viabilul din opera foştilor şi actualilor gândirişti.

Cât despre viitorime, ea va vorbi despre noi.

ARS POETICA

> Prin *Operă Antologică* înţelegem opera reprezentativa, opera cea mai bună, a unui artist; prin *Expoziţie Antologică* înţelegem prezentarea celor mai buni, celor mai reprezentativi artişti cu operele lor antologice.

Ideia aceasta, luminoasa, a unei *Expoziţii Antologice a poeziei tinere*, era vânturata de multa vreme de organizatorii ei: înca prin 1933 un grup de tineri din care nu au lipsit poeţii *Virgil Carianopol. Ion Th. Ilea* şi *Teodor Scarlat*, discutase proectul, avantajele, scopurile, desavantajele şi rosturile lui, fara însă a paşi atunci la o întruchipare a gândului. Realizarea a întârziat, printre altele, datorita — se pare — unor împotriviri „poetice" cari — paradoxal! — tocmai din cauza prea multor legături ce au cu *Poezia*, nu au vazut, — şi nici nu vor vedea — cu ochi buni, evoluţia tineretului (despre o revoluţie în poezie nici nu poate fi vorba în condiţiunile literare de azi: ar fi ucisa în faşa). Şi acum, ca şi prin 1910-12, când, deopilda, poezia domnului *Ion Minulescu* era pusà

la index de pana prea vitriolata a lui Ilarie Chendi, — neînţelegerea sau mai precis, interesată rancună, a cautat să se puna deatatul unui iniţiative care, dupacum s'a vazut, nu a cautat sa darâme pe nimeni, ci a dorit numai o justa — a, problema aceasta a justiţiei în literatura! — orânduire în „tâmbălaul" poetic, de fapt: apoetic, actual.

Dar ceeace au isbutit poeţii tineri, organizând aceasta manifestare artistica, a fost altceva: o „strângere de rânduri". Lucrul acesta părea o utopie până în preajma vernisajului expoziţiei. Cu atât mai mult aceasta trista parere, cu cât motivele care se împotriveau unei uniuni sufletesti şi chiar de interese profesionale, nu erau deloc de ordin poetic, ci mai mult de diferite aspecte personale. Privita din acest punct de vedere, realizarea expoziţiei merită puternice aplauze şi sprijin, chiar dupace manuscrisele standard au coborît de pe pereţii unei sali de arta, în mape. Şi pentruca prospeţimea faptei sa fie în continuu actual, iniţiatorii acestei prime manifestari poetice în gen, credem ca ar face bine daca nu ar uita editarea volumului antologic anunţat — oglinda cea mai sincera a strădaniilor depuse — precum, mai ales, repetarea expoziţiei dupa o anumita trecere de timp.

Sfatul de manuscrise inaugurat la 4 Martie 1937 într'una din salile casei de arta „*Mozart*", în primul rând a dat posibilitate tuturor acelora cari se intereseaza de tineret şi de manifestarile lui culturale, sa ansambleze „curentele" în cari se încadreaza tinerii poeţi, tendinţele, elanurile şi emoţia, estetismul, lirismul şi isvoarele lor; iar în al doilea rând, a înlesnit evidenţierea câtorva viguroase şi sigure talente. Prezenţa alaturată a unei strofe cizelate de dl. *Radu Gyr*, a unei incantaţii semnata de d. *Teodor Murăşanu*, a unei minu-

nate confesii făcute de dna *Coca Farago* şi a unei orânduiri poetice în genul de detunată a ardeleanului *Ion Th. Ilea*, este nu numai instructivă, ci pedeantregul edificatoare.

Zic „edificatoare" — aş fi putut să întrebuinţez un cuvânt mai luminos — pentrucă în atâta azur şi tril poetic, în atâta sfântă cădelniţare a inspiraţiei de cea mai pură emoţie, s'au strecurat — veşnica poveste a uscăturilor din pădure — unele asonanţe, unele nedorite obscurităţi, cărora mai la vale le vom spune pe nume, cari totuş, nu trebuiau să scape organizatorilor expoziţiei: îi ştim ca buni esteţi şi excelenţi oameni de gust.

Dacă am vorbi *numai* din punct de vedere critic, ar fi să recunoaştem că şi aceste menţionate scăderi pot să aibă sensul lor, pot adică să lămurească — acolo unde este — lipsa isvorului creator; mai lămurit: pot să identifice — măcar în parte — pe unii din intruşii în grădinile de aur şi vis ale poeziei tinere, întruşi cari, majoritatea plasaţi de unii potentaţi ai culturii noastre actuale tip Eug. Lovinescu, se dovedesc prin ei înşişi (ce lămuritor lucru!) ca nemerituoşi. Dar vorbind şi din punct de vedere pur estetic, pe o linie de cât mai larg impresionism, vina organizatorilor expoziţiei cari au înlesnit prezenţa acestor câţiva indezirabili — ori cum s'ar pune chestiunea — rămâne întreagă.

Expoziţia antologică a poeziei tinere a întrunit, datorită sârguinţei poetului *Teodor Scarlat* şi criticului *Şerban Cioculescu*, un grup de treizeci-şiopt poeţi, cei mai mulţi cunoscuţi celor se se interesează de poezie, o bună parte din ei ridicaţi fiind pe trepţii consacrării cu mult înainte de ziua vernisajului dela 4 Martie 1937. Aproape toţi poeţii expozanţi — chiar şi cei slabi sau deloc

poeți — aveau înainte de expoziție o experiență în breaslă: unii au plachete sau volume în vitrine, alții încă nu au eșit din coperțile revistelor literare, întru asamblare.

Orânduirea alfabetică a poeților — ca pe un catalog școlar sau ca la un apel soldățesc, vagmistrul fiind dl. Teodor Scarlat — nu am găsit-o fericit inspirată. O grupare după curente, școli, tendințe, ar fi fost mai informativă, pentrucă lectorul ar fi putut să observe și sa aprecieze calitățile sau scăderile fiecarui grup, dupacum ușor s'ar fi desprins nota poetică personală, în cadrul curentului respectiv, fiecărui expozant. Așa cum s'a procedat la aranjarea materialului poetic expus, a fost grea, daca nu imposibila, o comparare deopilda a adepților poeziei pure gen poesc, cu tineri tinzând către clasic sau către tradiționalism.

Pe dl. *Matei Alexandrescu* l-am fi aflat mai just lângă dl. *Gherghinescu-Vania,* decât plasat deasupra d-lui *Ștefan Baciu* și flancat suav de dl. *Virgil Carianopol.* La fel dl. *Vlaicu Bârna* ar fi avut un înțeles comparativ larg, daca ar fi fost așezat lângă dl. *Cicerone Teodorescu,* decât așa cum l-am aflat flancat de sănatoasa poezie a d-lui *Iulian Vesper* sau de receptiva trăire în baladă a prietenului *Dragoș Vrânceanu.*

Mai mare decât punctele de întuneric ale indezirabililor prezenți, a fost lacuna poeților absenți cari, repet, trebuiau prin orice mijloc să fie aduși la expoziție. Am fi dorit să-l vedem prezent pe dl. *Mircea Streinul,* bucovineanul acesta cu chip de copil și cu talent de apostol al sensibilității legionare. Am fi voit să descifrăm suavitatea minunatului *Aurel Marin,* poezia cu puternice tentacule atavice a moțului *V. Copilu-Cheatră,* cea cu frumos tâlc românesc a d-lui *Grigore Popa,*

versul d-lui *Teofil Lianu*, sau gândul totdeauna proaspăt ca un isvor de nesecat al poetesei *Olga Caba*. Şi am fi vrut sa-l aflam prezent la expoziţie pe poetul *George Popa*, care orice s'ar zice, va ramâne.

Lipsa atâtor tinere talente, o atribuim unei grăbite organizări a expoziţiei şi mai cu seamă, dificultaţilor destul de numeroase de a aduna atâţia poeţi — prin definiţie neglijenţi, nepăsatori şi puţin leneşi: cu un cuvânt, poeţi — sub un acelaş acoperamânt.

Pentru o mai judicioasă cercetare şi apreciere a poeţilor expozanţi, îi vom împarţi în trei grupe, dupa calitatea poeziei. Facem acest lucru, pentru a înlesni o confruntare în actual a poeziei tinere şi în al doilea rând, pentru a da posibilitate cercetátorului literar sa lamureasca unele inevitabile obscuritaţi sau straluciri cari, cu anii ce vor trece, se vor adânci, poate pe nedrept, fie în folosul unor slabe producţii de azi, fie în detrimentul altora, bune.

Prima grupă este formata din poeţii despre cari se cuvine sa ne ocupam cu atenţie, cari s'au realizat în mare masură şi cari au prezentat bucaţi într'adevăr antologice.

A doua grupă este aceea a poeţilor buni, cari, însa, din motive neînţelese, nu şi-au expus cele mai bune ale lor poeme. Daca vor fi facut acest lucru, nu dintr'o slaba putere de discernamânt, ci din oricare alte motive, aceşti poeţi sunt într'adevăr periculoşi generaţiei lor.

A treia grupă este aceea a „poeţilor" (în ghilimele) de cari organizatorii expoziţiei se puteau dispensa. Expoziţia nu ar fi avut decât de câştigat. Este, dealtfel, grupa cea mai redusa.

In afară de aceste trei grupe de poeţi *prezenţi* la expoziţia antologica a poeziei tinere, ne vom

ocupa cu atenţie şi de poeţii tineri absenţi, pe cari îi vom încadra într'o a patra înmănunchere, la sfârşitul studiului de faţă.

Am facut această clasificare pentrucă ne-a isbit suparător neomogenitatea calitativă a expoziţiei şi pentruca noi înţelegem că, la o expoziţie — antologică, mai ales — trebue să aflăm *numai* lucruri reprezentative. De aceea am şi pus studiului de faţă un motto în sensul vederilor noastre, care trebue să fie ale tuturor celor ce înţeleg să încurajeze, să difuzeze şi să înalţe tot ce e bun.

Noi niciodată nu vom conveni că poemul „*Plecare*", al poetului cu multiple resurse *George Lesnea,* este reprezentativ. Dupăcum niciodată nu-l vom admite pe ilustrul necunoscut *V. Cristian* — cum, n'aţi auzit de el? — ca „poet român reprezentant al generaţiei noastre".

*

Din prima grupă de poeţi expozanţi, cel care şi aci — ca şi în orice loc unde-i ajunge versul — luminează cu perlele talentului său de nesecat, este dl. *Radu Gyr.* Acest complex de sensibilitate, tumult şi eleganţa, este unul din poeţii cari şi-au ales cu o completă judiciozitate poemele care să le oglindească talentul, sa ni-i arate în amploarea posibilitaţilor lor. Dl. Gyr ne-a prezentat trei poeme deopotrivă de minunate, toate scăldate în aurul stilului specific răsfaţatului lor autor, fiecare în parte fiind de o factura bine distinctă. Atât „*Stihuri pe o troiţă*", cât şi celelalte două poeme: „*Moartea poetului*" şi „*Biografie*", au arătat celor ce au cercetat expoziţia, un talent în plină forţă a creaţiei. Pentru lectorii noştri vom reproduce în întregime poema „*Moartea poetului*" şi-i vom lăsa sa savureze, într'un poem, un adevărat regal de poezie:

Intâi, veniră visele să-ţi pună
săruturi moi pe frunte şi pe mână
şi să se culce alături, somnoroase,
cu zâmbet obosit de chiparoase.
Apoi, ca o aromă de case,
poemele s'a ridicat din manuscrise
şi ţi-au ieşit afară din sertare
să-ţi ardă'n jur ca nişte felinare.
Tablourile s'au mişcat în ramă
înduioşându-se ca la o dramă.

Câţiva poeţi din biblioteca roasă
au plâns cu violoncele de mătasă,
s'au îmbrăcat în fracuri de cadenţe
şi ţi-au făcut, din rafturi, reverenţe.
Sub pat ghetele sparte se holbară
la moartea ta, cu limbile afară,
Lavaliera — fluture de doliu —
s'a strâns pe-un drot ieşit dintr'un fotoliu,
şi pălăria mare cât o roată
plânse 'n cuer, planetă domodată.
Libărci scriau o cruce pe perete
şi-un chiţoran te-a mirosit, poete.

Sub coasta de cristal, ca o egretă
ţi se oprise, rece, o cometă,
un mare lampion de lună moartă,
sau poate-o amforă de aur spartă.
Tu dinăuntru-acuma luminai
ca o fereastră la un ochi de rai,
ori ca un geam cu pleoapă de mărgean,
iluminat cu gaz aerian.
Erai spoit cu jerbii opaline
de reflectoare mari ascunse 'n tine...

Pe borangicu 'ntins peste genună,
poete mort, călătorie bună!
călătorie bună, prieten pur,
îţi dau o întâlnire în azur.
Să mă aştepţi, curând, pe-un colier
din Carul-Mare sau din Jupiter,
căci voi veni poete taciturn,
Să vizităm inelul lui Saturn.
Şi braţ la braţ, cu paşi de heruvimi,
curgând pe boreale albăstrimi,
ne vom opri o clipă pe comete

şi vom scuipa de pe cleştar, poete,
o, vom scuipa, serafici, jos pe anii
rămaşi cu viermii şi cu bolovanii!

Dacă s'ar fi permis expozanţilor să prezinte mai mult de trei manuscrise, dl. Radu Gyr ar fi trebuit să răspunda la chemare şi cu unul din splendidele-i *„Mărţişoare"* din volumul pentru copii *„Stele pentru leagăn"*. In acest mod, prezentarea acestui minunat poet ar fi fost completă.

Scriitorul *N. Crevedia*, acest multiplu talent al generaţiei tinere, lansat acum câţiva ani cu judicioasa înţelegere de dl. *Nichifor Crainic* în *„Gândirea"*, ne prezintă, între cele trei poeme expuse, acea perlă unică în literatura noastră: poema *„Taica"*, un minunat portret, o sugestivă închinare filială, o justă patrundere retrospectivă în luminile şi întunecimile copilăriei de unde poetul a adus veridicul, punându-l în înalt vers:

Uscat, oacheş: sfânt,
Taica pare făcut din buturugi şi pământ.

Mâinile noduroase-i vin
Aşa, ca rădăcinile de anin.

Ca ursul, ca lupul,
Păr pe picioare, pe piept, pe tot trupul.

Treaz,
Ochiul afund, cu apa neagră de puţ părăsit,
Caută mai mult a năcaz.

Aplecat de istorie şi păsuri,
Mersu-i lin, ca al apelor din şesuri,
Scrie frunze desculţe ori de opincă...

Ii merge numele că se ţine cu câte-o lină, c'o [lincă,
Fiindcă, vezi, ştie să glumească cu muierile [oamenilor:
Le spune ocări (că le place şi lor)
Ba le pune şi mâna dinainte
Şi le minte cu câte-un şort, câte-un mintean —
Vorba lui, ca o alifie.

Taica pune pepeni, are pomi şi vie —
Le păzeşte c'o puşcă veche dela 77
Şi cu opt câini cât nişte lupi —
Prăseşte vaci cu lapte, stupi.
Işi udă, seara, petecul lui drag de zarzavat.
Ii place să desfunde 'n ţarine fantâni
Şi să ciopleascǎ cruci la puţurile din sat.
La biserică, se duce la Crăciun şi la Inviere
Că zice că el nu e muiere.

Când ară, primăvara,
Ori răriţează zarea'n Mai,
Taica le fluerǎ la cai,
Ca la şerpi.
Roibii, juncii lui — nişte cerbi.
Mâne noaptea cu ei în islaz,
Şi se 'nţeleg după glas, sub luna cât o găleată.

Dar şi când începe să'njure şi să bată!
Freamătă salcâmii,
Zvântă arătura.
Dobitocul e şiret — ca muierea — zice el.
Ce uitătură de oţel!
Pumnul, sufletul greu — bâtă de plumb.

Taica bea tutun în foaie de porumb.
Scapără cu amnar.
Ţine toate schiremurile la brâu, într'o băşică de porc.
Dela Sfântul Gheorghe, până toamna, doarme [pe prispă afar:
Miroase frumos trifoiul înflorit al stelelor...
Hor, hor, horc-horc.
Stă de vorbă cu părinţii morţi de mult
Şi tuşeşte, tuşeşte.

Ne pare rău că poema este prea mare pentru a o putea reproduce în întregime, dar orice iubitor de frumos va trai sincere clipe de incantaţie citind fragmentul de mai sus.

Trebue să menţionam că datorită unei mai puteri de autoselecţionare, dl. N. Crevedia nu ar fi putut prezenta la expoziţie decât numai lucrari trainice, Dealtfel atât cele doua poeme care completează ciclul expus: *„Sfârşit de toamnă“* şi

„Tărm“, ca şi oricare altă poemă din minunata carte *„Bulgări şi stele“*, sunt tot atât de reprezentative pentru poezia acestui excelent spirit care a pierdut mult alunecând în proză; enorm — făcând ziaristică efectivă.

D-ra *Yvonne Rossignon*, poeta „Paginilor Literare“, de un lirism a cărui originalitate nu poate fi pusă la îndoiala nici de cei mai aprigi adversari, aceasta suava a cuvântului emoţionant care şi-a ucenicit cu migală versul la arieşescul „abecedar“ şi care va fi sub stema neamului acesta verde şi viguros, cântatoare virtuţiilor lirice ale fraţilor şi şi surorilor ei, nu a adus la expoziţie decât un singur poem: *„Plimbare“*: un univers de stele şi culori.

Poemul, ca mai toate lucrarile poetei, este bine ales şi oglindeşte de minune structura lirică a autoarei.

Dacă d-ra Yvonne Rossignon ar fi expus poema *„Intâlnire“*[1]), sau icoana acelor veridici *„Cruciaţi“*[2]), sau minunatul poem *„Drum în munţi“*[3]) din care desprindem doua strofe ca două perle:

In munţi cu plutaşii am urcat
Sus, până unde 'ncepe cerul,
Primăvara era închisă în argint
Şi'n scoarţele sure ca fierul.

Seara când a ajuns luna
Apele mai dormeau în gheaţă
Dimineaţa s'au făcut limpezimi
Cu căprioarele faţă în faţă.

— — — — — — — —

d-ra Yvonne Rossignon n'ar fi greşit cu nimic, dupacum dealtfel nu a greşit nici cu poemul prezentat, care este la înalţimea artei d-sale. Dealtfel noi

1) „Gând Românesc“ an III, 1935 pag. 224
2) „Viaţa Literară“ No. 169
3) „Pagini Literare“ an I, No. 12 pag. 617.

credem că această inspirată a imaginei nu poate greşi în poezie.

Finul poet care este ardeleanul *Teodor Murăşanu*, conducatorul revistei de înaltă ţinută intelectuala *„Pagini Literare“* dela Turda, a răspuns chemării organizatorilor cu două delicate poeme: *„Bocet“* şi *„Lilioară“*. Pentru fragezimea imaginei şi rotunjimea versului de o factură cu totul personală — unica, am putea spune în poezia noastră, reproducem poema *„Lilioară“*:

Tingling, tingling,
Te sărut cu gura 'ntreagă buzele nu ţi le-ating.
In înalturi ori abisuri, ca un uliu, mă alung,
Lumii tale de lumină nicio rază nu-i ajung...

Uneori te-aud în vânt
Cald răsuflet de miresme
lung din cer până'n pământ...

In lumină selenară, sufletul meu, alteori
Te surprinde printre nori
Purtând luna subsuori...

Cu potcoavele-mi de fier
Străpung liniştea şi somnul
Mă cufund prin flori de ger
Să te prind din Lerui-Ler...

...Că te simt mereu în gând
Sunet, vis,
Cântec care plânge 'nchis
Libelul străluminând
Raiu ori mit
Mâna care a 'ntins o rază
Cucubeu în infinit...

Şi-mi rămâi mereu nadir,
Gând ce nu pot să-l resfir,
Foc ce arde pe-o comoară...

...Că eşti colb de lilioară
Umbră 'ntinsă din tingling,
Vecinic să te am în sete,
Niciodată să te-ating...

In aceeaş masura elevata, dl. Teodor Murăşanu ar fi recoltat excelente aprecieri din partea cercetatorilor expoziţiei, dacă ar fi prezentat şi alte splendide podoabe poetice fie originale, fie din magistralele dsale traduceri din poetul maghiar *Ady*, pe care l-a pătruns structural. Amintim numai traducerea *Poetul*, în care dl. Teodor Murăşanu depaşeşte ades puterea de vizuine a frământatului şi mult hulitului poet maghiar.

Dl. *Virgil Carianopol*, poetul vieţii elegiace, nostlagice, încarcate cu cea mai fina emoţie, acest talent pe care dacă-l aşez în poezie acolo unde *Panait Istrati* a stat în proză nu greşesc cu nimic, s'a prezentat cu poemele: *„Cântec pentru doamna lui Neagoe Basarab“*) „Plâns de servitor“* publicată în *Revista Fundaţiilor Regale* şi *„Ioana“* din volumul *„Scrisori către plante“*. Este bine sa afirmăm şi aci, dupăcum am făcut oridecâteori am avut prilej, ca din puţinii poeţi ai generaţiei sale cari vor rămâne dincolo de lut, este şi acest minunat şi autodidactic Virgil Carianopol. Iată, noi redăm accasta rară perlă poetică închinată amintirei uneia din cele mai glorioase trecuturi:

Seara peste întinderi de aur cosite,
Peste veacuri şi tăceri prăfuite,
Pe drumuri de carte şi de lumină,
Din ce legendă depărtată vii până aici doamnă Despină?
Cine te aduce stafie să colinzi
Prin lumi nesfârşite de tristeţi şi oglinzi?
Ce amintire obosită pe sub trecut râmă
De gândurile ca nişte ziduri ţi se dărâmă?
Pentruce drumurile noastre săbii se întretae
Şi sufletele ca nişte vânturi ni se îndoae?
Cine ne aduce să ne întâlnim prin neguri uitate
Când ceasul liniştei amorţit nu mai bate?
Te strigă stafii din învechite cupole?
Vi să săruţi suferinţa mitului îngropat de Manole?

*) Publicată apoi în rev. Pagini Literare an. IV, No. 4

Munţii noştri tot îţi mai sărută doamnă picioarele,
Tot îţi mai pune medalion de aur la gât soarele.
Pentru cine mai treci hotare de vis şi sulfină
Prin zorile pământului dac plin de lumină?
Ce odoare mai ai să aduci mânăstirilor noi
Din ochii tăi isvoare de bunătate şi ploi?

Culcă-te doamnă tristă şi mare, rai de flori,
Nu te mai încap ţările noastre surori...
Cai năzdrăvani se înhamă în zare,
Amintirile trag perdele lungi de uitare
Şi la Curtea de Argeş pe sub bolţi feudale
Picioarele mele îngenunche lângă povestea dărniciei tale [voevodale.

(Cântec pentru Doamna lui Neagoe Basarab)

Şi redăm, pentru frumuseţea de cel mai elevat aspect elegiac, sguduitorul poem „Plâns de servitor", pe cât de sincer, pe atât de simplu şi poate de aceea, valabil oricând.

M'au îndoit amintirile şi m'au bătut ploile,
Mi-au crescut în spate ca iarba nevoile,
M'am uscat boierule, de când de sus
Ţi-a trimis Dumnezeu aripi şi te-ai dus.
Nu mă mai adună nimeni depe drumuri,
Când îşi umple toamna părul cu fumuri.
Nu mă mai cunoaşte nici pădurea, nici munţii,
Nu mai îmi sărută nimeni apele frunţii.
Cocoana s'a îndrăgit de alt boier,
A dat toate vitele şi oile altui oier
Şi mie îmi sărută sângele gura...
De dimineaţa şi până şi-arată luna custura.

Ia-mă boierule şi pe mine în cer
Să mă dai slugă acolo altui boier...
Să mătur prin lună, să şterg de praf soarele,
Să vă spăl rufele şi picioarele.
Ia-mă şi pe mine, să am grije de duduia Irina,
Cu ochii şi cu mâinile ca lumina...
Să-i aduc stele, să-i fac păpuşi,
Să mă pitul ca altădată seara după uşi,
Să-i povestesc de Chira-Chiralina şi cei patruzeci de hoţi,
Că de-aici, prea mă gonesc şi mă huiduesc toţi.

Dl. *Iulian Vesper*, unul din bunii poeţi formaţi sub semnul de bazalt şi de ivoriu al *„Iconarului“* bucovinean, ne aduce poemele: *„Laudă secerişului“*, *„Zidire“* şi *„Execelsior“*, toate de aceeaş ridicata ţinuta poetică. Dăm, mai jos, poema „Zidire“:

M'adun din luminişuri şi iarăşi mă desfac,
Mă strig din alte veacuri, dar nu mă ştiu în veac.
Tulpina mea mă cheamă dar mă târăsc în tină.
Negura mă răpeşte de parcă-aş fi lumină.

Aştept o zi dar zorii îi văd cum asfinţesc
Parcă mă sting în vreme, dar mă revăd şi cresc,
Obrazul mi-i de stele, dar glesnele-s de lut,
Dacă mai sunt în viaţă, sunt iar la început.

Port zarea unui suflet dar trupul întârzie,
Intr'un crepuscul mistic sunt o lumină vie,
Uitarea mea rodeşte şi dorul e'n stamine,
Culeg tăceri de veacuri, dar nu mă vreau pe mine.

Arar' trezindu-mi anii şi zilele în zori,
Mă stinge-o sete oarbă de forme şi culori
Că prins în chinga lumii, cu nopţile în vânt
Mă vreau zidit în vreme, ca să mă simt pământ.

Dl. *Virgil Gheorghiu*, artistul acesta multiplu, format la şcoala artei franceze şi sfios ca o fată din clasa V-a unui pension, a rupt din volumul *„Marea vânătoare“*, premiat cu doi ani în urma de Fundaţiile Regale, trei capitole — cele mai bune: XVIII, XIX, şi XXII.

Pentru noi este o mare bucurie să reproducem poemul garilor, al plecărilor continue, al acelor iremediabili *„Voyageurs traqués“*, cântaţi luminos de marele *Baudelaire*, în tovaraşia căruia poetul Virgil Gheorghiu se pare că întârzie nopţi lungi de insomnie şi de roză gândire.

Ca să vibreze harfa sosirilor cu strune ferate în gări
Alte peroane adie anonime tristeţi de plecări.
Spre-un orizont de holde circulare,
Spre tuneluri, cad nălucitoare.

Trenurile fulgere de care se tem melodioasele cantoane,
Trenuri spitale sângerând prin lampioane;
Trenuri de molid întărind plămânii frânarului somnolent,
Leneşe trenuri de excursii ca fluviile'n orient,
Trenuri lacome de graniţi
Cu virtuoşi şi regi de trust în calmul sleeping-carelor
Trenuri de fructe împletind fumul cu al vapoarelor,
Depărtările în lanternele noastre se pâsuiesc ca un inel,
Trenuri, jidovi rătăcitori ai basmului de oţel.
Dar rampele cu grâne mă îngândură,
Unde 'ntre locomotive ruginite
Adulmecă trecutele voiajuri
Câini melancolici de restaurant.
(poemul XVIII)

Dl. *Ion Th. Ilea* ni se arată la expoziţie aşa cum e: ţaran român muncit de viaţa lui plugarească şi deopotriva, de gândul mare, cât ţara asta, al unui românism total. Svâcneşte din versul lui abrupt, pietros, nu ştiu ce mistica a neamului, ce chemare spre realitaţile pământului. Ascultaţi:

— — — — — — — — — —
...m'ascultă flăcăi cu jarul din vine,
fete cu doru'n cosiţe floare,
din munţi cetina bradului trimete suspine,
cânt azi,
voiu cânta şi mâine,
în mine ciobanii trăiesc ca lumina în soare.
(Pe Mureş mi-arunc răbdarea cununată)

„Din munţi cetina bradului trimete suspine", trimete realitatea umilinţii neamului şi chemare desnădajduita pentru desrobire, pentru deslănţuirea ca un nor, ca o furtună, a acelor ce vor trebui sa îngenunche cândva îngâmfarea grofilor, gârbaciul ciocoilor, trufia asupritorilor. Ascultaţi şi această „naştere" a satului românesc, falnică imagine a aşezarii româneşti viitoare:

— — — — — — — — — —
Groparul în pas cu veacul despicat
întoarce vremea 'napoi spre alt sat

așteptat și doinit de fluer ciobănesc
sat ce se naște mâine în ieslea cugetului românesc.
(Satul de mâine)

De aceeaș factură, cu acelaș vers de românească și dârză rezonanță, este și poemul *„Sete Valahă"*, cel de-al treilea manuscris expus de dl. Ion Th. Ilea.

Dl. *Ilarie Dobridor*, poetul oltean atât de avântat și de prezent în revistele literare prin anii 1929-1935, aduce poemele *„Joc în lună,"* *„Somn"* și *„Nostalgie"*, toate de o frumoasă sensibilitate, de o perfectă ordonare technică și deopotrivă de bine alese. Redam poemul „Joc în lună", pentru bogata-i imagistică și emoția ce transmite lectorului:

Lună bună, sară clară
hai
Să dansăm pe scară-afară.

Lună nouă, frântă'n două
sai
Rod în palmă bob de rouă.

Huhurezi sub șură sură
s'au
Luat huhu cu besna'n gură.

Câinii aue la lună:
hau!
Semne rele, sară bună.

Despre dl. *Teodor Scarlat*, acest poet cu ochi de copil care învață alfabetul și cu sufletul generos ca apa pentru însetoșați, am voi să scriem dionisiac, pentrucă o mare exuberanță impune neastâmpărul lui sufletesc, din avântul căruia s'a realizat expoziția despre care ne ocupăm aci. Sufletul de un neobosit dinamism al d-lui Teodor Scarlat și coordonarea estetic-critică a d-lui *Șerban*

Cioculescu, au înalţat imn trainic poeziei, depe urma caruia dacă va rămâne numai prezentarea poeţilor generaţiei — cu piscurile şi abisurile lor — şi tot va fi destul.

Animatorul expoziţiei de poezie a dat prilej cercetătorilor să savureze acel minunat *Răvaş* publicat în volumul „*Claviaturi*", poem despre care s'a vorbit şi s'a scris numai frumos. Şi ne-a mai dat prilej dl. Teodor Scarlat sa-i cercetam o altă faţeta a talentului sau, manifestata în poema de ghiaţă „*Ingrid*". Sferă distantă şi ideal de rotundă, aristocraţie poetica nu oricând întâlnita, suflu, chibzuinţa nordică şi mai ales echilibru sufletetesc (lucru rar întâlnit la poeţi), iată adjective pe deantregul potrivite poemei „Ingrid". Ca o completare a celor două poeme expuse — de facturi cu totul deosebite — cel mai apropiat suflet de sufletul expoziţiei, ne-a dat prilej să admiram înca o perlă poetică de o muzicalitate întrospectivă rara. Poema se întituleaza just: „*Moment dintr'o primăvară de Schumann*" şi ne descopera cel de al treilea aspect — şi nu cel mai puţin luminos — al talentului d-lui Teodor Scarlat: acela al transpunerii în cuvânt al sunetului. Redam din acest fara cusur poem:

Primăvara şi-a dăruit plaiurilor comorile
Şi a înviat crângurilor viorile.

Peste pădure se furişează la culcare — soarele,

Noaptea îşi trimete pe drumuri covoarele
şi iarăşi voiu asculta cum strigă târziu, cornul de pădurar,
la câini şi la luna adormită în pătrar.
— — — — — — — — — — —

Dl. *Cicerone Teodorescu*, un constructor sârguincios de poezie ades pură, dar un constructor care deşi nu caută expresia şi nici avântul pentrucă înţelege că poezia este în prim plan spon-

tanietate, înţelege să apese ades pe un vocabular neadequat, poate pentru a-şi lămuri unele tendinţe puriste, — ne încânta ochiul cu manuscrisele poemelor: *„Trădări“*, *„Slavă în amintire“* şi *„Veghe“*. Toate aceste poeme îmi aduc în minte — nu ştiu prin ce tainic fir de legatura, poate de filiaţie — acel minunat *„Parc“* a lui *Verlaine*, sau întreaga frescă a unicului în concepţie roman *„Dona Alba“* al regretatului *Gib I. Mihăescu*. Dam, pentru glacialul din el, poemul „Slavă în amintire“:

Nopţile mele nu le pot uita.

De voiu iubi ce nu m'a iubit
Şi prietenia şi viaţa
Bunăvestirea soarelui,
Binefacerea somnului,
Cântecul pur fără elegie,
Frunza fără vânt s'o adie

Sufletul meu, nedestăinuit,
— Taină 'ncuită
Ce m'a torturat,
Clopot de cleştar care, stat,
Când o să bată
Se va fi spart, —

Ne mai întors glasul trecutului
Ca un ceasornic neauzit
Şi doar veghind ruina pierdutului
Timp zadarnic zidit,

Câte m'au asuprit,
De ţi le-oiu cânta,

Nopţile noastre
Nu le poţi uita.

Şi tu, erai! Stea.
In alba mea oaste.
Tremurai, în vaste
îngheţuri albastre...

Dl. *Traian Chelariu* este al doilea poet bucovinean — dupa dl. Iulian Vesper — pe care-l

aflăm prezent la expoziţie. Având o activitate poetică desfăşurată mai ales în cadrul grupării *Junimea Literară* dela Cernăuţi, noi credem că acest element reprezintă una din bunele şi floralele prezentări ale poeziei bucovinene noi. A expus poemele: *„Legendă“*, o cuprinzătoare şi plină de sevă *„Jumătate a vieţii“* şi *„Colindă scitică“*. Redam din prima poemă:

Ne-am ridicat din hotarele
merse de lup şi de urs; —
unde-şi ascunde isvoarele
marele, aprigul curs!

Sângele încă risipă e
rănile 'ncuie dureri, —
poate potecile pipăie
paşii vrăjitei puteri!

Ah, Căpitane, pădurile,
chiamă un mare ce nu-i
bourul ţării-l adulmeci
peste joimăniţii sătui...

D-na *Coca Farago*, poetesa aceasta a cărei subiectivitate este cutremurător de sugestivă, de justă, de mare, pentrucă tot ce ese de sub pana ei are parcă împrumutată o bună doză de suflet desbărat de orice făţuire stilistică, expune poemele deopotrivă de alese: *„Poem pentru singurătate“*, *„Poemă simplă“* şi *„Anticipaţie“*. Din ultimul poem reproducem:

Intr'u târziu vei auzi 'n tăcere
Suspin prelung, de spaimă şi durere.
Şi te vei teme de singurătate,
Ca de o stranie vecinătate.
Amintirea ta va privi atunci. de dincolo de vis,
Ca un ochiu mort, uitat deschis.

Numele meu îţi va mângâia buzele,
Fără să te fi gândit că mă chemi.

Şi-ai să te temi...
Şi-ai să te temi...

Se desprinde din versul cert al poetesei, nu ştiu ce suflu de mistică întrupare a celui mai cumplit necunoscut: acela al dragostei pe lângă care omul trece şi care apoi îl va urmari „ca un ochiu mort uitat deschis", ca o umbra, totdeauna.

Factura aceasta originala, este caracteristică poeziei d-nei Farago şi o aflam atât în celelalte poeme expuse, cât şi în altele, publicate prin revistele literare.

Noi credem că „*Anticipaţie*" este cea mai reprezentativă în gen, din toate poemele autoarei.

Dl. *Constantin-Stelian* este unul din cei mai sceptici poeţi ai generaţiei: un *Renan* de talie şi posibilitaţi corespunzatoare locului şi timplui. Poezia acestui talent cu forţe multiple şi cu o autoneîncredere invincibila, dupace a depaşit suavitatea poemelor pentru copii adunate în deliciosul volum „*Tainele lui Moş Crăciun*", a ajuns să aibă — lucru rar — două diverse surse de inspiraţie: sensibilitatea estetica a unei nostalgii cu motive elegiace care îl apropie de marele sau fetiş *Baudelaire* — de unde, noi îl consideram pe d. Constantin-Stelian printre cei mai juşti traducători ai „*Florilor Răului*" — şi, peisagiul petrolifer. In poezia petroliferă dl. Constantin-Stelian este un înainte mergator, dupăcum remarcă şi dl. *Perpessicius* în ale sale „*Menţiuni critice*". Marele lui merit este că, a intuit just deosebirea dintre aspectul social al problemei şi cel pur estetic, astfel că a isbutit să ne dea o POEZIE a greoaielor, incertelor din punct de vedere estetic şi apăsatoarelor aspecte oferite de peisagiul petrolifer. La expoziţie a adus poemele: „*Câmpina*" *), o măestrită şi oarecum grigoresciană — din punct

*) „Convorbiri Literare" an 68 No. 3-5 Martie-Maiu 1935 pag. 185.

de vedere chiar al situaţiei în timp — frescă a oraşului românesc plin de petrol şi în oarecare măsură de arta, „*Balet incendiar*" şi mai cu seamă minunatul cântec „*Rezervoarele*". Redăm primele cinci strofe din poema „Câmpina", pentru *pasiunea* ce se afla presata între file de nostalgicele amintiri ale poetului:

Te-au iubit un Pictor şi un Mag;
nu ţi-au fost însă, niciunul drag.
Peste a iubirilor ardoare,
fierul ţi l'ai strâns la sân, uitare.

De atunci, mai mult duşmană eşti
vorbelor cu tâlcuri strămoşeşti:
„Cine-şi lasă chipul zugrăvit,
sufletul de iad şi-a prihănit..."

Boii nu mai duc fân dela coasă;
istovesc la păcură slinoasă.
Peste flori, mlădiţe şi mioare,
muget negru aduce 'nfiorare.

Doliu sânt mestecenii şi ei...
Nu mai are Pictorul bordei...
In castelul Magului plecat,
stă ruina — fata de 'mpărat —
şi priveşte sus, că 'n zâmbet mut,
doar de Crist se teme Belzebut...

Nici din ani nu mi-ai păstrat nimic
— cât de mare-am fost, când eram mic —
pe Muscel cu flori mă'ncununam,
ceru 'n peruzea îmi era hram;
crai, din basmele bunicii mele,
noaptea jucării-mi făceam din stele —
ca o fată salbă de mărgele...

Redăm şi buchetul de imagini „*Rezervoarele*", pentru felul în care dl. Constantin-Stelian a înţeles şi a reuşit sa sublimeze realitatea plină de inestetic şi duritate:

Imense, balonate, pe fumurii colnice
stau, pântece oloage, petrolul mistuind.
Depe geamblacuri sonde, privindu-le cu jind.
le latră 'n tact de pompă adulmecând pe Nietzsche.

Inseninate, albe, rămân nepăsătoare
de soarele amiezii, dospit în foc enorm;
prin balonata formă, din loc ar vrea să sboare
de n'ar fi lut nacela.
Şi 'ngreunate dorm.

Dacă poetul Constantin-Stelian ar fi expus, în sala *Mozart*, una din reuşitele-i traduceri din *Baudelaire* — mai ales acum când se pune, sub diferite forme, problema tâlmacirei în româneşte a acestui mare artist al cuvântulu azurat — ar fi aratat, fericit completata, însaşi structura sa poetică.

Dl. *Dragoş Vrânceanu*. Inainte de a scrie despre acest poet prea împietrit în paginile lipsite de emoţie ale ziaristicei, fac o marturisire. Il cunosc de mult: am fost colegi în primele clase ale liceului undeva la o margine de oltenie. Era, pe atunci, un pui de român pe care ori cine şi l-ar fi putut închipui la maturitate, în stare să doboare un om dintr'un pumn şi sa răstoarne cu o opintire un car încarcat. Noi, ceştilalţi, mai pipirii, îl respectam foarte. Dar Dragoş mai avea o calitate: aceea de a desena admirabil, de a caricaturiza. Făcea nişte ţepi enorme, în loc de păr, domnului Emil Evoescu — cel de română: un dascal care ne socotea pe toţi ca inapţi de a vorbi româneşte, dar care totuşi creiase un poet al clasei pe care-l invidiau toţi colegii unu: Constantinescu-Jiblea. Mai prindea Dragoş Vrânceanu în poze nostime şi pe domnul Petru Drăgoescu — cel de latină, pe bunul Enache dela Olt — domnul de franceză; şi nu neglija în amănunt musteţile fioroase date prin slanină, ca să semene cu ale ex-Kaiserului, ale torturatorului de matematici: dl. Preda Antonescu. Când sfârşea, cu ultima trăsătură de creion, un nou op, avea Dragoş, în ochi, toate luminile cerului şi în colţul gurii îi flutura batista unui zâmbet victorios greu de uitat.

Dar literatură nu ştiu să fi facut pe atunci.

Patima asta cred că l-a ajuns mai târziu, prin 1929, când l-am aflat în foiletoanele ziarului „*Curentul*" şi mai apoi, la pagina literara a acestui ziar, în tovărăşia unor poeme pline de tinereţe şi talent. Atunci, numai, am desluşit în zâmbetul şi privirile victorioase din clasele prime ale liceului, sufletul acestui camarad bun şi liniştit. Şi m'am bucurat nespus când am aflat premierea lui la Fundaţii cu volumul „*Cloşca cu puii de aur*".

L-am aflat la expoziţie cu două „*Balade*" şi cu un „*Cântec eminescian*". Dar l-am aflat într'o faţetă nouă a liricei sale, pentrucă nu acesta este poetul Dragoş Vrânceanu din pagina literară a „Curentului" şi mai târziu din coloanele „*Vieţii Literare*". Iata, redam aci, ultima parte dintr'una din frumoasele-i balade, — cea mai bună dupa mine:

Şi dormi în câmp cu faţa 'n jos
Şi trupul din pământ crescut
Cu flori de nori şi flori de-argint.

Adio. draga mea pe veci,
Adio, adio, draga mea.

Luceafărul pe cer murea
Ca o grădină 'n toamna grea.

Dar eu îmi amintesc de o poema, mică, mică, cât un bibelou şi luminoasa ca o bucata de soare: „*Parcul*", care ar fi trebuit să fie prezenta la expoziţie, pentrucă în ea se afla comprimat tot sufletul d-lui Dragoş Vrânceanu. Şi cred că atât poema „*Seară*"*) şi ea mica şi perlată — Dragoş este reuşit mai ales în splendidele-i miniaturi — cât şi minunatul „*Sonet*" pe care-l dăm la vale, ar fi reuşit cu tot atât succes ca şi baladele, să lămurească lumina ochilor din copilăria mea şi a prietenului Dragoş Vrânceanu:

*) Viaţa Literară an. X, No. 2, 1935

Aşteaptă-mă că voiu veni acum
Sau poate mai târziu la geam să bat;
Să sari, cu lampa stinsă, jos din pat
Ca şi cum m'ai fi presimţit pe drum.

Pe întuneric m'am apropiat ·
Văd norii ce coboară aşa cum
Îi ştiu din lungul şi albastrul drum
De sus, cu stelajul speriat.

O, dulce vară de plimbări ce veste
Mi-aduce barca pe întunecate
De pe rotunde depărtate creste?

M'aşteaptă peste râurile late
Pe-un loc mai trist ca locurile-aceste
Cu ochii mari de stânjenel, Hecate.

Dl. *E. Ar. Zaharia* este încă unul din poeţii descoperiţi şi cultivaţi de bucovineana mişcare a iconarilor, prezent la expoziţie. Poezia lui este isvorîta" din truda şi svonul înalt al arcaşilor napadiţi de streini, este elegia neamului său, furat, înşelat, biciuit, este poezia acelei vesele — dar cât de triste! — grădini alecsandrine. Dl. E. Ar. Zaharia expune poemele: „*Când era luna mică*", „*Poem*" şi ca divertisment artistic, interesanta realizare intitulată relativ adequat: „*Pentru Josephine Baker*". Din aceste trei excelente poeme, am încerca să detaşem minunatul „Când era luna mică", dacă nu ne-ar fi teamă că greşim, poemele expuse fiind de egala valoare emotivă.

Tot atât de conformă structurii d-sale interioare este cinegetica expunere „*Cerbii*"[1]) sau poema „*Steaua voevodului*"[2]) pe care, spre justificarea afirmaţiei, o redăm:

Toate privighietorile cântă
Toate oile ies la păşunat

---

1) „Familia" I, 9.
2) „Pagini Literare" I, 12, 1935

Luna unde niciodată nu s'a îmbăiat
Apele 'n bulboane se frământă.

Toate privighetorile cântă,
Stelele se culcă pe maidan
Pe heleştee dans aerian,
Umbre şi şoapte. Cine descântă?

Cine trece nevăzut spre înaltă cetate?
Vântul buimac? Prinţ neputrezit?
Fantome călări? Cine-i la schit?
S'aud clopotele... Toaca iarăşi bate...

Groază şi vânt. Luna bate
Scările roase, sălile goale, altarul crăpat.
Candele ard. Prinţu-i sculat.
Stea magică nouă s'a 'nfipt în cetate.

Dl. *Dem. Bassarabeanu* este unul din poeţii olteni formaţi sub aripa îndrumatoare a revistei domnului *Şaban-Făgeţel, Ramuri*. Dl. Dem. Bassarabeanu are ca nota evidentă o mare doză de nostalgie şi 'n vers şi'n viaţa. Este un desiluzionat, un om care, deşi destul de acerbat în viaţa, nu mai crede în destinul adevăratului poet. Ne spun acest lucru poemele sale publicate în carticica tiparita în colecţia *„Pământ şi suflet Oltenesc"*, ne-o spun poemele apărute, apoi, în diferite reviste şi ne-o spun, ca un corolar, cele trei poeme: *„Gianina"*, *„Revedere tristă"* şi *„Destrămare"*, prezentate la expoziţia antologică. Dam poema ultimă, pentru frumoasa şi obsedenta intuiţie a neantului:

E, parcă, Moartea, undevà pe-aproape...
Obsesia ei rece mă străbate
Cu sbateri ne'nţelese şi repezi de ploape,
C'un tremur lung de gene speriate.

Crispându-mi inima desacordată
Preludiază 'n mine ecouri subterane,
Iar clipele cad grele şi cad vane,
Goale acum de sens ca niciodată.

Mă simt. Şi nu mă simt. Şi mă desvălui
Intreg, pe neştiute, ca o foae,

Mă risipesc ca picurii de ploae,
Şi iar mă întregesc, şi iar mă nărui.

Gravă, Tăcerea, călăuz
Spre Marea Linişte şi 'ncremenire,
Ea singură îmi stăruie 'n auz
C'un sgomot implacabil şi sec de prăbuşire...

Dl. *Matei Alexandrescu,* poet realizat complet în limita unei anumite poezii — cea cu aspect minor imnpresionist — expune poemele *„Descântec"*, *„Maică bună pace ţie"*, şi *„Medievală"*. Pentru frageziunea imaginei şi buna calitate a versului, redam poema prima:

Să-mi aduci în degetar
Două butii de cotnar:
Sânge aprig de tătar,
Pentru inimă: amnar.

Şi să-mi cauţi cu vergea
Pe pământ ori sub pământ,
Ochi de pasăre — mărgea —
Pasăre culcată 'n vânt
Şi 'ncolţită de oţele
In cuibarul ei de stele...

Pune'n cosnie pădurea
Şi mi-o adu 'n bătătură,
Mi s'a ruginit săcurea
Şi-a stat lacul din fiertură...

Nuntă vreau să fac anume:
De o viperă să leg
Un grumaz de om întreg...
Şi-o să fie chef şi glume
Pentru dracii toţi din lume.

Dl. *Aurel Chirescu,* poetul care s'a străduit să scoată cât mai luminoasă revista *„Litere"*, ne aduce la expoziţie un talent liniştit, apolinic prin excelenţă, cu poemele: *„Trup sfânt"*, *„Finister"* şi *„Stih tânăr"*.

Din acestea, poemul „Trup sfânt" poate fi socotit ca lămuritor pentru aspectul emotiv al stro-

fei şi pentrucă poate defini structural linia autorului.

Dl. *Alexandru Călinescu*, unu din animatorii literelor provinciale şi codirector al revistei de scurtă dar luminoasă durată *„13"*, prezintă poemele: *„Intre noi nopţile, depărtările"*, *„Vorbeşte-mi de oraşul tău"* şi *„Scrisoare"*. Redam prima poemă, demna de orice antologie, pentru subţiimea expresiei şi diafanul gândului:

Stau între noi nopţile mai înalte ca inelele stelelor
In candelabrele brazilor luna aprinde făclii,
Picură seva — cum ceara la denii târzii.
Apele fug în genunchi, până 'n zori,
Când piscuri apar cu pipe de nori.

Stau între noi depărtările — mai mari ca antena
[privirii.
Cresc pân' la fruntea tristeţii amintirile — stol,
Visul alungă prin sânge sclipiri de nămol;
Ciopleşte la tâmple mereu
Barda somnului greu.

Mor rozele gurii sub febre — şi 'n parcul tăcerii profunde
Mâinile-s albe pe piept, ca două mănuşi de zăpadă...
Curând au să plângă 'ntre noi comete mici cât o spadă.
Ascultă, ascultă, cum bat
Ceasornice timpul uscat!...

Ardeleanul *Vlaicu Bârna*, crescut şi desvoltat poeticeşte în atmosfera poeziei pure şi a unei specifice ideologii impresioniste a Capitalei, ne aduce la expoziţie trei poeme: *„Toamnă"*. *„Intimitate"* şi *„Cântec pentru zugravul Arsene"*. Dl. Vlaicu Bârna este unul din puţinii poeţi cari înteleg sa facă poezie numai şi numai din *elementele* Poeziei. De aceea versul său este lipsit aproape totdeauna de realism. Ideia nu poate fi poetizată la dl. Bârna; nici proza — versificată. In vers nu poate fi înglobată decât numai *arta poetică* — nu şi alta. Acestea par a fi gânduri de temelie cari dirijează pe acest poet în opera sa.

Un reproş care va rezista se pare multă vreme,

un reproş sincer ce se poate face d-lui Bârna, este cel referitor la abondenţa de cuvinte căutate. In poemul *„Cântec pentru zugravul Arsene“*, — pe care-l reproducem mai la vale pentru minunata lui închegare — găsim asemenea cuvinte, cari trebue sa recunoaştem, sunt adequat plasate dar cari dacă ar fi lipsit, nu ar fi diminuat poemului. Astfel citam: penumbre, fironguri, pepingeni, cineget, augurale, dom, visează grav, cernoziom... atâtea cuvinte vizibil căutate şi înghesuite într'un singur poem. Repetám, plasarea lor este bine studiata din punct de vedere technic, de unde o scadere a calitaţii emoţiei, în poezie, care chiar pură fiind — sau tocmai deaceea — nu trebue lipsită de acest bun care este emotivitatea. Iată poema:

Mâna doarme în mucezite glii
Deşi sub brume 'n zori pădurile foşnesc,
De ce din ape verzi pădurile nu 'nvii
Să vadă în penumbre cum lanuri veştejesc?

Cerul alungă paserile 'n van
Pe zarea cu fironguri de brădet,
prin arsele pepingeni de lipan
Urzeşte iar colindul cineget.

Conturul munţilor e mai precis
Unde e mâna ta să ni-l culeagă
Intr'o icoană cu cherubi şi vis?

Dece nu creşti prin lut să hărăzeşti
Catedralelor zonele cu îngeri,
Catapetesmelor augurale fresci.

Azi, somnul tău sub brume e lunar —
Mâna ce-a măistorit sub bolţi rotunde
Arhanghelii, madonele, pe var,
In ţelini răcoroase se ascunde.

O, adormite meştere zugrav,
Aici tăcerea-i mare ca 'ntr'un dom
In care un voevod visează grav
Impărăţia de cernoziom

Influenţa purismului poetic, cu exces de cuvinte potrivite gen *Barbu*, este evidentă. Totuşi

„*Cântec pentru zugravul Arsene*" este o bucată de îndelungă şi mare rezistenţă poetica. Acelaş lucru este de spus şi despre celelalte doua poeme expuse, ca şi despre aproape întreg volumul poetului: „*Cabane albe*".

*

Cu dl. Vlaicu Bârna am sfârşit grupa acelor poeţi a caror prezenţa a fost neaparat necesara în sala Mozart atât în ceace priveşte personalitatea literara a fiecaruia în parte, cât şi discernanta alegere a materialului expus. Daca expoziţia s'ar fi márginit la aceşti douazecişiunu fauritori de slova românească, ar fi câştigat în înălţime, calitativ.

Prezenţa unor poeme — nu din cele mai bune — ale câtorva tineri cu o circulaţie în literatura nouă oarecum justa, atâta vreme cât nu au fost de un aspect antologic — şi când zicem „antologic", repetăm că înţelegem de „cel mai bun" aspect — a avut un rol nefast asupra întregei idei: dacă nu diminuant, — neutralizant în mod cert. Pentruca, asemenea prezenţe, nu pot folosi nici gândului frumos care i-a animat pe organizatori, nici poeziei în general. Numele deopilda ale d-lui *Victor Stoe* sau *Const.-Lucreţia Vâlceanu*, sau a celorlalţi de cari ne vom ocupa mai la vale, atâta vreme cât lucrarile expuse *nu sunt* cele mai bune ale autorilor, nu spun prea mare lucru. Ci, dimpotriva, noi credem ca aceste prezenţe, aşa cum au fost, au avut darul dacă nu să scadă nivelul poeziei tinere, să-l platizeze. Au avut de suferit, în primul rând expoziţia, în al doilea însaşi autorii, cari dacă au avut libertatea alegerii poemelor pentru expoziţie, trebuiau să se pătrundă de sensul înalt al acestui *sfat de manuscrise* şi să-şi aleagă poemele cu toată atenţia autocritică, nu sa le arunce ca trase la sorţ, fără nicio consideraţie

şi cu atât mai mult, fară un cert criteriu. Căci nu trebuia să se treacă peste subscebtibilitățile publicului amator de arta care a cercetat expoziţia. Să nu se uite: acest public amator de artă, fie că a încercat o decepţie atunci când a vazut o poezie mai puţin bună semnată de un poet cu oarecare circulaţie, fie că — în cazul că nu l-a întâlnit pe autor auticipat — şi-a format iniţial o impresie pe care, mai apoi, cu greu şi-o va schimba. Or, nu acesta credem că este rolul unei expoziţii, mai ales de manuscrise literare. Mai ales...

*

Primul şi cel mai bătător la ochi dintre poeţii cari şi-au lipsit cele mai bune lucrări de lumina expoziţiei, spunem în mod sigur că a fost dl. *Eugen Jebeleanu*. Acest tânăr are talent. Mult talent. Chiar acolo unde lucrează negativ, pune talent — desigur, care poate influenţa în rău. A expus poemele: *„Oraşe"*, *„Atlas"* şi *Cea de altădată"*. Dar în volumul *„Inimi sub săbii"* sunt poeme care pot rezista oricărei critici, oricât de exigentă. Este drept, bune sunt şi poemele expuse — *„Oraşe"*, cea mai reuşită — dar raportate la opera poetică a autorului lor, nu sunt reprezentative, antologice prinurmare. Cel puţin poema *„Senior de ceaşcă*)*, ar fi meritat — în primul rând spre folosul autorului — lumina expoziţiei. O cităm:

In evul sur (Domn: Dagobert),
Lucea un principe incert;
Cu ochi de ape şi victorii,
Calm braţu 'n şold, în unghiu de glorii.

Treaz, părul fân de stele muşcă.
La cizme, de cocoşi albi creşte.
(Zăresc din turn sărind neveste,
Să moară lângă piept şi puşcă).

*) Din volumul „Inimi sub săbii" edit. Fund. Regale.

El reteza cu braţul drept
Floarea din stânga, de sub piept,
Şi-o arunca peste oblânc
Cu ochiul drept pe sânul stâng.

(Calul de gheaţă şi tăcere,
Săltând prin burguri blestemate,
Cu-o fugă'n dinţi şi c'o muiere
Cu deltă de lalea pe spate).

Mari degete de ornic gene
Priveau şi feciorіau isvoare.
Dar ochii scoici clipind alene,
Le răsturnau, plutind fecioare.

Văd timp de bătălii. Leat mediu.
Cu alţii'n fier şi'n gânduri grave,
Dădu şi prinţul un asediu,
Pe undeva, prin mlaştini slave.

Re'ntors în timp pribeag, schimbat.
Prinţul: sluţit în bătălie.

Sfârşitu 'acesta nu l-am dat;
El plânge'n smalţ şi veşnicie.

Orice argumente ar aduce autorul, se află, în poema aceasta, mult mai multă artă, decât în tristeţea, pe care o vrea universală, a versurilor de mai jos:

— — — — — — —
Oraşe, păduri fără foi,
Jefuitoare — ale anilor
Iată îmi chem amintirile —
Şi nu mai văd decât o ploaie,
O ploaie amară de frunze.
— — — — — — —

Mai notăm, tot din volumul „*Inimi sub săbii*", poemele: „*Moarte*" şi „*Indemn*", mai rezistente la critică, decât poemele expuse.

Dl. *Const.-Lucreţia Vâlceanu* este un poet despre versul căruia — puţin, cât se află — s'ar putea scrie numai bine, dacă d-sa ar face poezie mai

des şi dacă, mai ales în ultimul timp, nu ar face exces de un anumit fel de... dialectica ideologică, apoetică.

A expus două poeme: „*Trecutul*" şi „*Meşteşugarul de stele*", ămbele dacă nu deadreptul slabe, nerealizate întreg. Cităm partea cea mai bună din primul poem:

Trecutul e frumos şi printre stupi
Nuci — amărăsc inima şi lumina,
Iarna vine iute tot pe lupi,
Albinele au cărat în stupi grădina —
Ingerii ies ca haiducii din apă
Şi-un domn plânge lângă melci şi sapă.
Plug cât o lăcustă, cânturi de cules
Bădica Traian le-a ascuns după şes.

Un oarecare ermetism, mai mult technic decât emotiv (deosebire fundamentală de poezia ermetică a d-lui *Simion Stolnicu*), împiedica pe cercetătorul neobişnuit cu poezia nouă, să-i aprecieze valoarea. Acesta este dealtfel — dupăcum remarcă şi dl. *Şerban Cioculescu* în cuvântul de deschidere al expoziţiei — motivul principal al înstrăinării marelui public, de producţia poetică nouă: unde nu se mai afla emoţia expusă spontan şi, în poemul care pentru fiecare vers are o chee cu mai mult sau mai puţin complicate verturi, lectorul nu mai află tonicul necesar odihnii lui intelectuale şi cartea de poeme devine desuetă sau ininteligibilă. Din reproducerea noastră — credem cel mai bun pasagiu din poezia expusă de dl. Const.-Lucreţia Vâlceanu — se poate vedea greutatea descifrarii esteticului din ea, descifrare care se apropie de lector numai dacă acesta este prevăzut cu o mare doză de bunăvoinţă.

Dacă autorul şi-ar fi amintit de „*Bobi-stelari*", minunat poem publicat încă în 1931 în revista d-lui *Neagu Rădulescu*, „*X. Y.*", poem care a rezistat tuturor metamorfozelor poetului şi a ră-

mas cel mai bun produs al său, numele d-lui Const.-Lucreţia Vâlceanu nu ar fi avut decât de câştigat. Mult, de câştigat. Iată, reproducem poemul:

Ori dormiţi ori vă jucaţi d'a mijita
Când glasul din uşi al plugarilor,
Ne chiam'aşa la colaci cât copita:
„Domnitor bobi mici şi stelarilor".

Am să vă iau în sâni scumpilor veri
Că dorm ciorile'n pomi ca nişte ghete
Şi neaua culcă pe câmp un perete,
Să vă 'mbrac cu haine largi de boieri.

Gătiţi c'o stea, viclei şi-un lăutar
Cântând veţi deschide frumos uşile
Iar cel mai mic va juca păpuşile
Ca unul ce-a fost rob la un olar,

Săbii şi suliţi să le luaţi, vă 'ndemn —
Dela soldaţii ce-au hrănit boi şi macii
(Dintre cei ce se bătură cu Dacii)
Că nu ştiu ca să vi le taiu din lemn.

N'o să merg la creşt'ni cu fete mari
Să nu vă mai pot din nou împerechea,
Mai bine-am da Sfântului viclei şi stea
Că prea sunteţi frumoşi şi militari.

Vă 'ncui dedesubt în pivniţe vechi
Că vin gheme de nouri ca oile
Şi doar când sfori vor întinde ploile
Veţi împunge aerul în urechi.

Şi-acum că 'ncepe faptul creştinesc
Luaţi lămpile, ca temnicerii, cu voi
Să nu ne rănim de case şi între noi.
Sărut mâna, mă, şi va mulţumesc.

Exuberanţa şi lirismnl primelor începuturi, birue totuş acel ermetism technic specific poetului, prezent şi în acest poem, fără prea mult rafinament însă.

Dl. *Ştefan Stănescu*, laureat al Fundaţiilor Regale pe anul 1937. este un poet supra abundent. Şi, ceace este simptomatic, abundenţa poetică a acestui tânar, nu este periodică, sau „o criză de supraproducţie limitată în timp". De prin 1930, îl întâlnim în aproape toate periodicele literare din

Capitală sau provincie. Desigur o asemenea vastă producție, poate avea și părți bune — fára a afla excelentul din ele, sau în cel mai bun caz, a-l afla cu greu — dar, se va recunoaște, va avea în mod sigur și scăderi, scăpări de sub autocontrolul necesar oricărui artist, poate chiar regrese. Dl. Ștefan Stănescu are în cuprinzătoarea sa producție, lucruri admirabile, realizate sută'n sută, are bucăți de îndelungă rezistență. Tocmai pentrucă știm acest lucru — și-l afirmam cu tărie, ne-a surprins, mai mult ca'n altă parte, lipsa de discernamânt cu care și-a hotărît poemele care sa-i reprezinte personalitatea la expoziție. Caci nici fragmentul „*Din Arca lui Noe*", care este umflat cu un prea inutil verbalism emotiv, nici celelalte două poeme: „*Indoeli*" și „*Cântec mic de bucurie*", nu sunt nici reprezentative, nici cel puțin din bunele lucrări ale autorului. Dl. Ștefan Stănescu are alte poeme bune publicate mai cu seamă în revistele „*Gândirea*" și „*Viața Literară*"; și are o bucată de rezistență apărută în revista „*13*" dela Focșani. Preferăm poemelor expuse, această sbuciumată „*Dăruită pavăză*"*):

Eu știu: între Tine și frații-mi de jos
Cu care duci răsboiu prin veac și stele,
Ne e decât azurul lor, sfios
Pentru armoniile durerii mele.

Tu ești în toți Vânt-Orb-ul călător
Ce cantă 'n flăcări spre-a nu le mai stinge
Răsboiul crește 'n bolți asurzitor
Și o lacrimă-mi dă veste când Ți-atinge
Vreo lance Pieptul unde taine dor:

Tu ca pe-o pavăză mă dărui lor
Când pierd, luptând, speranța de-a Te'nvinge!

Preferăm încă „*Sonetul de laudă*", publicat în revista „*Viața Literară*".**)

*) „Gândirea" an. XIV No. 10, Decembrie 1935
**) An. VIII No. 149

Cu dl. *Ştefan Baciu* trebuie să facem exces de sinceritate, pentrucă acest încă prea adolescent poet, pornit la drum azurat într'o zodie proprice, în pronunţat urcuş spre biruinţa la început greu contestată a unor piscuri literare pline de notă personală, nerv şi muzicalitate, dela o vreme s'a oprit într'un nelegitim popas de creaţie. Adică: poezia sa ajunsă la un anumit nivel, desigur demn de luat în seamă, — stagnează. Lipsa de evoluţie, tot mai simţită dela o vreme, este evidenţiată în poezia d-lui Ştefan Baciu. Şi această evidenţă devine îngrijoratoare, mai ales când cercetătorul compara cele două volume de versuri ale poetului: *„Poemele Poetului Tânăr"* premiat pe drept de către Fundaţiile Regale, cât şi de S. S. R. şi *„Poeme de dragoste"*, carte scoasă în editura revistei *Familia* dela Oradea. Se pare că victoria precoce şi minunată a primului său volum, l-a ameţit întru atât pe poetul din ţara Bârsei, încât acesta a crezut nimerit că-şi poate permite şi un mic exhibiţionism strofic, care să nu-i dăuneze. Iată însă că cercetând obiectiv opera poetului, acest exhibiţionism i-a fost nu numai fără folos, dar a încercat încheerea unui cerc viţios poetic, din care spre binele poetului, dl. Ştefan Baciu trebuie să iasă urgent de tot. Scriem astfel pentrucă suntem convinşi că dl. Ştefan Baciu poate da numai lucruri bune, cele subevaluabile fiind mai mult capricii decât creaţii plămădite din emoţie şi tristeţe — acea tristeţe care îi stă atât de bine poetului. Apoi, să nu se uite: capriciile pot fi fatale în literatură.*)

La expoziţia antologică a poeziei, dl. Ştefan Baciu a coborît cu poemele: *„Ceas ca o lacrimă"*, *„Rugăciune"* şi *„Zădărnicie"*. Pe noi ne-a uimit

*) Vezi romanele ratate ale d-lui Mircea Damian.

nu prezenţa acestor poeme — bune, desigur — ci lipsa celor mai bune poeme ale autorului. Căci nu acestea sunt primele trei piese antologice din poezia d-lui Baciu, piese cari trebuiau să delecteze ochiul cercetătorului de frumos. Că poetul îşi iubeşte mai mult aceste trei poeme, se poate. Dar trebuia să ştie că, din punct de vedere estetic, numai poetul nu este singurul clasificator al poeziei sale — din punct de vedere absolut critic, nu e deloc — şi că, mai ales, poetul nu trebuie să-şi părtinească unele opere.

Noi trebuia să vizionăm la expoziţie cel puţin poemele: *„Copil de oraş"*,*) *„Cântecul gărilor"*,**) şi nu trebuia, în orice caz, să lipsească acel unic *„Cântec al ochilor trişti"*,***) pe care-l dăm mai jos:

In apa ochilor clari, zăpezi lunecau spre pomeţi
In apa ochilor clari, lumini se topeau în tristeţi.

Privirile noastre încet, cădeau obosite în jos
Şi'n plasa de aur şi vânt a genelor tale prelungi
Săriau în orbite întâi, cu sănii de aur şi os
Fugeau grăbite apoi, să le vezi şi să nu le ajungi.

Aceste ploape gălbui cu smalţ de vis şi cristal
Trăesc oşteni adormiţi în orişicare privire,
Lovesc lumina de cer, şi valul tristeţii de mal
Trăesc apoi dormitânt în somn şi în amintire.

In apa ochilor clari, stele cădeau către sud,
In apa ochilor clari, lacrima eu o aud.

Cadenţă, emoţie, sensibilitate, estetism: iată atribute pe care le acordăm cu toată convingerea acestui admirabil poem al d-lui Ştefan Baciu.

„Amvonul de azur", volumul de poeme al domnului *Gherghinescu-Vania*, mult prea mult trâmbiţat la apariţie, nu a fost atât dn fastuos

*) „Poemele poetului tânăr"
**) „Pagini Literare" an. III pag. 421.
***) „Hotarul" Arad an. II, 1935. No. 8-9, pag. 11

cum s'a pretins — fastuos, vorbind, bineînţeles, pur emotiv — deşi autorul are chiar o prea mare doză de posibilităţi lirice. Dl. Gherghinescu-Vania este un poet. Dar unu, care cu mare greu îşi va putea evalua opera, din cauze de egocentrism spiritual am putea zice, socotind refulul bănuit în unele din poemele sale, cum evidenţiază poema *„Cântăreţ bolnav"*, expusă în sala Mozart, din care cităm:

In fiecare noapte. spre ţărmuri neghicite,
Işi lopătează luntrea de versuri peticite,
Purtând în suflet albe imensităţi chircite.

Este şi acesta un destin, — un trist destin. Căci un reful îndelungat, o forţata înabuşire a elanului, îl va îndemna pe poet să-şi evidenţieze totdeauna emoţia elegiacă, gâtuind tot dionisiacul care — la poetul nostru — există totuş, luminos, hotărît, în câteva poeme: şi încă în unele din cele mai bune. De aceea socotim că atât poema de care ne ocupăm mai sus, cât şi celelalte două expuse: *„Despărţire"* şi *„Psalm"*, nu sunt cele mai bune ale autorului.

Credem că atât *„Seară toridă"*,*) cât şi poema *„Febră"*,**) care şi ea desfăşoară nu exces de interiorizare, au suflul poetic depăşitor de viaţă şi ar fi prezentat mai sugestiv „bunul" cu care poetul Gherghinescu-Vania este înzestrat. Şi, pentru avântul său, încă nu uităm poema *„Ceasul de acum"*,***) bucată de suficienta rezistenţă, sau acele reuşite *„Schiţe citadine"*, publicată în Revista Fundaţiilor Regale.****)

In sprijinul scriselor de mai sus, dam aci poema *„Seară toridă"*:

*) Familia seria III, an. II, No. 7-8, pag. 54
**) Pagini Literare an. III, No. 1, pag 25
***) Braşovul literar an. III Iunie 1934, No. 17-18
****) An. III, No, 12 Decembrie 1936.

Amândoi — nemărturisit,
In înserarea din grădină,
Ne căutam unul altuia vină
Pentru ceeace n'am rostit.

Ochii, mistuiți de flăcări și jale,
Priveau departe,
Dincolo de inima ce împarte
Tărâmuri de chin — inegale —

In golul dinprejur
Tăcerea albă și grea s'a întins;
Un astru în spații s'a prelins,
Infiorător de singur și pur.

Cuvântul încetase un sbor
Inutil, de aripi frânte;
Sângele, numai, continua să cânte
In trupuri otrăvite de dor.

Dl. *Simion Stolnicu* este hermeticul etalon al generației. Dar este un poet; unu din poeții ale căror versuri odată pătrunse, cu greu te mai poți despărți de ele.

La expoziție ne-a adus poemele: „*Melo*", „*Litania lebedei*" și „*Autoportret*" — ultima o admirabilă redare a unui greu de înțeles tumult generator de lumină, vis și poezie. Redăm din ea, această autocaracterizare justă, oarecum prețioasă din punct de vedere estetic:

Sunt copilul negrelor claviaturi
Melodios precum e cinteza din păduri.

Dacă poema „Autoportret" trebuia expusă ca fiind într'adevăr o bucată antologică: nu acelaș lucru îl putem spune de celelalte două. Am fi preferat minunatul „*Cântec pentru toate creaturile*",*) și — mai întâiu — acest adevărat poem:

Iată insularul cântec de-Ariel
In — fără de refracții — străvăzător palat.
Stranele'n acest pahar, stânjenel,
Hemoglobina mea solară ți-a punctat.

*) „Pagini Basarabene" an. I, No. 3 Martie 1936.

Orice colier ai pune îl văd mările toate
Şi haina unui înger închid în lanţ de spume;
Nu-i scrumu 'aeroliţilor când pierzi o piatră'n lume,
Ci altă locuire'n ochii de fregate.

Lasă-mi contrapunctul fiecărui val
Şi-o sinucidere — adriatică'n visare. —
Dar sparge'n temelii brăţările de sare
Şi al florii din mărgean surâs convivial!

Din lamuri de vitralii dau pasărei gluten;
Când îşi va şterge pliscul bolţii noi vor fi crescut...
Topi fructul lămpilor pe cel pergamut;
Mai luptă-un fulg pe-o muchie trist şi consângen.

Ai verde fosforos, sau fie l, capilar, —
Transfiguratele stamine
Auresc mesagii spre zodii musuline,
Să-ţi fiu, cât el!, zidit în propriu-mi cleştar...
(Perină cu chei de cristal)*)

Dl. *Emil Gulian* este un poet cu posibilităţi demne de reţinut, în curs de realizare. Aceste constatări sunt valabile atât pentru volumul său „*Duh de basm*", cât şi pentru două din poemele expuse la „*Mozart*". Pentrucă dacă poemul „*Apariţie*" ar fi lipsit, poetul ar fi fost câştigat: poemul este slab. Poemele „*Toamnă vopsită*", cu această emoţionantă aşteptare:

La casa albă unde ştiu că eşti,
Când te caut toamna
Dintre îngeri lipseşti.

Aştept în zadar întorsul norocului
La casa unde ştiu cheia locului.

şi frumoasa realizare lirică „*Rarefiat*", trebuiau să fie aliniate în rândul atâtor luminoase manuscrise: poemele au dat satisfacţie.

In locul primului poem („Apariţie"), ar fi adus o contribuţie mai stelară acea redare minusculă dar justă a „*Morţii*", publicată cândva în revista *Munca Literară*.**) O reproducem aci:

*) „Azi" an. III, No. 3 Maiu 1934.
**) An. II, No. 17, 1934.

Ca pomul când se apropie
Ciocănitoarea,
Aşa îi e sufletului ora
Şi culoarea.

Iată amorul e luat
Intre ochii amari ai pomilor,
Se vestejesc toate frunzele
Şi trec sărutul vămilor.

Dl. *Victor Stoe* poate fi socotit — alături de dl. Vlaicu Bârna, într'o oarecare măsură — adept al poeziei pure, — ambii având vizibile filiațiuni în versul d-lui Dan Botta pe care îl vedem mult mai cristalin. Şi au înrudiri, conceptuale chiar, dea-dreptul cu versul poesc sau verlaine-ian, vers pe care se pare că l-au cercetat destul de atent. Vorbind numai despre dl. Stoe, reese înrudirea sa poetică din primul volum al său *„Intrebare de stele“* şi, mai desluşit, din volumul următor: *„Vedenii“*.

La expoziție ne-a adus poemele: *„Creion“*, *„Vizită“* şi *„Sonată“*. Poema doua este singura bucată de adevărată valoare antologică, lucru pe care nu-l putem spune despre celelalte două. Ar fi fost mai minunată, orânduirea la expoziție a poemei *„Spital“* şi a acelui splendid *„Amurg“* pe care-l dăm mai jos:

Svonesc departe munții în cânt de seară
Şi fiecare brad, cădelniță-i de-amurg —
Din pisc de munte ars de jarul zării,
Răspântii de durere, troițele se scurg.

Legate în ispite sufletele noastre,
Privesc luceafărul ca o chemare —
Genunchii se topesc şi fruntea cade.
Pe umeri tot amurgu-i apăsare.

Din cuşti se 'nalță cântul cu 'nserare,
Ş'alunecă prin crengi bogate în poame.
S'a revărsat din codru toată noaptea —
Un lup, flămând cu ochii răi de foame.

Luceafărul se'nchină către cânt.
Mă doare, ca o rană vie depărtarea.
Te chem pământ cu gânduri de pământ.
Şi-aştept să mi te-aducă 'ntunecarea.

Şi redam şi acest suspin luminos realizat, rupt din bucata „Vizită" :

„...cineva plânge un regret
Că nu a mângâiat cum se cuvine
Sufletul de floare al uni rob
Care putea fi oricine.

Dl. *George Lesnea*, fătul generaţiei, doicit la „*Viaţa Românească*", tipărit la Fundaţii în volumul „*Cântec deplin*", lucrător tipograf în orele libere de poezie — deci autodidact — poet cu posibilităţi cari nu pot fi dărâmate de nu ştiu ce strâmba ideologie sărindăreasca, a adus la expoziţie poemele frumos caligrafiate: „*Plecare*", „*Pastorală*" şi „*Toamnă*". Toate sunt bucăţi bune, din care se desprinde suflul poetic specific autorului, sunt personale, sunt frumoase. Cităm strofa opta din poemul „*Plecare*" :

Mi-s zilele uitate ca ploile prin lanuri,
In zare-i tinereţea părăginit cireş.
Pământ îţi cer iertare c'am poposit din veacuri.
Imi cer iertare mie că viaţa mi-a dat greş.

Nu sunt însă reprezentative.

Nu acestea sunt cele mai bune poeme ale dlui George Lesnea. Şi — repet cât de des — aceste cele mai bune poeme trebuiau expuse. Or, dl. G. Lesnea are cel puţin 15 bucăţi antologice — inclusiv câteva traduceri din *Esenin*. După ce criteriu s'a condus când şi-a ales poemele expuse, nu putem bănui. Poate, cine ştie, aceeaş dragoste inegală faţă de unele din operele sale — ca şi pe dl. Ştefan Baciu — l-a făcut să uite că a scris acea adevărată] „*Călătorie*" că a prins, a-

proape lucid, sbuciumul omenesc în poemul *„Bâlciu“* și că al lui este acel nostalgic *„Cântec de ploaie“*, din care rupem, pentru cititori, trei strofe;

Ploaia din amurg
Freamătul și-l scapă
Depe streșini curg,
Sforile de apă.
Dintre norii goi,
Mișcând sita-i plină,
Cerne peste noi,
Putredă făină.

Pe ferestre seci,
Barda ei albastră,
Bate cuie reci,
In nădejdea noastră.
Palmele pe frunți,
Coatele pe scânduri,
Mâini, vom fi cărunți...
Gândurilor, gânduri!

Pentru ce-am venit?
Pentru care glume,
Pierd necontenit
Sufletul prin lume?
Mi s'a dat să cânt,
Clipa unui ornic,
Când eu simt că sânt,
De vecie dornic.

Asemenea, *„Tot ce scoate viața“*, sau *„Vaca“*, sau *„Vedenia“*, aceste minunate transpuneri din Esenin în românește, încă ar fi eșit pe deplin victorioase din bătălia manuscriselor din sala *„Mozart“*.

Dl. *Virgil Huzum* expune poeme inegal alese. Simplismul formal al poeziei sale nu-i un câștig prea mare, cum s'ar putea crede și cum se pare că însăși poetul apreciază, pentrucă fondul, și chiar compoziția pur technica a versului sunt destul de greoaie.

— — — — —

Visul
In iederi,

In stele,
In ferige grele
A 'nflorit
Şi-un pas de înger
L-a strivit.

Observaţi, imaginea, relativ slabă: nu e ordonată reuşit, nici cel puţin în vers. Simetria formală şi scurtimea versului — ades frânt — nu pot suplini lipsurile.

Din cele trei poeme expuse: *„Spic"* *„Moment ceresc"* şi *„Cristal"*, reţinem pe prima. In locul celorlalte, autorul ar fi putut pune alte bucăţi mai rezistente. Că are.

*

Cu greu, mai mult forţat de aspectul încâlcit al expoziţiei, trecem la cea de a treia grupă de — hai să zicem — poeţi expozanţi. Despre aceşti pletoşi cu lavalieră, cap vid, jeg la guler şi speranţe stupide, nu vorbim deci bucuros. O facem însă dintr'un îndoit motiv: pentru a sublinia organizatorilor expoziţiei, că de dragul cine ştie cărei simpatii personale, dacă nu se ratează o idee, scade din valoarea iniţială, — şi, mai ales, pentrucă între cei câţiva indezirabili, pot fi oarecum lămuriţi unii poeţi în devenire.

Sunt şapte aceşti „poeţi".

Din aceştia, patru sunt intruşi în altarul poeziei în care şi-au făcut bârlog ca nişte îmbogăţiţi de răsboiu în palate cu trecut glorios, părăsite de adevăraţii şi nobilii lor stăpâni. Sunt sau nepricepuţi, niciodată asimilabili, sau — ceace e grav de tot — mici sau mari şmecheri, cari încercând socoteli personale pe seama cuvântului înaripat, reuşesc cu brio să discrediteze poezia tânără. Din cauza unor asemenea specimeni, versul a ajuns în trista stare de azi, când lectorul preferă o bu-

cată de proză — un roman ades prost — unei cărţi cu poeme. Specimenii de cari vorbim, în loc să fie luaţi de guler şi traşi la răspundere, sunt invitaţi la expoziţii antologice şi afişaţi în detrimentul bunilor poeţi cari încep să nu mai creadă în steaua lor.

Cei patru cu totul indezirabili sunt d-nii: *Andrei Tudor, Mihail Moşandrei,* cari — culmea! — au fost editaţi (noi credem că dintr'o tristă eroare) de Fundaţiile Regale cu volumele *„Singurătăţi"* şi *„Amor 1926"* (ce titlu strein de sufletul poeziei româneşti!), *Eusebius Camilar* şi *V. Cristian*.

Să cităm din aceşti diverşi horaţi ai poeziei noastre tinere. Ca să se vadă marfa.

Din dl. *Andrei Tudor*, care a expus trei inepţii: *„Gravură veche"*, *„Yacht"* şi *„Paludes"*:

E atât plictis în aer, că păsările sboară
Cu aripile grele, se-opresc şi le închid.

Lăsând laoparte cuvinte ca *plictis*, cu totul apoetice, cuvinte care abundă în „opera" poetului nostru, cred că veţi înţelege prea bine că păsările „când se opresc" rămân cu aripile „deschise" — probabil extaziate de peana „diverşilor" poeţi români.

Din dl. *Mihail Moşandrei* — poate fi foarte bine moştăgârţă: este tot atât de poetic — care a venit la expoziţie cu splendori ca: *Ore de primăvară"*, *„Lupul"*, *„Crinul"*, din care servim o delicioasă:

Necunoscând seceta
Şi vremea uneori amară
Din umbra unui parc uitat,
Mi-a tremurat mireasma'n faţă,
Crinul alb, de vară.

Este, ori nu este, aci, poezie tânără? Şi eu zic tot: nu!

Din cel de al treilea geniu al tinerii noastre poezii, adus de guler şi lipit pe pereţii docili dela *Mozart* — este vorba de ilustrul necunoscut dl. *Eusebius Camilar* — dam, pentru desgheţarea sufletelor noastre, acest fragment din — şi ea — ilustra poemă „*Cântau doi copii*":

Aşa cântau micuţii pe 'nserat
In cartierul mândru şi bogat:
„Tatăl nostru a murit în răsboiu,
„Mama noastră a murit de nevoi.
„Şi noi suntem flămânzi şi goi...
„Ai cui suntem noi, etc... etc...

Şi mai departe:

„Bordeiul ni s'a năruit,
„Căci nimeni nu l-a văruit,
„Nimeni nu la 'ngrijit."
— — — — — — —

Nu e, ţigănia asta, de foburg mizer şi inestetic, poezie? Nu e d. Eusebius Camilar poet?

Şi dacă spui că asemenea poeţi sunt comunişti se supăra toată lumea.

Din cel de-al patrulea „poet" şi nu din cel mai puţin ilustru — pe nume: d. *V. Cristian* (poate i-o fi zicând şi altfel), suntem nevoiţi să nu redăm nimic. A expus trei poeme — şi dumnealui: „*Balada marilor plecări*" (grozav), „*Treceri*" (şi mai grozav) şi „*Cântec apolinic*" (hipergrozav). Motivul pentru care nu-i cităm măcar un vers? Nu ştie să scrie gramatical, adică: româneşte.

Pe lângă aceşti „poeţi" tineri, cari trebuiesc imediat trimeşi peste graniţa poeziei româneşti, mai categorisim în această grupă încă trei tineri cari, dacă au ceva în stihul lor; ceva, ca o abureală nu trebuiau târîţi acolo unde poate nici ei n'ar fi dorit: în expoziţie. Aceşti tineri sunt d-nii: *Ion-Aurel Manolescu*, C. *Nisipeanu* şi *Ion Molea*.

Noi, împotriva acestor domni, nu avem nimic. Ca poeţi însă, trebuesc traşi de urechi şi trebuie, mai ales, să li se arate greşelile. Pentru îndreptare.

Dl. *Ion-Aurel Manolescu* a expus: *„Trecerea poetului prin toamnă“*, *„Parc povincial“* şi *„Răscoală românească“*.

Citâm din primul poem un fragment de nădejde:

O, amintirea verii în şiri îşi strânge snopii...
Vâslesc pe fruntea toamnei triunghiuri de cocoare...
...Şi te-ai oprit poete, să simţi în clipa asta
Cum ninge vremea 'n tine ftizie şi uitare...

Dl. *Ion Molea* a expus: *„Elegie rustică“*, *„Inchinare“* şi *„Hronică olteană“*, din care dam acest plin de sevă pasaj:

Răstorn copaci, dau iureş şi 'n pripor
Pocnesc în piatră seacă de amnar
Scântei de foc, ca'n strălucirea lor,
Să-mi simt mânia mea lângă hotar.

Dl. *I. Nisipeanu* aduce poemele: *„Metamorfoze“*, *„O mână cu unghiile despletite“* (?) şi *„Seara a isbucnit dintre frunze“*, din care cităm, deşi chiar în această citare, cuvântul este forţat:

Iată luna ca un căţel cu botul pe labe (? N. A.)
Se furişează printre crengile de smarald
Ai un râu sau un pian între degete
Care aprinde o lampă în fiecare melodie.

Poemă lipsită de spontanietate. Metaforă căutată. Lipsă totală de emoţie. Pustiu... Modernism, adică.

*

Normal ar fi fost ca, odată sfârşită trecerea în revistă a poeţilor expozanţi, să încheem şi noi acest studiu, cel mult cu o serie de consideraţiuni generale, sau cu o concluzie.

Am observat însă — dupăcum dealtfel menţionăm la început — că a lipsit o serie din bunii poeţi ai generaţiei tinere, poeţi a căror prezenţă ar fi fost mai indicată, mai necesară, decât a celor citaţi în partea a treia din studiul de faţă.

Nu ştim motivele care au dus la absenţele acestea nedorite, — dealtfel nici nu importă motivele.

Fapt cert este absenţa. Şi e suficient atât.

Dacă organizatorii expoziţiei ar fi pregătit atent acest regal original de poezie, ar fi trebuit să facă orice efort ca talentul unui *Mircea Streinul* să fie pus la locul ce i se cuvine, ca versurile ardelenei *Olga Caba*, sau nedreptăţitului *Pavel Nedelcu*, să fie nelipsite.

Cercetând atent, am găsit că ar fi trebuit să expună, lângă bunii poeţi arătaţi în acest studiu şi cei înşiruiţi mai jos, pentrucă, incontestabil şi aceşti tineri au bucăţi de înaltă ţinută poetică, bucăţi care ar fi străluminat cerul azuriu al expoziţiei. Şi — pentrucă, în orice caz, sunt mai poeţi decât diferiţi cristiani, sau andreitudori: poeţi „români" şi analfabeţi.

După cum am arătat, dl. *Mircea Streinul* trebuia neapărat adus la expoziţie. Oricare din poemele plachetei *Divertisment*, o bună parte din cele ale „*Itinerarului cu anexe în vis*", sau unul din pasagiile celor „*Zece cuvinte ale fericitului Francisc din Assisi*", ar fi putut face faţă celor mai rafinate exigenţe poetice.

Pentru cei ce nu cred în poezia celui mai vajnic iconar cernăuţean, celui mai sincer poet pe care ni l-a dat nordul ţării, — căci pentru ceilalţi nu este nevoie — cităm minunatul poem „Moartea copacului".*)

*) Pagini Literare An. II, 1935 No. 4-5, pag. 136.

Iată, eram şi eu odată ram —
şi râdea pământul prin mine la soare;
deplin pe atunci mă bucuram,
culegându-l pe Dumnezeu din mii de isvoare.

Apoi, veni o seară, când,
simţind cum o dulce-oboseală prin frunze-mi pătrunde,
aş fi vrut să mă duc fără să ştiu unde —
şi-i auzeam pe ciobani, în vale atât de vesel cântând.

Se ridica până la mine mirosul şiştarelor pline;
prin colibe, fierbeau laptele — şi fumul, liniştit,
se ridica peste case, — şi bine
îi venea lui Dumnezeu mireasma fânului proaspăt cosit.

Ardeau de atâta luceafăr depărtările,
pe cari le sunau în tălăngi oile
şi se strângeau după lună cărările, —
şi n'am priceput de ce mă 'nsetează ploile.

Abia când primul ram s'a desprins,
am bănuit o suavă sfâşiere,
care şerpii pe trunchiu mi-a încins, —
şi totul s'a făcut tăcere.

Numai îngerii arborilor, cari le stau
de secetă şi de-ajutor,
ferindu-i, pe cât au
în putere de trăsnet şi de topor —
băteau mai larg din aripi, luminând
seara până'n adâncul pădurilor.

Când am căzut, i-am mai văzut plângând.

Aşişderea poezia d-lui *Aurel Marin*, poetul provincial dăruit literelor noui de revista braşoveană „*Frize*“, trebuia sa fie prezentă printre manuscrisele expuse la „*Mozart*“. Dacă ar fi să luam numai acel splendid „*Pluton carpatin*“ publicat în placheta „*Yodler*“ şi tot ar fi trebuit ca dl. Aurel Marin să nu fie ignorat. In ambele plachete ale acestui poet, cea amintită şi cea editată la „*Iconar*“: „*Intrarea în pădure*“, sunt bucăţi antologice. Aşa că nu scriem în van, când reproşăm absenţa d-lui Aurel Marin.

Ascultaţi acest minunat „*Vanitas*",*) ca să trăiţi poezia în frumoasele-i aspecte:

Ce anonim augur
Acestui munte suplu!
Cheleşte de păduri.
Noi, pe potece, cuplu.

Nemărginit extaz,
Mai stărue pe unde
Cerul, livid obraz,
Lungi umbre, ne ascunde.

Vocea apare grea.
Tu, albă, lânga ea.
Şi trece o tristeţe
Cu inepuizabilă frumuseţe.

Dl. *Teofil Lianu* şi el iconar, şi el excelent poet, şi el cântând pe struna unei autentice poezii, este înca unul din poeţii de cari expoziţia s'a lipsit, în detrimentul ei. Daca ne-am aminti numai de acele minunate poeme publicate în diferite reviste şi întitulate generic „*Curcubeu peste ţară*" — şi tot ar fi destulă justificare pentru bunele noastre pareri despre poezia acestui bucovinean.

La expoziţie putea prezenta victorios, oricare din pasagiile „Curcubeului peste ţara". Iata, noi dăm pe acesta**):

Stelele le voiu culege
fără cântec, fără lege
şi le voiu suna'n tălăngi
şi le voiu topi în crăngi.

Le voiu răsădi în carte,
fiecare'un cer aparte,
şi le-oiu asvârli pe vin,
fiecare un florin.

Le voiu răcori'n fântâne,
le voiu frământa în pâne,
ori le-oiu bate la chimir,
floare: aur bob şi fir.

---

*) „Frize", an. II, No. 4
**) „Lanuri" an. II, Noemb.-Dec. 1934, No. 15-16.

Dl. *Mihail Axente*, neobositul conducător al revistei „Lanuri", poetul cu o lirica strict personală deşi cu oarecare tendinţa modernista, prozatorul cu multiple şi nebanuite resurse epice, acest *scriitor* în înţelesul total al cuvântului, ar fi trebuit sa fie prezent neaparat la expoziţie cu poemele: *„Tamara"*, *„Aur iobăgesc"*, şi *„Port înoptat"*.*) Pe ultima o redam:

Argintul apelor scoate vibrări de violină,
lotcile, cocostârci înoptaţi, au aţipit la mal;
undeva, departe, biciuiri de val
deşteaptă noaptea adormită pe un picur de lumină.

Luna, ban de aur, aruncat pe-o chirhana
se oglindeşte'n apa unde Dumnezău
a împietrit din dărnicia sa
luceferii imperiului său.

Zvon de melodie turcă
se 'mpunge în ascuţiş de catarg.
Un musein întârziat spre minaret urcă —
Apele plâng departe în larg.

Dl. *Emil Giurgiuca*, unul din fruntaşii poeziei ardelene noi, poetul de frunte al revistei *„Gând Românesc"* din Cluj, trebuia adus la expoziţie neaparat. Pentrucă, daca ar fi să amintim numai poemele: *„Farmec de seară"* **) şi *„Mustrare"* ***) şi tot ar fi fost justificată — ce spun, necesară — prezenţa manuscriselor acestui poet, la expoziţia din Bucureşti. Ca o adevarata „mustrare", dam poemul cu acest titlu, publicat în revista *„abecedar"*:

Fântână ce sub lacăte de-argint e,
S'a 'ntemniţat în el sufletul meu ciudat.
Visez liana trupului tău mat
Şi sap în aduceri aminte.

Pe mână argintat mi-a ruginit abisul,
Imi latră steaua clopotele verzi de apă,

---

*) „Lanuri" an. II. No. 20-21
**) „Azi" No. 21 Febr. 1936 pag 2000
***) „abecedar" an I, Mart. 1934; No. 45-48

Iar de pe buza rocelor ce 'ntorc în sapă
Desferec doar un pumn de abur, visul.

Mai ard cărbuni de stele'n cădelniţe de ramuri: doliu —
Şi 'n echinocţiul leit cer, subpământean,
Fereastra de muşcate ţipă'n van.
Pe ninsul catafalc mi-e inima cernit linţoliu.

O, zid de-azur, ca lacrima, copilărie!
Dincolo bura somnului de neant.
Mă rog peste 'ngheţatul lui pălant:
Nu mi-ai văzut-o, mamă, veşnicie?

Ori te visez în peşteri ferecate 'n ger
Tristă regină de alge în vre-o apă —
Cad lacrimi stalactite sub pleoapă...
Ci tu ca frunza de străvechi palmier

Ce luminează 'n funduri de genună
Pietrificată în cristale reci,
Ai îngheţat în noaptea mea pe veci
Suavă ramură 'n omăt de lună!

Dl. *George Popa* este unul din cei mai tineri şi mai talentaţi poeţi ai Ardealului. Despre acest splendid făuritor de slovă lirică românească, se va vorbi odată numai cu admiraţie şi respect. Oricare din poemele volumului „*Plecarea spre legendă*" ar fi fost omagii înalte în concernul expoziţiei. Iată dăm mai jos, din volum, acest „Vis de iederă", o clară redare a sbuciumului ce animă pe poet în tot ceeace el are mai specific: pasiunea pentru carte.

Braţele sue înalte în apele dimineţii —
In fiecare deget tremură un clopoţel,
Fără întrezărirea de mai târziu a tristeţii,
Purtată aproape, ca o stemă 'n inel.

Aerul topeşte visul în pahare,
Poetul îl bea pentru călătorie împreună,
Iar când e obosit de scrierea atâtor stihare
Inima-i întinde pajişti de odihnă bună.

E slovă în destin pentru cunoaşterea altui pământ,
Pentru descifrarea unui nou abecedar, din alte părţi.
Mamă, când vei vrea să ştii unde sânt,
Caută-mă printre stele şi cărţi.

Dl. *Grigore Popa* este şi dsa tânăr şi dsa ardelean şi dsa una din nădejdile de gând şi sensibilitate ale ţarii. Putea să fie prezent la expoziţie cu oricare poem din ciclul publicat în *Revista Fundaţiilor Regale*)* („*Mama*“, „*Tata*“, „*Soră*“, „*Intoarcere*“) sau cu poemele: „*Vioară*“,**) sau „*Chemare*“,***) pe care-l dăm aci:

Chemări fără umbrirea ştiutelor destine
se desprindeau din bolta braţelor cuprinse,
prin inelări făptura aluneca pe 'ntinse
şi vălurite feţe a apelor senine.

Fluer de ùnde, flacără de trup,
svoneau sporirea stăpânirii pure,
le 'mplineşte mersul creasta de pădure,
istovind cântarea dincolo de grup.

Numai ochii vineţi prinşi în volburarea
nesfârşitei scurgeri de 'nălţări spre cer
îşi vedeau visarea prelungind ungher
Tainic peste vremea ce şi-a 'nchis cărarea.

Aşteptam fântâna să-şi asvârle pleasna
apei peste fruntea rumenă de foc,
să arunci 'n soare fumul unui joc,
îngheţând dorinţa şi sfinţindu-mi casna.

Fost-a spre 'nfrăţirea trupului cu fumul
să deschidă uşa sfintelor priviri,
să sporească bruma primelor sfiiri,
gândului, prin ceasuri, să-i descurce drumul.

Despre dl. *Horia Stamatu,* unul din poeţii cari reprezintă cele mai multe carate de aur în generaţia tânără, deţinătorul unuia din premiile de poezie ale Fundaţiilor Regale, mare idealist al pământului, al ancestralului românesc, stegar şi smeu,— am fi dorit să scriem un articol aparte. Mai ales după absenţa dsale dela expoziţia antologică. Neprezentând pe acest poet, dl. *Teodor Scarlat* a făcut cea mai

*) An. II, No. 6, Iunie 1935
**) Pagini Literare, an. III, No. 10-11, pag. 474
***) Pagini Literare, an. II, No. 8-9, pag. 248

masivă greşeală, pentrucă nu a dat posibilitate publicului cercetator să vadă că speranţele ce se pun în el sunt îndreptaţite, că dl. Horia Stamatu, alaturi de d-nii Radu Gyr, Virgil Carianopol, Mircea Streinul, Ivonne Rossignon şi încă doi, trei, este cântareţul zorilor unei biruinţe a naţiei, a munţilor, a dunarilor, a tuturor olturilor româneşti. Majoritatea poemelor sale din „*Memnon*" — volumul premiat de Fundaţiile Regale — sunt de antologie. Dacă s'ar fi adus la expoziţie numai acel „*Epitaf pe care l-a făcut Villon, pentru el şi tovarăşii lui, aşteptând să fie spânzurat cu ei*",*) sau minunatul poem „*Pauză*"**) şi tot ar fi fost de câştigat atât de expoziţie, cât şi de prestigiul poeziei tinere. Pentru dreapta preţuire, dam „Epitaful" lui Villon:

I.

Fraţi umani ce'n urmă-ne trăiţi
Nu fiţi faţă de noi cu sufletu 'mpietrit
Căci de veţi vrea miloşi cu noi să fiţi
Domnul curând va fi mulţumit.
Iată-ne agăţaţi câţi-va cum ne-au găsit
Lasă din carnea ce atât am îmbuibat
Acuma-i un morman putred şi sfâşiat
Şi noi ciolanele ne facem spuză şi noroi
Nu-şi râdă nimeni de greu-ne păcat
Ci Domnului cereţi iertare pentru noi.

II.

De vă rugăm noi fraţi să nu simţiţi
Dispreţ deşi prin rele am murit
Căci tot deodată va trebui să ştiţi
Că nu la toţi o fire dar s'a potrivit
Să mijlociţi cu bucurie de aţi primit
Către al Fecioarei Sfinte fiu curat
Ca mila pentru noi să nu-ţi fi secat
Suntem morţi nu ne fie duhul tulburat
Ci Domnului cereţi iertare pentru noi.

---

*) Azi, an III, No. 3, Maiu 1934
**) Intâlnit în revista „*Viaţa Literară*". an 8, No. 155, 1934

III.

Ploaia ne-a lăsat spălaţi şi împietriţi
Soarele ne-a uscat şi trupul ne-a înegrit
Ţarce şi corbi ne-au scos ochii scobiţi
Şi sprâncenele, părul şi barba au jumulit
Şi niciodat' măcar noi nu ne-am odihnit
Când ici când colo cum vânturile bat
După plăcerea lor ne mână ne'ncetat
Ca degetarele ciupiţi în ştreanguri goi
Nu fiţi şi voi în locu-ne vreodat'
Ci Domnului cereţi iertare pentru noi.

ÎNCHINARE

Prinţul Isus, stăpân pe nesfârşit
Ferească-ne de iadul stăpânitor cumplit
Să nu dăm socoteală, să nu-i plătim apoi.
Oameni staţi din batjocorit
Şi Domnului cereţi iertare pentru noi.

Dl. *Aurel Tită* trebuia să figureze printre expozanţi cel puţin cu poemele: „*Creion*"*) şi „*Interior mizer*",*) pe care-l redăm în întregime:

Focul... zace 'n amintire şi cenuşe...
Semne nu mai afli nici de probă,
Iar în timp ce frigul bate'n uşe,
Tremură tăcerea lângă sobă.

Paturile-au împietrit pe două rânduri
Par'c'ar sta să dee vr'un raport,
Şi-au rămas ferestrele pe gânduri
Ca la căpătâiul unui mort...

Ceasul spânzură cu timpul într'un cui
Şi prin liniştea de omăt din cămin,
Un tic-tac (sau chiar fantoma lui)
Tae pârtii largi de cântec cristalin....

Pe lângă poeţii arătaţi mai sus, ar fi meritat menţiunea unei expuneri — şi prin aceasta li s'ar fi dat un salutar stimulent, atât de necesar în vremurile acestea de egocentrism şi, în atâtea cazuri, de parvenire nedreaptă, câteva nume de care

*) „Familia", Seria III, an. II. No. 7-8. Sept.-Oct. 1936
**) „Azi" No. 21. Febr. 1936

cel puţin organizatorii expoziţiei trebuiau să ştie că există. Ii numim aici fugitiv, cu regretul că nu le putem discerne poezia din motive dependente de editor: dl. *Pavel Nedelcu* (*„Poem pe sfârşit“*[1], *„Monahale“*[2]), d-ra *Olga Caba* (*„Semne“*[3]) *„Lethè“*), dl. *Ion Moldoveanu* (câteva excelente poeme publicate în revistele *„Gând Românesc“* şi *„Lanuri“*), dl. *George Drumur* (*„Echinox“*, *„Intârziere“*, publicate în revista *Pagini Literare*), dl. *Horia Bottea* (cu câteva excelente traduceri din *Baudelaire şi Verlaine*), dl. *V. Copilu-Cheatră* (cu ori care din poemele plachetei *„Cartea Moţului“*) dl. *Neculai Roşca* (un just traducător a lui Baudelaire[4]) şi dl. *Valeriu Cârdu.*

*

Timpurile noui, cer oameni noui, idei noui, inovaţii noui. O expoziţie este, pe lângă o manifestaţie de arta şi una cu aspect comercial. *Expoziţia antologică a poeziei tinere*, inevitabil, a avut şi ea, şi aspectul ultim. Dar a mai avut unul: acela al deslanţuirei unui tineret cu fruntea incendiată de frumos şi emoţie creatoare.

Poezia tânară — de orice factura — este tiranizată de vasta risipă de talent a generaţiei anterioare. Luminile poeziei barbiste, argheziene, bacoviene, tradiţionaliste gen *Pillat*, sau evolutive tip *L. Blaga*, inundă, axfixiază orice elan poetic nou. Pe lângă această constatare — stânjenitoare pentru tineret — poeţii noui sunt distanţaţi spiritualiceşte chiar între ei. Un ataşameut estetic — şi chiar de breaslă pur şi simplu — între poemele simple şi mari ale unor Gyr, Carianopol, Teodor

1) „Azi“, No. 21 Febr. 1936
2) „13“, an. I, No. 4, Iunie 1934
3) „Pagini literare“ an. II, No. 1 Maiu 1935
4) Deţine, dealtfel, premiul Baudelaire decernat de revista „Vremea“ şi de dl. Ion Pillat.

Scarlat, Mircea Streinul, Coca Farago, George Popa, Ştefan Baciu, Horia Stamatu, Ilariu Dobridor, este iluzorie. Fiecare poet tânăr, se sbate într'un cerc de rază destul de mică, pe care nu-l poate depăşi. O frângere topitoare de elan şi lipsită de orice urmă de trăire, se petrece. Visurile mor. Sensibilitatea, brutalizată de realitatea imediată, devine fadă, „făcută". Poetul, devine şi el, strună pusă în slujba unor înaintaşi mai mult sau mau puţin iluştri. Şi înaintaşii — de când e, şi până va fi lumea — trebuiesc tămâiaţi, ca nu cumva tineretul să fie anatemizat.

Şi totuş cât de relevante sunt creaţiunile tineretului poetic, raportate la curentele anterioare: cel minulescian de pildă... Şi cât de azurată tristeţe se află comprimată în slovele noui ale acestor arhangheli ai versului, faţă de ermetismele interpretabile ale poeziei imediat postbelice tip modernist.

Aflăm drepte şi la vreme spuse adevărurile pe pe care dl. *Şerban Cioculescu* le-a rostit, vernisând expoziţia din sala Mozart:

„Inaintaşii voştri au sleit ritmurile sonore şi claritatea solară a limbagiului. Iar epigonii larilor noştri au istovit poezia şi au răsuflat-o în caterincă, purtată la toate răspântiile. De amar de ani încoace, rânduri-rânduri de poeţi s'au ivit, ca să redea poeziei demnitatea ei, de tălmace a sufletului şi a tainei casnice. O asemenea prefacere nu se înfăptueşte dela o zi la alta. Fiecare pas în adâncimea sufletului este anevoios. Lucrarea, în celula interioară a misterului, e jertfă mucenicească. Aţi stricat orânduirea leneşe a cuvântului şi împietrirea sintaxei şi aţi cules hula sau neînţelegerea ironică a pristavilor care vestesc mereu că unu şi cu unu fac două."

„Publicul şi-a întors faţa dela poeţi, fiindcă nu i-aţi mai dat istorioare sau romanţe pentru aleanul său de toate zilele. Ca urmare, acest public s'a pus sa ceara romane, mereu romane, întru potolirea foamei sale nesaţioase de fapte diverse."

Vorbind astfel, dl. Şerban Cioculescu, riscând mult, a spus lucrurilor pe nume, aratând nechibzuinţa înaintaşilor, fara pic de menajament, dar luminând şi unele lipsuri ale tinerei noastre poezii.

Cât despre afirmaţiunea domniei sale:

„Sunteţi artizanii limbii româneşti, care se plămădeşte mai felurita şi mai bogata decât graiul de ieri",

rămâne ca tineretul însaşi să o confirme. Anticipările critice sunt periculoase tocmai celor pentru cari au fost făcute.

Poeziei tinere, orice poet tânăr, nu-i poate dori decât binele şi victoria.

Binele şi victoria!

Sunt cele două imperative cari s'au desprins cert din luminile şi umbrele expoziţiei antologice a poeziei tinere româneşti. S'au desprins: şi se vor impuse.

II.

„VOYAGEURS TRAQUÈS“

Ceux là dont les dèsirs ont la
[forme des nues,
Et qui rêvent, ainsi qu'un
[conscrit le canon.
De vastes voluptès, changean-
[tes, inconnues
Et dont l'esprit humain n'a
[jamais su le nom!

CH. BAUDELAIRE

ARON COTRUŞ: ŢARĂ

Ţăranul acesta român, cu chip de urs şi suflet de arhanghel, Aron Cotruş, în sângele căruia cântă atavic mileniul umilirii româneşti, este poet în măsura în care poezia poate fi înţeleasă ca o „artă isvodită din năzuinţele pământului". Pentru Aron Cotruş, *pământ* înseamnă *neam*. De aceea nu scrie pieziş: antagonic poeziei baltazariene de-o pildă; nu este individualist: ca orice „stângaciu" ideolog; nu isbuteşte să realizeze „nimic"-ul din care se poate scoate ceva: conceptul raţionalist al literaturii. Ci, acest poet, pentrucă este român, înţelege sa scrie cum simte: româneşte — fără umanitarism şi cotişuri isvorîte din năbădăile revoluţiei franceze. De aceea rabdă şi isbucneşte tumult românesc, încadrat perfect în destinele neamului său.

„Horia", *„Printre oameni în mers"*, pe nedrept uitatul poem *„România"* şi acum inspirata *„Ţară"* tipărită sub auspiciile revistei *Rânduiala*, stau mărturie dreaptă şi exemplară a ceeace înseamnă *românism în artă*.

Ultimul poem al haşaganului Cotruş este un imn — cel mai luminos imn — adus neamului,

care se înclină spre un viitor, altul decât cel impus de împrejurări. Este cel mai luminos, — şi era firesc acest lucru: numai un spirit plămădit din halucinantul vis al atâtor strămoşi chinuiţi şi obidiţi, putea să ne dea acest imn. Viziunea epopeica a *pornirei* spre culmi, numai de un Aron Cotruş putea fi prinsă în vers de beton-armat:

Ca prin fulgere, prin furtuni, pe sub grindini
vin voiniceşte de pretutindeni:
păduri mişcătoare de goruni nebuni,
oaste făcătoare de minuni,
cu vrere năprasnică, vie
de-atotputernicie...

Apoi minunea care se împlineşte sub ochii umezi ai contemporanilor sceptici, cine ar fi putut-o prezenta mai bine decât ardeleanul acesta? Ascultaţi:

Ca'n basme biserici cresc
din vis tineresc...
sună altfel prin veac
toaca peste satul sărac...

Şi cine ar fi putut mai bine să închege în vers de foc viziunea, adevărata viziune, a viitorului?

In arşiţa de amiazi
creşte aspru *mâine* peste *azi*
. şi peste *mâine*:
drumul de furtuni ce ne rămâne...

In vers nemai întâlnit în slova românească, Aron Cotruş entuziasmează neamul, elogiind munca, apologiind dârzenia în credinţa ei:

Străfulgeră, ciocan !...
isbeşte, târnăcop !...
flacări să 'ngrop,
să desgrop,
sămânţă de foc,
de foc şi noroc...
din orice grăunte
să crească — un munte...

isbeşte năprasnic piatră mişea,
scântei să ţâşneească din ea,
fulger să ne fie, soare ori stea,
pentru truda cea mai grea..

flăcăi dârji, pe brânci
drum spintecă'n stânci
catre cea mai bună, mai isbăvitoare pâine:
către ziua de mâine...

Pasagiul acesta din minunatul poem al lui Aron Cotruş ar trebui citat întreg pentru vigurozitatea şi claritatea lui, pentru tumultul versului, pentru viziunea măreaţă a sfintei munci.

In cadrul articolului de faţa, dorim sa evidenţiem un 'lucru: o poezie mare, dură, dreapta, întreagă, în pas cu veacul, nu poate fi isvodită decât de străfulgerarile unui spirit desvoltat într'un mediu al suferinţei. Poţi identifica *felul* în care scrie un poet, citindu-i numai biografia. Aron Cotruş este aedul cu o zgrunţuroasă biografie, menit să cristalizeze în vers, dupa chipul şi asemanarea ciobanului valah — frate cu poetul — după luminile sufleteşti ale plugarului get, după spiritul biruitor şi evolutiv al seminţiei dacoromane, — aspiraţiile neamului sau, pe care-l pricepe pentrucă trăeşte în madularele lui, în faptele lui. Pe el nu-l sperie nici chip de om, nici asemanator omului, spre realizarea cântului biruitor:

nu-i lege, nu-i fărădelege
gândul la ochi de-acum să ni-l lege...
nu-i furtună aspră să ne'ntoarcă'n gât
vorbele ce'n noi dospit-au atât...

Cuvântul îi este clar, lipsit de metafora, de imagine sirupoasă. Cuvântul îi este fapta. Şi fapta hotarîre nestrămutata:

sus frunţile, cosaşi uriaşi!...
coasele'n zădufurile ce ne răscoc,
să pară, pe cer, curcubee de foc...

Indemnul este hotărîtor şi nimeni nu va îndrăzni pas înapoi sau în lut, ci înainte şi în sus! Acest îndemn este hrană, este aer, este soare. Este speranţa. Dar nu speranţa fatalistului, ci aceea a vrerei, a certitudinei:

ieri: — stârv...
mâine: — sângerări pe munţii aspri până'n vârf,
fără sudălmi, fără scrâşniri de dinţi,
cu ghenunchii de fier, cu tălpi fierbinţi...

Privită global, poema „*Ţară*" poate fi caracterizată fară greş: *cartea omului nou*, cartea viitorului. Pentru acest fapt, îndemnam tineretul s'o citească, s'o pàtrunda. Tineretul este nou, este al viitorului, este neamul în continuă regenerare, tinzând spre ţeluri mari, verzi, sanatoase şi întreg româneşti.

Pentru Aron Cotruş, „*Ţară*" este cea mai strălucita a sa biruinţa, după harapnicul de foc şi vers care a fost celălalt mare poem: „*Horia*".

„SCRISORI CĂTRE PLANTE"

O apreciere critică trebue mai întâiu de toate şi pe deasupra oricăror controverse, sá fie justa. Justeţea aceasta este greu de realizat: suntem oameni şi oamenii au fie resentimente, fie simpatii. Criticii literari, mai au în plus, autoobligaţia de *a scrie* despre cărţi şi „cantitativ" (sunt puţini cei cari fac altfel). Or, cantitativul, adăugat acestor inevitabile şi omeneşti resentimente sau simpatii, dau, ades, fie o excesiva laudă la adresa unui autor, fie o nemeritata scădere, altuia. Dar atunci, criteriul de apreciere al criticii: justeţea de a stabili cât mai precis valoarea în sine a operei, devine o formulă teoretică, bună numai pentru manuale şi pentru visatori.

„Scrisori către plante", ultimul volum al d-lui Virgil Carianopol ni-l arata evoluat pe autor, mai ales în ceea ce priveşte esenţa poeziei: *sensibilitatea estetică*. Suntem alături de dl. Radu Gyr când acesta află bogaţia, tocmai în simplitatea poeziei d-lui V. Carianopol (vezi „Viaţa Literară"

an XI Nr. 8). Trebue însă stabilit că în „Scrisori catre plante“, dl. V. Carianopol are scăderi cari, deşi vizibile pe alocuri, nu pot impieta asupra valorii în sine a carţii. Dar *simplitatea* nu este redată frumos decât numai de un talent. Dl. Carianopol nu este un erudit al versului, nu este deci un technician al poeziei. Este numai un emotiv. Căci cel puţin, în ultimul său volum, partea făcută, căutată, potrivită, este minimă. Acolo este Poesia; aşa cum se naşte ea, în *primul rând* din spontaneitate, — nu din rimă, nici din organizare savanta şi mai ales, nici din ritm. Dar să ne lamurim cu un exemplu:

Tu n'ai ştiut sborul păsărilor călătoare,
N'ai ştiut că pădurile pot să sboare,
Tu nu te-ai suit pe umerii zărilor pline,
Nu ţi-ai ţinut visurile lângă tine.
(Insemnări din Octombrie pag. 51)

Este ceva căutat în această strofa? Intr'adevăr poate fi: simplitatea, dacă însăşi viaţa n'ar fi percepută decât *numai* simplu de autor; simplu şi necăutat. Dar cât de frumos!

Sunt unii oameni care scornesc deficienţe acolo unde creaţia este asemeni liniilor drepte, punctelor simetrice, culorile în ideala gamă estetic-vizuala. Aceştia desigur ar putea să afle insuficient un vers ca acesta:

N'o să mă mai tragă munţii de mână până la soare
(Sâmbăta de sus pag. 33)

inestetică o asemena firească sonanţă:

Iţi mai aduci aminte de vremea aceea?
Mai ţii minte Marie?
Lângă plopul din câmp odată
Iţi crăpa pieptul de fetie
(Amintire pag. 71)

apoetică orânduirea frazică de mai jos;

...poarta
Se loveşte tot schilodă şi neliniştită de gard...
(Scrisori vechi pag. 16)

Dar noi credem că în elaborarea simpla a operei sale, d. V. Carianopol nu s'a îngrijit nici de insuficienţa versului său, nici de estetismul strofelor — estetismul technic, formal — şi cu atât mai puţin, de orânduirea frazelor în poem. Acestea toate sunt desigur greşeli, nu însa lipsuri poetice, emotive.

Il cunoaştem pe dl. V. Carianopol ca pe un nedreptaţit de semeni, mai ale de sine însuşi. Acest embrionar Panait Istrati al poeziei tinere, chiar acum, când, de bine de rău, poate fi aşezat într'un anumit loc în erarhia poeţilor noştri cei mai noi, lasa viaţa sa treaca pe lânga el, ramâne un acelaş incorigibil al stelelor şi al închipuirei luminoase, are aderenţe exterioare cu Artur Enaşescu şi se mulţumeşte cu strictul necesar lutului ca să fie lut mişcator, de dragul gândurilor sale cu azur şi icoane. Dl.V. Carianopol gândeşte cu inima nu cu creerul, — poate de aceea forma nu-l preocupă într'un grad înalt. Iar o poema odata sfârşita, nu se mai ocupă de ea: o arunca într'un sertar ca s'o scoata de acolo, cineştie când, vre-un prieten. Apoi dl. V. Carianopol este un desordonat. De aceea poate nu-l atrag lucrurile complicate, de aceea poate-i plac atât de mult copiii, de aceea este un sincer al versului. Astfel fiind, putem bànui, dacă nu înţelege, dece pentru dl. V. Carianopol poezia nu este un complex, nici cel puţin o închegare de elemente, caci ea însăşi este un element literar. Poezia vazuta astfel, ia aspect de sine statător. Iar definitiile pline de preţiozitate şi încarcate de zorzoane stilistice, o fac sa devie poate esoterică — un fel de formulá francmasonica ades neînţeleasa chiar de iniţiaţi — sigur,

babilonica. Şi marii poeţi a omenirei nu au trecut dincoace *de vis* în poezie, dar nici dincolo *de şira spinării*, în viaţa.

Spuneam mai sus, că dl. V. Carianopol scrie simplu. Insăşi titlul ultimului volum ne confirmă acest lucru. Stilul epistolar al poemelor prin care poetul sta de vorbă cu cei duşi, cei cari azi sunt *plante*, denota însaşi o conştiinţă a propriei valori. Iar pentrucă autorul nu crede că emoţia estetica, — isvorul acesta de foc, azur şi versuri sublime, — ţine o cale cotită, nu se pricepe să-şi valoreze material spiritul. De aci lipsa technologică. Dl. V. Carianopol „bea aurora, nu plânge, nu blestemă" deşi „peste viaţa lui tânără amintirile nu mai plouă" şi deşi „a culcat pe lângă garduri" toţi cei ai săi „29 de ani" [1]).

Ca să exemplificăm această stare nu psiho-fizică, nici pur mintala, ci mai mult emotivă, am reproduce întreaga poema „Rugaciune", sau grupa „Ioana" din care desprindem:

Până la tine albesc zăpezile pe drum
Telegarii ajung fum,
Vizitiul se topeşte prin vămi,
Porumbeii gândului nu găsesc o bucată de pământ
Se întorc tot fără ramuri de măslin. [lin

Ioană, Ioană
De ce ţi-ai împletit în păr câmpia olteană?
De ce ai fugit din copilărie
Şi ai trecut prin mine ca o apă vie?
(pag. 17-18).

Pe alocuri dl. V. Carianopol alunecă în elegie, cum face bine reuşit în „Cântec pentru azi" şi mai cu seamă, în minunata „Sâmbata de sus", din care rupem o bucata aurita:

Seara, cu lumini de castel singuratic
Trenul îşi fâlfâie cravata de fum zănatic,

1) Vezi „Rugăciune de fum" pag. 42.

Peste Carpaţii gândului, troenit,
Mă întorc singur, obosit...

M'ai uitat Sâmbăta de sus?
Ai uitat soarele aruncat ca un ban la apus?
(pag. 31)

Dar deşi versul nu este întru totul elegiac, se desprinde din file, fară ca lectorul sa-şi dea prea bine seama, un svon trist, cu mari nostalgii, cu prezenţa acelor amintiri care ne arunca mintea cu zeci de ani înapoi, între mugurii şi zâmbetul copilariei:

Mamă,
Copilul de ieri unde este?
Unde sunt zânele din poveste?
Cine mai ştie să cânte
Codrii cu aripi frânte?
Unde sunt eu care ascultând al vântului şuer,
Cu noaptea sprijinită'n bâtă, scoteam păsări din fluer?
(Insemnări dintr'o toamnă pag. 56)

Noi ştim că dl. V. Carianopol este un autodidact. Poezia lui se resimte — chiar în ultimul volum — de acest neajuns, care totuş este un mare semn de biruinţá pentru *omul* din V. Carianopol. Unele rime sunt afone. De pildă:

Oare întotdeauna am să caut viaţa ca pe un ton?
Am să mă uit după ea, ca după-un avion?
(Insemnări din Octombrie pag. 52)

Ideia, fericit expusă, este impietată de o rimă nefirească, (ton-avion), care totuşi nu va putea sa scadă prea mult din efectul poetic al versului. In volum am mai găsit încă trei sau patru asemenea neacordari. Dar aceste lipsuri, — pe care le atribuim mai mult unui grabit curaj al autorului, decât unei stângacii inconştiente, — nu pot influenţa prea bunul ce — fara bunăvoinţa, dar şi fara rancună — se poate desprinde din totul cărţii.

Nu putem încheia studiul de faţă, înainte de a reproduce cele mai bune strofe ale volumului:

Bunico, aud
Umblă cineva pe peretele ud;
S'au căţărat amintirile pe zid,
Ori drumuri noi se deschid?
(Intrebări de seară pag. 80)

şi mai cu seama:

Nu, eu n'am avut pe nimeni,
Femeea mea este mizeria.
Sărut în vis, vacile care rumegă viitorul
Şi părul mamei alb ca Siberia.
(Esenin pag. 80)

Cu volumul „Scrisori către plante", al patrulea ni se pare, al autorului, dl. Virgil Carianopol, se plaseaza, în lirica noŭă, într'un loc înalt, pe un soclu poetic destul de temeinic, cu largi şi luminoase perspective în viitor*). Anunţă un nou volum „Carte pentru domniţe", pe care îl prevedem mult evoluat, daca luăm ca eşantion poemele publicate în ultimul timp de autor în diferite reviste literare.

Dl. profesor Rosetti, editând la Fundaţia Regele Carol II pe dl. V. Carianopol, dupace la cealalta editura strunită de d-sa (Cultura Naţionala) tipărise un alt vagabond: d. Stoian Gh. Tudor, se pare că înţelege destinul, inevitabilul destin, al tinerei generaţii şi încearcă să-l explice.

*) Intre timp a venit o confirmare a spuselor noastre şi bănuim, un stimulent la timpul lui, pentru dl. V. Carianopol: S. S. R. a premiat volumul „Scrisori către plante".

PE MARGINEA UNUI STUDIU LITERAR*)

Cuvântul *spiritualitate* este la modă. Emis pentru a da expreŝie unor binedefinite stări interioare, a fost, cu timpul exploatat în sens ideologic, confundându-se noţiuni, cu ajutorul unor mai mult sau mai puţin juste silogisme. Astfel, astazi, spiritualitatea se arată prea îmbibată cu savantlâcul teoriei ideologice, în slabă — ades de loc — concordanţă cu reliefurile sufleteşti ale tineretului. Oameni cari dispun de oarecare facilitate cerebrală, cred că trebue să impună prin neastâmpărul lor inestetic, s'au printr'un anumit fel de a prezenta sufletul. Nu negăm valoarea combativă a doctrinarilor „traqués" dela noi, dar ideologia biplanică a acestor abstracţi renovatori derutează o ordine a gândirei ce se vrea plantată între concepţiile tineretului, pedeasupra exceselor extremiste. Se derutează aceasta dorita „ordine", nu prin valoarea în sine a ideilor, ci prin normele de împrumut, îmbrăcate în destul de stravezie haină autohtonă, cu o croiala schimonosită.

---

*) Note provocate de un studiu despre Henry de Montherlant publicat în Revista Fundaţiilor Regale.

Un doctrinar cu trac este domnul Pericle Martinescu, acest tânăr pe drept afişat în literatura noua. Pe drept, caci d. Martinescu nu este lipsit de „duhul creaţiei". Dar acest duh este utilizat pentru a da elaboraţiunii intelectuale, o forma cu multe influenţe. Dl. Pericle Martinescu este un adept al cosmopolitismului în literatura (gen Malraux). Sub acest semn a scris romanul „Adolescenţii dela Braşov", pe care editura „Vremea" l-a premiat dar a avut prudenţa să nu-l editeze. Tot sub acest semn îşi scrie eseurile literare din diferite reviste. Şi tot sub zodia cosmopolitismului, a scris studiul *Henry de Montherlant — sau ultima feerie* în numărul de pe Aprilie 1936 al *Revistei Fundaţiilor Regale.*

Ne oprim asupra acestui studiu pentrucá, împotriva tuturor afirmaţiunilor d-lui Pericle Martinescu, Henry de Montherlant este, în Franţa zilelor noastre, *interioristul* lipsit fundamental de... interior, faima sa crescândă derivând numai şi numai din impetuositatea stilului şi cerbicia cu care loveşte în rivalii ideologici ai sistemului Benda-Gide. Practicând o asemenea normá literară, de Montherlant se categoriseşte ca un promt valet de casă. Autorul lui *Le songe,* paralel cu atitudinile sale ideologice, „totdeauna cu un pas în urma maeştrilor sai", cum prea bine remarca *Fortunat Strowski* în a sa *La sagesse française,* este un negativist, nu din convingere, ci pentrucă nu are siguranţa propriei creaţii. Căci, cercetând cu atenţie ultima carte scrisa de Montherlant înainte de 1925 (de plecarea sa în colonii),*) vom gasi acolo contradicţiuni fundamentale cu parerile din „*Service inutile*" şi mai ales din *Aux fontaines du desire.*

*) Este vorba de „La relève du matin".

Dl. Pericle Martinescu va zice ca starea de voită izolare, de acută transpunere pe planul gândirei pure, etc... l-au făcut pe de Montherlant să alunece dela un sistem interior, la altul opus. Noi însă, exemplificam taria în *credinţele primordiale* ale adevaraţilor gânditori, cu izolarea identică a lui *Ernest Psichari*, acel nepot al lui Renan care plecat în colonii, are prilejul să-şi întărească, în meditări solitare, ideile originare, completând goluri, iluminând abisuri, descoperind adevăruri, zidind, nu detractând, acolo sub soarele torid dela marginea Saharei. Reîntors în Metropolă, Psichari nu încetează sa fie un făclier neobosit al idealurilor Franţei naţionaliste.

Dar, nu uitaţi, este vorba de un nepot al acelui Renan care a scris o anumită „Viaţă a lui Isus“.

Dl. Pericle Martinescu, înălţând imn de laudă lu Montherlant şi prin el, alunecărilor sociale emise de cuplul Gide-Malraux-Benda, ignorează — din motive pe care noi le banuim prea puţin literare — *autharhismul cultural şi naţionalist* al celor mai radicali socialişti ai Franţei, cari îşi trag seva, nu din ideile noi şi revoluţionare, ci tot din tradiţionalism, fie el chiar revoluţionar, căci Franţa are un asemenea tradiţionalism.

Spiritul poporulului francez subordonează orice idee, orice stare interioară, orice gândire inedită, condiţiunilor naţionale. Filosofia unui *Bergson* (evreu), sau concepţiile literare ale unui *d'Aubarède*, sunt admise numai atâta timp cât nu primejduesc ideia de vechiu revoluţionalism francez. Sistemul acesta cultural-dominator, este fundamentul raţionalismului care, dacă nu este francez, este lipsit de valabilitate.

Dar acest lucru este intenţionat ignorat de d. Pericle Martinescu.*) Dupacum, d-sa trece, cu mare uşurinţă, peste *contradicţiile* lui de Montherlant sau *detractările***) sale. Aceste argumente pot fi antipodice concluziunilor la care d-sa ajunge... voit. De aceea, deducem că scrisul d-lui Pericle Martinescu este tezist. Impus tezist. Şi este regretabil acest lucru, mai ales azi, când energiile creatoare sunt reclamate de cultura naţionala în vădită desvoltare.

---

*) Incă o dovadă: In romanul „Adolescenţii dela Braşov", nu am isbutit să dăm de cuvântul *„patrie"*, eliminat tendenţios şi sistematic cu vădite scopuri democratice, cari nu-şi au rostul mai ales în literatură.

**) Este vorba de detractările comise de Montherlant împotriva lui Barrès, Mauras şi alţi câţiva catolici francezi foştii lui dascăli.

UN RAC: EUGEN IONESCU

De când un comitet în dubiu, greşind, l-a premiat, Eugen Ionescu vea să întoarcă lumea pe dos; aşa, cu anasâna.

Lăsând la o parte cartea „Nu" — care în treacat fie zis, în loc de cunună avea nevoe de un rug purificator — peste tot pe unde-i ajunge condeiul (şi e de recunoscut că-i ajunge), nu face altceva decât să nege. Să nege cu disperare.

Nu tu Alecsandri, nu tu Crevedia, nu tu Arghezi, nu tu Cioran, nu tu Elena Farago.

O habotnicie ceţoasa ca a acestui ţânc cu aere de renovator, nu am mai întâlnit. Se pare ca intenţionează să-l imite (în privinţa îndarătniciei) pe regretatul Bogdan-Duică.

Dar, în domeniul său, Duică era un erudit, un cercetator neobosit, un iconar aspru al slovei. Eugen Ionescu nu are niciuna din aceste calităţi (defecte ar subscrie el, negând).

Pentrucă mai întâi, acest „eseist" (cum îi place să i se zică) este superficial: nu aprofundează pe niciunul din scriitorii criticaţi. Apoi este aproximativ: bunăoară demonstează neverosimil că onomatopeele compromit opere de reală valoare. Este

neiniţiat: nu poate aprecia simbolul în valoarea exactă. Este snob: reneagă, cu alură de mentor, fără justificări temeinice, valoarea liniei clasice utilizată de unii din scriitorii tineri în creaţiile lor. Este mai ales imoral atunci când pledeaza negativist (în mod direct ar zice el) pentru moralizarea literaturei.

Acest minusinteriorist (nu regret de loc faptul că uzez aici de acest cuvânt) a ajuns până acolo, încât pretinde lectorului român să nu mai citească, scriitorului să nu mai scrie (pretinde paradoxal: prin scris) tipografului sa nu mai tipareasca, editorului să nu mai lanseze, librarului sa nu mai vândă, deşi dumnealui scrie, citeşte, tipăreşte, este editat, vândut.

Şi pentru ce pretenţiile de mai sus?

Pentrucă slova românească este... „numai bună"; nu excepţionala. Şi pentruca noi, lectorii, trebue sa citim numai opere excepţionale: ace în carul cu fân, zice dânsul; nimic, explicam noi.

Dar este bine sa nu citim nimic?

După întregul intelect al acestei ţari: *nu*; după Eugen Ionescu, cum vazurám.

Atitudinea aceasta de catâr, îmi aminteşte de nebunul care pretindea că întreaga lume are balamalele creerului demontate, el singur fiind limpede la cap şi — deci — stapân pe acest Univers.

Sunt sigur că Eugen Ionescu, citind cele de mai sus, se va simţi nedreptaţit şi se va autoconvinge că întradevăr este un fel de Eminescu al eseului românesc: pentru a-şi justifica o eventuală eşire din normal.

Se vor găsi oameni cari să-l admită în ipostaza aceasta? Se prea poate. Noi însa, îl credem aşa cum e... mai ales că de când cu nişte chestiuni de bucătărie literarà, am constatat că şi el bea, mănâncă, respira, se culca, face armata, dragoste, etc...

Până într'o vreme era redactor la „Credința". Tot negând, a ajuns să-și nege șefii, să se nege pe sine. Petru Manoliu l-a vazut just (adică așa cum e). Și cum sunt și ziariști cu mintea întreagă, l-a pus în disponibilitate de condei. I-au luat pâinea dela gură.

Pentru a se rasbuna, a început să nege propriile-i negații de ieri. Rezultatul: ditirambe oribile și dispensabile, la adresa unui poet cu cioc și director de gazetă. Numai că acum nu-l mai aude niciunul din cei inițiați.

Dar este curios cum de-l cred unii pe Eugen Ionescu om excepțional! Că a demonstrat incomplect plagiatul d-lui Vladimir Cavarnali? Dar cine nu știa că cele treisprezece poeme ale acestui rus sunt traduceri din Esenin? Dacă este a se acorda un merit cuiva, acesta ar fi sa revină lui Zaharia Stancu, sau George Lesnea, adevarații tălmacitori ai genialului spânzurat. Pentruca mai ales George Lesnea, prin tălmacirile sale, a pus la gard (fara surle și premii) încercarea de lansare a lui Cavarnali.

Eugen Ionescu a fost ca un fel de viteaz după răsboi.

*

Scriitorii — în general — sunt oameni retrași, sfioși. Gânditori deci.

Eseiștii, cu precădere. Bineînțeles eseiștii adevărați, profunzi. Eugen Ionescu, din contra, unde nu vrei și unde nu crezi, acolo dai peste el. Veșnic acelaș: slab, superficial, urît, anost, cu condei și vorba repezite, fără autocontrol. Un astfel de om, cu darul scrisului înnăscut (neîntreținut însă), nu poate fi remarcabil, nici cel puțin deosebit.

Pe vremea când era poet, avea darul de a masca aparențele; poate și unde era mai tânăr. Acum, călare pe mârțoaga premiată, cu biletul de lăsare la vatră 'n portmoneu — la urma urmelor

— de ce n'ar avea dreptul să fie guraliv? Este cetăţean cu drept de vot. Suntem siguri cà va ajunge deputat, romancier, preşedinte la S. S. R., cavaler al crucii, coroanei, etc., etc...

Se vede deci, cam ce-l aşteaptă pe acest eseist, negativist, activist, combativist. Era necesara aceastá pătrundere spre viitor, ca sa ştim cine ne cere acum să nu mai citim. Trei ani să nu mai deschidem nicio carte, în trei ani să ducem la faliment tipografiile, trei ani sá lâncezim imbecili şi paraziţi. Trei ani... Una mie nouăzecişicinci de zile.

Ni-l închipuim ministru al şcolarilor. Ar fi de pomină: ar închide şcolile trimiţând copii la vatra, ar da foc bibliotecilor, ar distruge tiparniţele Fundaţiilor Regale, ar vârî în puşcarie pe toţi cei ce ar îndrăsni să pronunţe *slovă*.

Dar el ce-ar face în acest timp? Şi-ar arde manuscrisele, admiţând prin absurd, că s'ar realiza imposibilul?

Scaevola să fie şi nu-l credem.

Atunci care-i tâlcul îndemnului sau cel mai nou, lozincei sale?...

Ne-am străduit sa-i dăm de cap şi ni se pare că am ajuns undeva: Eugen Ionescu urăşte cultura. Cum? Ei, cum... aşa ca pe un duşman, ca pe o haină inestetică — ştiţi, este estetician — ca pe o durere de masea.

Soluţia o vazurăm: nu mai citiţi fraţilor. Staţi aşa. Incet, încet, vă veţi întoarce la grota strămoşească cu fruntile înguste şi maxilarele proeminente.

Eu însă, găsesc o soluţie mai practică: îndemn pe toţi lectorii plictisiţi de slovă să citească volumul „*Nu*". Jur că se vor lecui de citit pentru tot restul vieţii.

In acest plan de lucru, sunt de acord cu Eugen Ionescu.

III.

GRUP APOLINIC

CONTUR MISTRALIAN

In poezia lui Mistral, natura nu este exterioară, un obiect al contemplaţiei, de viaţă unică, universală.

PAMFIL ŞEICARU

In razele soarelui de dupa amiază, pamântul, ondulat şi presărat cu livezi de maslini, sau, cu grădini pline de culorile vii ale climatului mediteranian, Sudul îmbietor şi, în egală măsură impunător, prin Avignon-ul, surghiun cândva al papilor, acest ţinut care se estompează în muchia zarii pe un fond violet-cenuşiu deolaltă cu piscurile Alpilor francezi, face impresia unui mare dormitor diurn în care, pe paturi de frunze de platani, pictate cu sate pitite'n vai şi cu petale de maci roşii şi trandafiri albaştri de pe Coasta-de-Azur, dorm tradiţiile Provenţei, cântecele trouveurilor, catolicismul galo-latin, reînviate de framântarea sufletească a celui mai îndaratnic popor în înfrăţire cu glia, cu limba parinţilor, cu elementele nealterate ale spiritului poporan.

Toamna, aci, nu are haine mohorîte.

Natura şi oamenii răspândesc un duh de libertate, o libertate disciplinată: sunt degajaţi în mişcari ca şi în lunile toride. O moleşeala de altă

natura decât cea orientală: mai bogată în reflexe şi mai elocventa în mişcări, cuprinde binefăcător pe meditatorul cazut în contemplarea departărilor retuşate neînchipuit de blând de Maestrul tuturor desavârşirilor (cum de n'o fi observat Pierre Loti acest lucru?).

Avignon-ul, între zidurile sale clericale, strânge lacom, ca un avar, comori carora nu le poate ascunde stralucirea, cu patima nesecată a avarului, — toate reflexele acestea de perspectiva transpusă în interior şi — în clipele de reculegere — isbucnita splendid în afara. Doar dincolo de crenelurile policentenare ale Cetăţii, la capatul drumului alb şi civilizat care taie rectiliniu lanurile şi care curbează elegant urmând rotunjimea coastelor unor dealuri pline de rod, se ghiceşte mireasma sacră a satului ce a dat nimb de mit celui mai reprezentativ creator — mai precis: renovator — de latinitate.

Maillane apare mai întâiu ghicit, apoi aevea, având casele înecate în frunze de pomi învolburaţi ca nişte nori verzi pe fondul senin al dup'amezii, ca din marginile îmvolburării verzi, să se desfăşoare panoramic, aurul holdelor tălazuite foşnitor şi promiţator. De altfel asupra întregului ţinut *d' Oc*, aleargă — ca un miros puternic de dribonic — „duhul" acestui Maillane, ridicat la rangul de simbol în mintea umililor ţărani provensali, sau păstori rhonezi, sau pescari mediterani, de către gloria acelui care a conceput dumnezeeşte vers, cântând în *Mireille* (1859) — poem unic dela virgilienele Georgice — dragostea pură a ţăranilor în mijlocul carora s'a născut, a trăit şi a murit. Căci trăirea lui *Frederic Mistral* se simte adânc în fiinţe şi lucruri pe aci, iar epitaful conceput de însuşi maestru, pentru mausoleul său:

Es lou toumbèu d'un mage
Car d 'uno estello á sèt raioun
Lou monumen porto l' image.*)

va alimenta veacuri acest simţamânt social.

Imbraţişând reţrospectiv şi sacrú priveliştea, peste austeritatea nobilă a Avignon-ului, peste simbolicul Maillane, îţi va ramâne în ochii amintirilor — pironiţi cu evlavie asupra antichitaţilor romane din *Arles*: ruinele teatrului lui Constantin-cel-Mare, urmele pieţii strabune, arenele păstrate aproape ca acum douăzeci de veacuri, — valoarea reala istorica şi sociala a regiunii acesteia şi vei înţelege integral, pe un asemenea fond, frumuseţea operei lui Mistral, pe care vei fi avut grije să o citeşti dinainte. Imaginându-şi numai cineva, marea impresie cu care sufletul este devastat înalţator în faţa trecutului provensal, va patrunde dece patria trubadurilor nu a putut fi decât fertila vale a Rhonului, dece limba aceasta provensala, mladioasa şi înecată barbar în avalanşa utopica a Nordului, avea misiunea sa înfaţişeze aevea un uriaş *spirit* latin, resfirat în toata lumea, dece realizări ca cele mistraliene, nu se puteau face decât prin acea asociaţie una cu poporul care este *felibrigiul provensal*.

*

Goethe, uriaşul literaturii germane, trecând prin cele trei stari literare bine distinse de cronicarii modernii,**) este lămurit ca, a avut, creind, unele oscilaţiuni tumultuoase, iar opera îi este presărata ades cu „caderi geniale".

Mistral a fost un echilibrat: un apolinian în înţelesul întreg al cuvântului.

*) Este mormântul unui mag — Căci (asemeni) unei stele cu şapte raze — Monumentul poartă imaginea.

*) Ion Sân-Giorgiu: „Eminescu şi Goethe" Ramuri XXIII-8-9: „...*epoca genialităţii*, clasicismul şi romantica".

Acei care au găsit unele aderenţe (puţin rezistente dealtfel) între geniul lui Mistral şi acel al titanului german, au greşit pierzând din vedere tocmai esenţele generice diferite ale operelor lor. Pentrucă deşi reuşit complet, Goethe a avut, printre rânduri, isbucniri dionisiace echivoce sau romantism comun*); lucru pe care nu-l poate nimeni spune despre suavitatea bogată şi liniştit curgatoare nu numai a poemului capital al lui Mistral, ci a întregei lui opere încheiata cu acel fin „*Les Olivades*", în 1912.

Mistral este clasic rectiliniu.

Când, alături de acel Creangă provensal — poetul *Roumanille* — s'a apucat să zideasca uriaşul edificiu al dicţionarului „*Tresor du Felibrige*", limba aceasta, cea mai apropiata de latina clasică, agoniza: o mai vorbeau ciobanii pe coastele munţilor şi bunicile în basme cari deveneau tot mai neînţelese de către nepoţi. A reînviat-o el, mag desăvârşit, umblând din casă în casa, din munte în munte, din cabană în cabana, cu condeiul la ureche şi hârtia la subsuoară, cu mintea şi sufletul pline de sonoritatea unor cuvinte care au aureolat romanţnle apuşilor trubaduri. A făcut ceva mai mult: *a complectat-o, construindu-i o ortografie care până la el nu exista.*

Punctul de plecare al titanicei lui munci, a fost acest desăvârşit „Mireille". *Theodor Aubanel*, tovarăş nedespărţit al lui Mistral, scria despre poemul iubirei caste: „...fără apaiiţia acestei poeme epice, unice dela Virgiliu, fară Mireille, nu ar fi fost posibila renaşterea literaturii provensale".

Cu asemenea afirmări, vom înţelege pentruce limba provensală, aşa cum se vorbeşte azi re-

---

*) Ni se poate pune în faţă *multilateritatea* geniului lui Goethe. Oricum, constatarea rămâne.

înviată, este ctitoria lui Mistral. *„Tresoir du Fèlibrige“* este şi va fi dovada imbatabilă că acest poet-ţăran este cu adevărat renovator de graiu. In aceasta necontestat uriaşe încadrare, se gaseşte şi explicaţia faptului că opera-i ne apare desăvârşita.

Studiind felul în care Mistral înţelege să cânte iubirea, nu va fi greu să constatam ca este cel mai aproape de adevăr şi de inimă:

Cânt o tânără fată din Provenţa.
In dragostea ei din tinereţe
Eu vreau s'o urmez.

mai ales pentrucă a ştiut sa-şi aleagă, întru imortalizare, dialectica patriei sale, pamântul *Craului* inspirându-i icoane poetice splendide.

Când regalistul din Martigul şi discipol al lui Mistral: *Charles Maurras,* scria în *„La sagesse de Mistral“*, că Mireille trebuie pusă alături de bibliile răsvrătitorilor Huss, Wiclif, sau Luther, cu singura deosebire că Mistral ştia ce voia, pe când ceilalţi reacţionau fără ţel precis împotriva opresiunei, nu a exagerat. Caci pătrunzând înţelesul politic al întregei opere mistraliene, vom constata uşor că, deşi nu ura Nordul, Mistral dorea cu hotărîre repunerea Provenţei în drepturile sale smulse de libertatea, egalitatea şi fraţia revoluţiei liberatoare de jugul necesar şi tradiţional al *Monarhiei.* In acţiunea aceasta, solitarul dela Maillane nu era un izolat: eroicei hotarîri i se ataşase cu trup şi suflet mişcarea catalană, cu dureri şi bucurii comune deoparte şi de alta a Pirineilor.*)

*) *François Matheu,* poetul latin al cantelanilor, are fericirea să vadă realizat acest vis mistralian azi, când — trecând peste Parisul lui Gide şi Benda — Felibrigiul Provenţei este cheia tradiţionalismului francez, isbucnit în paginile combativului *„Action Française“*, în incisivele concepţii ale magiştrilor *Daudet şi Massis,* in asprele conferinţe ale lui *René Benjamin,* în promptele replici ale lui *Jaques Reynaud,* directorul revistei *„Latinité“*.

*

Dar marele merit al lui Mistral?

Desigur a fost acela de à se încăpăţâna să scrie într'o limbă de provincie minoră, înţeles numai de conprovinciali. A riscat sa-şi anihileze ilogic munca şi talentul? Se pare; când ne gândim că ar fi putut scrie în universala limbă franceză. De ce, atunci, s'a oprit la vocabularul plugarilor din Maillane?

Mulţi şi-au pus întrebarea şi mulţi au răspuns în felurite chipuri. Dar răspunsul pe care îl socotim mai bun, va fi tot acel al lui Maurras: „...pentrucă Mistral a voit să pună în dreaptă lumină o bogăţie de vocabular uitata, scriind despre ţăranii lui, despre obiceiurile acestor oameni, cu eroi luaţi din sânul tovarăşilor lui de plug, uzând de legendele şi poveştile pământului natal."

Când, în 1859, tânărul acela cu ochi visători, dar cu adumbriri de tactician şi cu plete de cavaler, citia cu glasul tulburat de emoţie, în faţa lui *Lamartine*, poema sa dintîiu „Mireille", a fost o pură revelaţie. Misticul cercetător al creştinismului în fază primară, l-a îmbraţişat ca pe un copil de mult căutat şi i-a slavit opera. Dar nu i-a dat un premiu literar, nu l-a făcut secretar de redacţie la vreo revistă parisiană. Ci l-a trimes înapoi în Maillana sa, să-şi trăiască şi să-şi înmulţească opera, acolo, în mijlocul florilor de câmp, al holdelor de aur, al fecioarelor pure, departe de Parisul răsvrătitor şi înăbuşitor. Mistral a dat ascultare acestui glas frăţesc. Poate, cine ştie, dacă ar fi făcut altfel, n'ar fi putut să-şi atingă, aşa cum şi-a atins, toate ţelurile poetice, sau naţionaliste.

Lamartine a avut intuiţia valorii provinciei în concernul universalităţii Parisului. In sfaturile ce a dat tânărului poet, stă toată valoarea acestei

intuiţii. Când, clarvăzător, spune: „.., o capodo„peră este poemul tau epic. Ai creiat una, tu: „slaveşte tăria de sus, *dar pleacă dintre noi.* In „viaţă nu se creiază două capodopere",*) Lamartine a dat cel mai potrivit imbold acestui tânăr, care avea să revoluţioneze literatura franceză; mai mult: latinitatea.

Puterea de penetraţie şi stabilitatea majestoasă á operei lùi Mistral, printre altele, stă în faptul că poetul era suta la sută conştient de valoarea creaţiei sale, precum şi de resursele-i inepuizabile. Svâcnirea spre înainte, spre cunoaştere, spre impunere, impetuoasă şi netolerantă, are însă o formă înţelegătoare; — nu umilită:

Eu vin de departe
Să caut alin.
Nici Craul cu spini,
Nici câmpuri deşarte,
Nu-mi scoase suspin,
(Mireille, în trad. dlui Z. Stancu).

iar optimismul robust care a înflorit o viaţă sub condeiul genialului moşneag, asemeni mustului ţâşnit din ciorchini grei de rod, fierbe şi isbucneşte în adevăr pur, religios şi fascinant:

Vuejo-nous lis esperanço.
— — — — — — —
Dóu passat le remembranço
E la fe dins l'an que vén.*)
(Coupo Santo)

De fapt în acest uriaş optimism, răspândit înviorător în vremea unei tiranii de natură demorepublicană, stă toată splendoarea trăirei şi fecundărei operei mistraliene.

---

*) Articolul lui Lamartine despre Mireille publicat în „*Cours de litterature, Quarantiéme Entretien*".

**) Varsă-ne nădejdile — In amintirea trecutului — Şi credinţa în anul ce vine.

ANTITEZĂ

cu ocazia unor conferinţe

Populismul, lansat în 1927 de expresivul scriitor *André Thérive*, pentru a contrabalansa acţiunea nuda de scabros şi snobism a comunistului proaspat recrutat *A. Gide*, flancat de *Marcel Proust*, excentricul politonist al frumosului — a prins rădacini. Va să zică decentul se menţine chiar în Franţa zilelor noastre. Ceva mai mult: biruie, revelând crezul celui mai complet filosof al catolicismului galo-roman: am numit pe *Jacques Maritain*.

Din capul locului precizàm că scriind aşa cum scrim despre dualitatea Gide-Proust, la care am putea adáuga numele lui *Julien Benda* şi a încă unei duzini de contimporani scriitori de stânga, în în parte semiţi, în patria trubadurilor şi a castelelor cu eroismul cizelat pe ziduri străvechi, nu o facem decât cu oarecare restricţie. Adică: nu „capacitatea" scriitorilor de stânga conteştam (deşi se pot foarte bine afla capacităţi negative), ci „valoarea mentalităţii", interpretarea acestei valori, de către capacităţile cari, fascinate de radio, avion, televiziune, sau mai ştim noi ce invenţie sonoră

sau chromată a veacului, consideră trecutul ca pe o trenă de plumb, nevoite s'o târască pe calea viziunilor internaţionaliste — deci pe un fel de cale a viitorului — uitând că soclul întregului complex modern este format tocmai din betonul operelor venite din acest desconsiderat trecut.

„Populismul este cea mai violentă replică ce se poate da snobismului de stânga. Ca şi oamenii simpli şi curaţi spiritualiceşte cari formează „marea mulţime" cinstita, dreaptă şi muncitoare, Populismul are oroare de afişaj. Oricine poate defini că snobi sunt — deci — bestiile cari n'au nici o ocupaţia avuabilă, leneşii cari urmăresc practica viţiilor zise elegante, monoclaţii totdeauna prezenţi unde e rost de poza".

Citatul se desprinde din *Manifeste du roman populiste* semnat de scriitorul *Leon Lemonnier*.

Dupăcum, de altfel, observă şi un scriitor tradiţionalist dela noi,*) Populismul are adânc înfipte în clisa vremilor, radăcini de pură spiritualitate, de adâncă înfrăţire omenească, de ponder şi justeţă întru ale iubirei şi bunătăţii creştine. Iar cu ramurile întinse primavăratec şi viguros spre viitor, pare că vrea să smulgă rapacităţii negativismului, suflete noi întru pastrarea intactă a unui patrimoniu literar ce nu se vrea strivit de bruta care este iuţeala.

Desigur, pentruca spiritul acesta constructiv — sau, de nu greşim, consolidator — să irumpă cu convingere şi să-şi deschidă cale în veacul nou, pentru a menţine o structură de pur tradiţionalism, scriitorii animatori ai Populismului fac sacrificii mari; nu cedează însă decât pe o anumita linie de conduită, spre un acelaş elanic ţel. Duritatea

*) Toma Vlădescu: „Un rău fără leac", Gândirea anul X No. 11.

citatului de mai sus nu trebuie să mire. Impotriva unei racile lupţi din răsputeri. Orice mijloc ce duce la nimicirea ei, este admisibil. Dacă nu îl întrebuinţezi la maximum, regreţi mai târziu. Lemonnier când scrie ca mai sus, este patruns de gravitatea împrejurarilor, precum este conştient de puterea şi resursele adversarilor. Sa nu ni se spuna că, aci, sunt ieşiri ale unui atavism ramolit şi perimat. Când tradiţionalismul francez (nu numai populişmul propriuzis), are ca faclier pe un *René Benjamin* şi ca centru vital o concepţie ca cea maurrasiană, orice argument contra cade, rămânând în picioare necesarul absolut al vremii. In sprijinul acestei afirmaţiuni vin evenimentele ultime din Franţa*), cari demonstrează imbatabil că în orice poziţie s'ar pune Statul, veşnic şi sfânt adevăr rămâne tot numai sufletul nepervertit al poporului, — acest stapân al gliei, cu sânge de tigru şi cu apucàturi de cetaţean.

Adâncind problemele puse de populişti, atât animatorul teatrului contimporan catolic: *Henry Ghéon*, cât şi scriitorul *Charles Silvestre*, constată, într'o anchetă întreprinsa cândva de către revista *Les Nouvelles Littéraires* — că răul originar al extravaganţelor snobiste stă ascuns în cutele acestei rochii pretenţioasa care este „*raţionalismul*" şi care odată cu 1789 purcede. Raţionalismul este individualist. Arata un orgolios şi jignitor dispreţ poporului. Este egoist; şi, când rămâne descoperit, este laş. Desigur, nu poate fi altfel, atâta vreme cât însași suportul lui: democraţia franceză, cu feluritele ei fraternitaţi şi libertăţi, este o teorie abstracta, cu substrat pervers,

*) Mişcările de stradă dela 6 Ianuarie 1934, apoi întregul cortegiu de samavolnicii şi sabotări făcute sub egida internaţionalismului moscovit.

ci nu un sentiment social, valabil prin el însuşi. Morala, aci, este nulă; sau, unde există, are sens negativ. Raţionalismul în loc să tindă la contopirea conştiinţei insului de elită (fie moştenită, fie pur intelectuală), cu conştiinţa masselor; le îndepărtează, în scopul de a izola, de a purifica (întrebuinţând un cuvânt simpatic raţionaliştilor) această elită, de mirosul greoiu — dar cât de sfânt! — al „sudoarei pământului“: acţiune asocială şi amorală.

Că Gide amplifică răul, altoind cu scabros şi indecent o concepţie de mult condamnată, cu atât mai rău pentru snobism, cu atât mai bine pentru Populism.

Ulterior, raţionaliştii-futurişti, excitaţi de romanelei unui *Nicolas Segur*, au acuzat acţiunea populistă de făţărnicie, de lipsă de simţ al realului, de sterpitatea fenomenului pipăibil al momentului trăit“, etc. etc...

Acestor atacuri piezişe, cari doreau vădit să dărâme din plin, le răspunde tot Lemonnier:

„Greşeala naturaliştilor a fost că au imaginat vulgul ca fiind un cârd anost şi imbecil, în prada instinctelor şi poftelor bestiale. Fără să ne afişăm în a împărţii premii de virtute, afirmăm că se poate să fie şi altfel descris acest vulg, arătându-i-se nu numai calităţile, ci şi *pitoreasca asprime a vieţii.*“

Iată şi o confirmare a celor spuse de Lemonnier, în afară de cadrul acestui răsboiu intelectual: fără a fi populist (nici chiar tradiţionalist ortodox), ci numai fiindcă a văzut viaţa just, *André Maurois,* — numai un an după afirmarea acestui curent literar, — lansa celebrul roman „*Climats*“, cea mai demonstrativă piesă în favoarea realităţilor neexagerate. Odiseea şi sfârşitul sfâşietor de de trist (dar cât de real) al lui Philippe Marcenat,

personagiul central al romanului, aproape că este „o teză" în favoarea Populismului. Şi accentuăm, André Maurois nu se scaldă în apele populismului sau, cel puţin, în albia catolicilor lui Maritain.

*

Pedeasupra tuturor argumentelor pro sau contra, Populismul este prin excelenţă apolinian, — deci cu adânci rădacini de clasicism la origina. Ideile naturaliste ale lui *Renan*, trecute prin sita concepţiilor naţionaliste formulate de *Barrès* şi, acum recent, cizelate original de mistica acelui *voyageur traquès* care este *Henry de Montherlant**), altoite pe mitul Provenţei latine şi mistraliene, nu se poate nega că au la temelie betonul durabil al clasicismului, dupăcum clar este şi tradiţionalismul curentului patronat de Thérive.

Adevărul acesta însă, nu convine modernismului excesiv, pentrucă atunci s'ar recunoaşte Populismului o oarecare origina în ideologia nobilului felibriu rhonez şi, implicit, s'ar evidenţia, în aureola-i de soare, valoarea titanului dela Maillane: *Frederic Mistral*. Ar fi asemenea paielor puse peste foc. Lucru acesta s'ar voi cât mai ascuns sub crusta tăcerii, de către internaţionalismul marxist cultivat de Gide şi tovarăşii.

Că, în ultimă analiză, în jurul operei lui Mistral se opresc mai toate ponegririle snobilor de stânga, o dovedesc multe din isbucnirile lor de nemulţumiţi, unele mai pe faţă, unele mai ascunse. Aceşti defăimători şi-au tocit pliscul**) şi şi-l vor mai toci şi de acum încolo. pentru motivul ne-

*) Care, mai apoi, a alunecat şi el în braţele roşcate ale snobismului gidian, înjurând copios pe Barrès, fostul lui magistru.

**) „...les fabrications poetico-lexicographiques d'un Mistral..." N. R. F. Galimard-Paris.

mărturisit că un geniu este jenant atunci când opozanţii — fie ei şi în literatură — au capete impotente dar parvenite şi obraznice.

*

Antiteza populism — snobism, care face vâlvă în lumea literelor franceze, nu se va opri aci. Combatanţii sunt îndărătnici şi câmpul de acţiune, mare. Anticipând, înclinăm spre o victorie Thérive şi o îngenunchere umilitoare Gide.

Că forţele ce cred într'o victorie a tradiţionalismului — ca să lărgim cercul — sunt desbinate, este chestiune de amănunt. Pentrucă dacă Thérive Maritain, *Marius Jouveau*, *Ch. Maurras*, se combat în unele chestiuni de amănunt, câştigul va fi mai complet: dreapta literară se va purifica prin ea însăşi.

Domnul *Nichifor Crainic* reda cândva, într'o însemnare rezumativă despre Jaques Maritain, următoarea comparaţie a maestrului, care tocmai prin fineţea stilului şi frumuseţea conceptului, califică iremediabil:

„Plantele, zice *Aristotel*, vieţuesc în somn veşnic, pentrucă au un suflet vegetativ. Tot scopul lor este în floare. Ele îşi au gura în pământ şi numai corola hermafrodită şi-o expun pasărilor cerului (şi soarelui) fără cea mai mică refulare.

O anumită literatură, astăzi, vrea să fie plantă."

Antipod al politicului conspirativ şi mason, întreaga concepţie politică pe care Maurras o infiltrează prin emulii dela *„Action Française"*, ca şi toată literatura de dreapta — Populismul fiind la loc de cinste — biruesc.

Dovezi?

Una din multele: sfânta impresie lăsată, la noi, de cele cinci conferinţe ale d-lui René Benjamin*).

*) In cursul lunei Februarie 1934

S U R S A

Desigur cel mai complet filosof al ortodoxiei în primul veac al erei noi, a fost acest arhonte atenian, membru al areopagului, politeist aprig până la convertirea sa întru perceptele evangheliei, adept convins al filosofiei lui Plotin, el însuşi filosof integru şi inflexibil, om de adâncă cultură clasic-elina. Veacul de traire al Sfântului *Dionisie Areopagitul* este primul al creştinismului. Cel ce l-a convins că „viitorul este al acestui copil cu păr bălaiu şi cu ochii nevinovaţi“ — creştinismul embrionar — a fost Sfântul Apostol Pavel, în lungile sale peregrinari propagandistie între cele două cetaţi antitodice: Ierusalimul victoriei mistice şi Roma decadenţei imperiale.

Din clipa în care a părăsit Areopagul şi a fost uns ca episcop al cetăţii clasice — caci lucrurile pare că s'au întâmplat astfel — Dionisie s'a hotărît nestrămutat să fie cavaler al crucii cu fapta, cu înţelepciunea, apologiind noua credinţa, teologia şi metafizica ei; adică tot ce era proscris pe acea vreme. Cultura şi adâncul său spirit de patrundere, i-au uşurat în mare parte misiunea, astfel că în vremurile unor adânci prefaceri sufleteşti, cu-

vântul său a fost luat drept suport moral întru menţinerea la vertical a nouei doctrine enunţată stralucitor de Christ, alaturi de verbul vibrant şi patrunzator al apostolilor, al căror număr se răsrise la sfârşitul veacului prim.

Se observă însă un lucru: operele sale, între care profunda *Teologia Mistică*, apar tocmai peste circa 400 ani (în preajma anului 540). Şi cu o ocazie cel puţin echivocă: atunci când catolicismul papilor (nu al laicilor desinteresaţi) avea nevoe de o doctrină salvatoare. Că sistemul filozofic al lui Plotin (în ceace priveşte trinitatea mai ales), botezat creştineşte de Dionisie Areopagitul şi altoit cu creaţiile dogmatice ale perfectului teolog rasăritean care a fost *Ioan Damaschin*, au tentat în vremurile vagi ale schismei creştinismul westic, nu este greu de înţeles. Nu ne-au rămas însă formele catolicizate ale acestor opere. Pentrucă traducerea din sec. IX, a operei lui Dionisie de catre *Ioan Scotus Erigena* în limba bisericii de Apus: latina, este prea fidelă originalului pentru a putea fi acuzat autorul de gânduri suspecte.

Că această traducere a servit celuilalt filosof creştin de nuanţă papală: *Thomas de Aquino*, se prea poate. Găsim chiar indispensabila cunoaşterea aprofundată a operei filosofului ortodox de către cel catolic, întru combaterea fundamentului mistic al credinţei răsăritene; caci, generic vorbind, aceasta este ţelul lui Thomas de Aquino.

S'a afirmat şi se afirmă, de către unii teologi catolici, că filosofia sfântului Thomas este influenţata de perceptele lui *Aristotel*, în mod direct. Noi credem însă că — despre influenţă vorbind — Plotin (cu ale sale *„teorii asupra extazului mistic“* şi *„concepţii de estetică isvorîtă din Divin“*), este mai aproape de sf. Thomas. Şi ne ex-

plicăm aceasta prin influența Areopagitului (la rândul lui înrâurit de Plotin) asupra filosofului catolic. Că Plotin ar fi pastișat unele concepții filozofice (mai ales de pur transcendent) după Aristotel, înțelegem. Și *numai* în cadrul acesta, înțelegem influența profesorului lui Alexandru-cel-Mare, asupra Aquinianului: prin derivare; în niciun caz direct.

Nu se poate discuta, din punct de vedere al „influenței", opera — bunăoara — a retorului cartaginez *Tertulian* (convertit la creștinism și preoțit cam în vremea lui Dionisie). Pentrucă atât „*Apologetica*", precum și „*De Idolatria*", au baze personale chiar unde se remarca sectarismul din ultima parte a vieții autorului.*) Thomas de Aquino însă, care în vremea sa va fi cunoscut în mare măsura operele înaintașilor, printre cari vor fi fost Dionisie, *Ausoniu, Sf. Paulin episcop de Nola, sf. Augustin* (mai ales), *sf. Ilariu, etc...* poate fi pus în situația de influențat, în opera sa, de mistica primilor scriitori și apologeți creștini.

Argumentele unora asupra apocrifitații operei sfântului Dionisie sunt insuficiente și vădit defaimatoare. Ele sunt utilizate mai ales de catre protestanți, cari nu admit Sfânta Tradiție. Faptul ca opera Areopagitului a aparut la patru secole după moartea sa, este explicabil prin însași calvarul creștinismului: proscrierea a tot ceeace preamarea doctrina lui Christ. Ca a existat încă de atunci aceasta operă, se poate vedea din faptul că majoritatea scriitorilor creștini din secolele 2,3 și 4, utilizeaza numele și opera Areopagitului, daca nu titular, cel puțin ideologic. Debunăseama deci, această opera a existat, dar a existat — repet, datorită împrejurărilor vitrege — subversiv, circu-

*) Venit la Roma, Tertulian trece alături de secta montanistă.

lând tacit, numai pentru acei ce credeau în noua stea ridicata strălucitor de victorios din *Pământul Făgăduinței*.

*

Introducerea de mai sus, prin care țintim sa-l explicăm pe sf. Dionisie Areopagitul ca filosof prim și inițiator al filosofiei creștine în general și prin aceasta, să relevam valoarea mistică și dogmatică a operei sale, am facut-o pentru a circumscrie anumite legături și abisuri dintre *„ortodoxismul“* lansat la noi de dl. *Nichifor Crainic* și *„neotomismul“* cultivat în Apusul catolic de *Jaques Maritain*.

Ambele doctrine sunt *tradiționaliste*; ambele (filosofic vorbind) au surse de inspirație monocentrice; ambele, pentru viitor, sunt conservatoare și antiraționalisle gen *Rousseau*.

Atitudinea pur ortodoxa a d-lui Nichifor Crainic se integrează sistemului de gândire care a pus în evidența „omul“, justificându-i activitatea: vorbim despre *tradiționalismul Gândirei* al carui suflet este profesorul dela facultatea de teologie din București.

Temeiul ortodoxismului ideologic trebue banuit în structura unui spirit totdeauna activ ca acel al d-lui Crainic, care nu se putea mulțumi cu animarea curentului lansat la sfârșitul secolului trecut de Iașii Junimei și ai Academiei Mihailene. Directorul *„Gândirei“* a găsit destule filoane ligamentare între tradiționalism în general și ortodoxismul stravechiu și întrucâtva, *„specific național“*.

Le-a găsit, le-a evidențiat, le-a cultivat.

Rezultatul: un steag ideologic alb și mare, care tinde sa cuprindă sub faldurile sale, o tinerime înclinată tot mai mult spre brazda, decât spre utopia roșcata.

Dar pentru a-și susține tema, d. Crainic a apelat la operele înaintașilor întru ortodoxism.

Românii nu l-au putut satisface. Era logic: un *Ivireanu*, un *Petru Movilă*, sunt mult prea aproape de noi şi tot atât de mult prea departe de isvoarele creştinismului, adică ale ortodoxiei. Aci găsim explicaţia faptului că d. Crainic pare să fi studiat îndelung opera sfinţilor părinţi ai Bisericei Creştine; pe aceea a primilor scriitori creştini mai aprofundat. La acest lucru va fi fost îndemnat şi de îndeletnicirile profesionale: dupăcâte ştim, d-sa este un convins al catedrei dela înălţimea căreia profeseaza.

N'am fi scris astfel, căci nu credem necesar sa înalţam pe cineva chiar când are dreptul: se înalţă singur. Facem însă o excepţie, pentrucă dorim să explicam prin atitudinea *dascălului* la catedră, cealaltă atitudine a *ideologului doctrinar*, al unui ortodoxism naţional şi necesar.

— — — — — — — — — — —

Se poate aştepta cineva la o expunere în cadrul acestui articol, a doctrinei sau — cel puţin — a bazelor ortodoxismului gândirist. Nu o vom face, pentrucă nu avem o legătură deosebită cu animatorii dela „Gândirea".

In tinereţea noastră, care ne justifică întrucâtva scrisul şi unele aprecieri — o recunoaştem deci! — am văzut în isbucnirea naţionalist-ortodoxă, un suport moral-social pe care se poate sprijini generaţia noastrá, sau — de nu — a celor imediat dupa noi. Facem această marcă, pentrucă noi credem în realitaţile locale, tradiţionaliste prin însăşi Firea românului, nu demosocialiste cum vor, din motive în afară de doctrină, unii scriitori, afiliaţi anticreştinismului lansat în apus de *Iulien Benda* şi alţii.*)

*) Se poate vedea din întreaga noastră activitate, că apreciem şi admirăm *talentul*, deşi nu admitem *anumite scopuri* întrunite suspect (alături de talent) la aceiaş persoană. Cazul tipic al d-lui N. D. Cocea.

Devierea de mai sus dela subiect, am facut-o pentru a nu fi în echivoc. Sa ne întoarcem şi sa pornim pe o alta margine a drumului nostru.

In Franţa batrânilor şi a catolicismului nealterat (nu în Parisul rasvratit şi progresit), „*neotomismul*" înfloreşte sub scrisul aspru al lui Jaques Maritain. Nu mai este nevoie sa explicam dece renaşterea aceasta a filozofiei creştine de natura Apuseana, emisă de sfântul Thomas de Aquino, este reacţia sincera şi hotarîta împotriva raţionalismului omniştient dar fundamental impotent. Doctrina naturalista a lui J. J. Rousseau, ca şi *kantianismul* aruncat paie peste foc în vremea demenţei dela 1789, trebuiau contrabalansate.

Focul regenerator îşi are originea în tradiţionalism. Ca şi ortodoxismul gândirist dela noi. Acolo, le-a deschis *Mistral* susţinut cu caldură de *Lamartin* şi precedat de *Chateaubriand*. *Maurras* a ridicat steagul căzut din mâinile gânditorului dela Maillane. Dar linia urmată de Frederic Mistral nu avea radacini trainice în trecut, „iniţierea lui în vechea lirică provensala (şi în întreaga cultura galo-creştina N. A.) fiind mai mult aproximativa"*). Apoi Mistral, deşi clasic convins şi tot atât de convins tradiţionalist, nu era un perfect creştin (creştinismul fiind în cazul discutat de noi, singurul emanator de tradiţie).

Jaques Maritain, legat doctrinator de expunerile de dreapta ale lui *Henri Massis*, a observat lacuna mistraliana şi coborînd în trecutul îndepărtat (ca şi ortodoxismul valah), a răscolit cenuşa medievala a unei treceri funcţionata de timp, oprindu-se la doctrina sfântului filosof din Aquino. *Tomismul*, din acel moment, a luat naştere.

---

*) N. Iorga: „Câteva cuvinte despre Mistral" Gândirea X, 10-11

Catolicismul contimporan, îmbrăţişând concepţiile lui Maritain, a tras punte peste veacuri, ajutând din rasputeri la actualizarea ideologiei creştine tomiste: prin acest gest consolidându-şi situaţia.

S'a observat ca realismul sfântului Thomas ar fi putut jena anumite concepţii metafizice ale catolicismului. Coordonarea a făcut-o însuşi Maritain care spune:

„Sfântul Thomas are aceleaşi postulate filosofice ca şi pozitiviştii moderni, pentruca el însuşi crede ca simţurile noastre singure ne dau intuiţia imediată a ceeace există în afară de noi: ideile noastre nu se explică prin Dumnezeu ci în lucruri, prin mijlociri sensoriale". Dar dupacum remarca undeva d. *Nicolae Roşu*, aceasta concepţie nu poate fi adevarată decât numai în ceace priveşte *„existenţa noastră materială"*. Puterea spirituală a omului niciodată nu va fi redată prin simţuri. Este un non-sens sa se afirme asemenea aberaţie, ştiind că spiritualitatea *trece de limita realului în transcendent.*

*

Ca expunere a doctrinei, *ortodoxismul gândirist* la noi, este mai nou decât *neotomismul* apusean. Conceptual nu. Şi iată dece:

Edouard Krakowski, în cartea sa despre influenţa filozofiei plotiniene asupra creştinismului, deşi ocoleşte din motive de tactică religioasa, citarea sistemului filosific emis de sfântul Dionisie Areopagitul (în special în a sa „Teologia mistica"), lasa sa se întrevadă influenţa ce acest filozof creştin a avut'o atât asupra operei *Fericitului Augustin*, cât şi asupra sistemului de gândire etico-religioasă emisă de sf. Thomas de Aquino. Din această întredeschidere spre trecut, se va aprecia la justeţe influenţa cel puţin a *Teologiei* şi epis-

tolelor Areopagtului, asupra Aquinianului. Căci admiţând că sf. Thomas nu l-a citit direct pe sf. Dionisie (ceeace pare exclus daca ne gândim la traducerea întregei opere a Areopagitului în latineşte), el trebuie ca i-a cunoscut şi aprofundat lucrarile prin intermediul Fericitului Augustin (a carui influenţă este de necontestat asupra Aquinianului), sau numai prin ceace corespunde operei sfântului Dionisie în acel tratat *„Adversus Nationes"* al retorului convertit *Arnobius*, pe care de bunaseama sf. Thomas, om de vasta şi ramificata cultură, l-a citit.

Inlanţuind aceste logice evenimente, se poate desprinde ca opera Aquinianului, este inspirată în mare masură de aceea a Areopagitului, fie direct, fie prin intermediul altor scriitori creştini.

Or, cum ortodoxismul „Gândirei" este altoit vizibil pe mistica şi dogmatica sfântului Dionisie, putem conclude precis ca:

1. din punct de vedere al originei ideologice, ortodoxismul este mai vechiu decât neotomismul;

2. doctrina filozofica susţinuta de Jaques Maritain, este filozofia evoluata spre papism a ortodoxiei, emisă de Areopagit la sfârşitul veacului dintâiu al erei creştine;

3. *Ortodoxismul,* fiind inspirat direct din opera Areopagitului (mult mai aproape de vederile primilor creştini decât opera sf. Thomas) este superior, *neotomismului*, în ceace priveşte originalitatea.

*

Europa de azi, îngrozită înca de oprobiile unui razboi ce ar fi putut fi dispensabil, alearga în cautarea unui echilibru social aproape imposibil de gasit. Drumul de mijloc este imcomod pentru ceice ţâşnesc idei streine de formele liniştite ale Vieţii. De aci, orientarile extremiste.

Acolo unde Civilizaţia şi conştinţa s'au înrădăcinat adânc în jos, a isbucnit egoismul naţional, tumultuos, intransigent. *Oswald Spengler* a avut dreptate. Şi dreptate are *Gabriel d'Anunzzio*.

Marasmul intelectual însă, se pare ca nu are sfârşit.

In vreme ce *Nicolas Berdiaef* îşi afiliaza doctrina *neomedievalistă* conceptelor tomiste ale lui Maritain, *Ch. Maurras* — admirând pe rusul catolicizat *Vladimir Soloviev* — porneşte la atacul tradiţionalist al culturii, iar Julien Benda câştigă pe *Andrè Maurois* şi pe *Gide* spre moscovita comunizare, fâlfâind ideile futuristului fascizat *Marinetti*, observatorul cinstit şi obiectiv nu poate constata decât o generala impotenţa şi justificări de atitudini netemeinicie.

Indelung explicatele concepţii ale lui *Fourier* despre *„cooperaţia societară dintre divin şi uman"*, sau *„pragmatismul nominativ"* al lui William James derivat, peste ocean, prin originalitatea raţionalist democrata a lui *Renouvier*, în ultima analiza rămân tot neexplicate: atunci când treci şi de limitele panteismului tolerabil, cazi în gol, nemai găsind un suport justificativ nici Universului fizic, nici transcendentului pur.

In mic, cercul acesta este tot atât de confuz: reduse faptele la dimensiuni româneşti, încurcătura nu este mai aproape de sfârşit. Asupra neorânduelilor doctrinare dela noi nu mai insistam, pentrucă sunt prezente dela palat până la bordei. Nebulos însa, se poate aprecia că tot conservatismul-tradiţionalist va birui.

Subliniem: va birui *tradiţionalismul*.

Dar nu va birui prin *neotomism*, nu va birui prin *universalismul catolic* pledat şi argumentat cu destule sofisme de Vladimir Soloviev. Pentruca

acest soiu de tradiţionalism clerical, atunci când s'a pus problema statului totalitar, a alunecat spre democratismul gen 1783, spre formulele libertare ale francmasoneriei. Acţiunile catolicismului actual, confirmă afirmaţia noastră. Atitudinea bisericii catolice faţă de rexismul belgian, de naţional-socialismul german, de tradiţionalismul massis-ian şi până acum doi-trei ani, faţă chiar de fascism, atitudinea aceasta negativa, în veşnic antagonism cu naţionalismul isvorît din tradiţie, ne explică afirmaţia, fără a mai fi nevoie de amănunte.

La noi însă, unde ortodoxismul, redus la proporţii pur româneşti, nu are tendinţe universale, umanitariste prin urmare, ci se integrează structural în vâna ancestrală a celui mai necontestat românism, va birui, pentrucă altfel nu se poate concepe naţionalismul, *ortodoxismul*. Va birui adică, doctrina Areopagitului, ceasornicul întregei filozofii creştine — în mod direct ortodox; prin asimilare, catolice.

Inainte de a încheia, mai subliniem ceva: acţiunea protestatară a popoarelor totalitare, atunci când imperialismul catolic a încercat o reîntoarcere la evul mediu, încercând să se impună. Subliniem această evidenţă, pentruca protestantismul ridică arme ortodoxe împotriva catolicismului, dealtfel singurele arme care au rezistat veacuri dearândul autocraţiei „moştenitorilor" sfântului Petru. Trebue însa să recunoaştem că în discuţia ortodoxism-catolicism, protestantismul fiind cel de-al treilea amestecat oarecum nepoftit într'o discuţie în doi, nu poate avea cuvânt.

Cât despre atei, vor fi învinşii. Invinşi cu propriile lor arme. Sursele celor de dreapta sunt multiple.

Dar depăşim ţelul propus.

CENTRAJ INTERIOR

> A fi într' adevăr nu-i niciun a fi, ci o devenire universală de individualităţi.
>
> G. K. Chesterton atacând pe H. G. Wells.

I.

Autoîncrederea a sacrificat sensul bun al gândirei umane. L-a trântit pe om cu faţa în noroiul propriei lui porniri.

Revoluţia franceză îşi are începutul nu în caderea Bastiliei, ci în reprezentarea comediei *„Nunta lui Figaro"* a celui mai fără caracter om al evenimentelor: *Beaumarchais.* Maria Antoaneta nu s'a putut ridica deasupra evenimentelor. Pentruca daca autoîncrederea ei n'ar fi fost fără sens, „Nunta lui Figaro" nu s'ar fi pus în scenă, iar nobilimea franceză (care, în treacăt fie zis, a aplaudat piesa), nu şi-ar fi eşit din sarite în anul de nenorociri monarhice 1785.

Dela şi pânala acest *zero* în istoria Europei, lucrurile nu au fost întru nimic schimbate.

In ziua în care ne vom vedea aşa cum suntem, ne va înflori lotusul în stânga pieptului, în creştet şi în talpi. Dar ziua aceea uriaşe nu se va ivi niciodata.

II.

In prefaţa operei „Romantisme et Révolution", *Charles Maurras* are această concepţie despre creaţie:

„La liberté *d'invention de l'art* trouve sa limite normale dans la nature des choses réele qui est leur vérité dans la mesure des possibles qui est leur raison; l'artist n'a pas inventé les prescriptions de sa technique; elles ne procédent pas de sa volonté mais, pour une part, de sa nature qu'il n'a pas faite, pour une part plus vaste, de la nature de l'esprit et du monde pu'il n'a pas crée."

Acest „*invention de l'art*" poate fi nelimitat: poate depăşi şi realul cel mai nastruşnic şi conceptele metafizice cele mai avansate. *Se menţine însă, ades, într'o poziţie de mijloc, pe o linie de demarcaţie între real şi minune.* Linia aceasta este deopotrivă de periculoasă şi gândirei pure, ca şi celei încercuită de disciplini controlabile şi verificabile în real. O comparăm cu o muchie de cuţit uriaşe, de lungime incomensurabilă. Dacă porneşti pe ea, ca să nu cazi în gol, trebuie sa faci echilibristică mintală şi sa te apuci cu mâinile gândului, când de soluţiuni realizate material, când de rezolvari în cel mai pur transcendent. Nu poţi însă sa te ataşezi totalitar, nedespartit, de unul din aceste feluri de soluţiuni, peutrucă măreşti haosul interior prin fulgerări de închipuiri, nu prin verificări în genul celei cerută de Toma Necredinciosul.

Mare parte din gânditorii de acum şi de oricând, se feresc sa framânte ideile ce nasc pe această zonă de echilibristica, de ciocnire, între real şi metafizic, pentruca soluţiunile nu pot fi mulţumitoare nici cel puţin din punct de vedere etic. *Găsim în această „fereală" voită, deslegarea*

problemelor de hermetism, de complicaţionism, de izolare intelectuală, de subvalorificare a acestori gânditori, cari nu pot fi realizaţi decât acolo, în sfere integru transcendentalizate, unde gândirea se resolvă numai şi numai prin ea, în afară de semirealul, de psiho-fizicul liniei de demarcaţie între concret şi abstract. Numai în acest cadru de absolut metafizic, lamuresc filozofia unui *Lucian Blaga*, clarviziunile lui *Nietsche* şi împletırile apolinice ale lui *Mistral*.

Pe linia cercetata de noi aci, nesiguranţa este panaş, justificare a unor eforturi cari se depun din veac, în veac. Sa ne explificăm:

Magnetismul pamântesc este riguros verificat de instrumente fizice. Cu toată această vizibilă verificare, este închipuit ca un uriaş drug de oţel atractiv strapungând pământul dela un pol la altul. Ştiinţa, în forme absolute, ar trebui, dacă există magnetism aşa cum este ipotetizat, să aibe mijloace materiale care sa-i permita o deblocare masivă, vizibila, purtabila din acest uriaş drug de oţel universal. Nu isbuteşte acest lucru. Pentrucă împotriva teoriei de mai sus, sare teoria cu pirosfera, verificata de isbucnirile vulcanice, fară a fi nevoie de o transportare la fata locului; sau vine imbatabilă, descoperirea minereurilor magnetice din Scandinavia, sau din insulele mării Egee: deci oriunde la suprafaţa pământului.

Toate aceste realităţi, sau ipoteze ştiinţifice, în loc sa lamurească un fenomen, îl controversează, îl desbat insuficient, cu replici care cad sub biciul altor replici. Iar *sbuciumul interior*, substanţa aceasta imateriala, cere lamuriri, explicaţii, arătări complete, se chinue nemulţumit de *realizările materiale*. O explicaţie de natură transfizică a magnetismului (singura care ar mulţumi interiorul), nu există. Care este sensul în viaţă,

în moarte, în cosmos, a *liniilor acestora de forță?* Gravitaționismul Universal?... Dar această teorie este cea mai formidabilă. utopie a veacurilor O confirmă Einstein, acest soldat al verificărilor științifice, când expune Teoria Relativității.

Deci absolutul științific este inexistent.

Poate chiar și acel zero Absolut, obținut la presiune uriașe, alături de lichefacerea, sau solidificarea aerului.

Poate chiar și acele uriașe descărcări electrice de milioane de volți, realizate în laborator sau, ivite ca fenomene de sine stătătoare în zona atmosferei noastre.

Poate chiar și emanațiunile neieșite complet din zona impoteticului — ale radiului, precum și alte raze descoperite incidental, mai ales.

Poate chiar și fenomenul de exploxie.

— — — — — — — — — — —

Și totuși: există un Absolut. Nu se poate altfel. Gândirea de zonă intelectuală imarginală, ajunge la concluzia aceasta. Nu o pot opri experiențe bazate pe ipoteză (această mogâldeață sculptată neverosimil de neputincioși pentru a-și ascunde în dosul ei, sărăcia de inventivitate). Nu o pot opri unele realizări; chiar toate reălizările, *cărora li se dă amploare și fast pentru a uimi pe naivi* și pentru a pune frâu gândului țâșnit renovator și pentru aceasta obsedant, peste toate tablourile caleidoscopice viabile *numai* într'o anumită poziție și *numai* atâta vreme cât un repaus relativ există.

Se știe de veacuri, *pentrucă se simte,* prezența acestui Absolut; dar nimeni nu isbutește să definească precis zona lui de manifestăție, sensurile lui de exploatare. Orice problemă care se cere rezolvată prin Absolut, este incomplect datată. Orice

sbucium de înaltă valoare metafizica, nu încercuie în cuprinsu-i, orcât s'ar voi de vag, Absolutul. Acest ţel al minţii omeneşti, acest vis al sufletului uman, această imagine a frumosului desavârşit, a hidoşeniei desavârşite, a operei complet realizată, este de negasit. Toate aforismele, toate alegaţiunile, toate isbucnirile de măreaţa ţinuta filozofică, epică sau estetica, s'au oprit pe undeva, pe lângă palatul de cleştar inconceptibil, în care troneaza noţiunea de Absolut. Strigatul sfâşietor al lui Barrès din acea superba „*Oraison*", este reliefant:

Oh, maître, dissipe la torpeur douloureuse pour que je me livre avec éloquence á la seule recherche de mon Absolu. Toi seul, ô maître, m'ayant fortifié dans cette agitation douloureuse, d'ou je t'implore, tu saurrais m'en entretiner le bien fait, et je te supplie que, par une supreme tutelle, tu me choisisses le sentier eu s'accomplira ma destineé."

In aceasta *invocaţie*, omul îşi cont ıpeşte fizicul, emotivul şi cerebralul, neputincios în faţa Absolutului.

Şi iata cum neputinţa multiplaconştiinţiozitate, a descoperit (pentru a exploata, sau pentru a avea un suport moral, este chestiune aparte), cu fruntea în ţarâna, *Dumnezeirea*.

Dumnezeu este Absolutul.

S'ar putea să atingă acest cerc de foc, imaginat mare cât Universul, numai un Dumnezeu. Ceace este supra-imposibil.

III.

Cunoaşterea este funcţionata şi ea de viaţa. Totuşi moartea nu o poate anihila definitiv, radical şi tot atât de instantaneu ca pe toate celelalte filoane funcţionale de viaţa. Aceasta este numai o observaţie. De fapt, moartea nu anihileaza, ci

completează cunoaşterea funcţională a vieţii. *Marele filon* ia naştere odată cu expirarea finala. Această expirare *unică* este mai accentuată şi nu face parte din ciclul respiraţiei vitale: este un început de sens, înfipt în necunoscutul în care vine viaţa: în intruvabil. De altfel, în întarirea acestor spuse, vine şi *un fel* de realitate: omul nu se transforma integral (vorbesc de omul fizic) odată ce a cedat viaţa pentru un pumn plin cu nemarginire, nu putrezeşte uniform: oasele parvin sa trăiască secole, milenii, ere.

Substanţa abstractizată de gândirea umană: cunoaşterea, se întrupează, se materializează în os, pentru a putea fi prezenta cât mai afund în veac, pentru a fi marturie pipaibilă (şi Isus s'a lasat pipăit de necredincios) a existenţei supravitale a unui *ceva* integrat omului fizic.

Evidenţiind acest lucru, ne gândim, implicit, la soclul de natură fizico-cerebrala al omului: la sânge. Acest necesar al fizicului nu rezistă. Stopează şi moare odata cu trupul, cu lutul. Pentrucă este reactivul fizicului. De s'ar petrece lucrurile altfel, alta ar fi lumea. *Pentrucă sângele ne cutremură fizic, materializat în groază sau oroare.*

In faţa osului alb, desghiocat de carne, rămas alb dincolo de colcăitul cadaveric al putrefacţiei, în umezeala întunecoasă a humei una cu trupul, *avem însă o senzaţie de incomensurabil, de profund, de nelămurire interioară.* Un craniu, un cubitus, un omoplat, ieşite din lut, pe negândite, undeva, oriunde, ne face sa ne gândim la suprauman, la Absolut: la Dumnezeu.

Şi iata ce ne spune Budha în lungile şi roditoarele sale peregrinari de acum douăzecişicinci de veacuri:

„Drumul pe care-l urmez eu, e greu şi prăpăs-

tios. *El duce impotriva puhoiului omenesc* şi pe el nu-l pot urma acei pe care îi orbesc farădelegile". Ascetismul perfect, rectilinia, şi „în sus", recunoaşte o neputinţă. Gândirea, în faţa marelui necunoscut, conceput în os stravechiu, se opreşte înainte de a ajunge perfectă pentru semeni. Dar, fraţilor, bunii mei fraţi, în fiecare rău se află un bine. Dacă moartea ne-ar topi materia în clipa, nu în veac sau dincolo de el, ce ar mai ramâne bun pe urma noastra? Slova scrisă şi un gol neîncercuit de nici o disciplină, de niciun avânt.

Osul, acest simţit *fapt metafizic*, sta ca cel mai mustrător „mementum mori", în faţa ochilor noştri uimiţi atunci când privesc în interior.

Nu este ideal. Dar cât este de liniştitor acest lucru!

IV.

Culoarea albă este culoarea minciunii. Probabil aci stă şi explicaţia întrebuinţarii excesive a noţiunii de „alb" de catre poeţi. Intr'adevar: în poezie se abuzează de acest cuvânt.

Dar este curios că, dupa cât se constata, nu sensibilitatea poetică este aceea care minte, nu raţionalul rece şi aspru, nici excesul de filozofie poetizată, nici apolinicul dogmatic, sau fascinaţia dionisiacă exteriorizată incoherent şi subconştient. *Ci naturismul aşa cum este conceput de creaţie şi evoluţie.* Explicaţia va veni mai la vale. Acum caut să descurc utilizarea ilogica (chiar raţională, sau numai expansiva) a noţiunii, a cuvântului, a albului totalitar.

Zici alb: deduci sensul de pur, de curat, al fenomenului, sau al lucrului. Nici nu se poate concepe altfel albul: numai ca bunatatea, numai ca necuprinsul, numai ca norii cyrus. Chiar neantul filozofilor este alb. Afară de unii pesimişti ireme-

diabili, nu-mi aduc aminte de un gânditor cu tendinţe nelimitate în cercul vital, care sa-şi fi închipuit noţiunea de gol, de neant, de transcendent pur, *neagră*. Nu, neantul este aşa cum îl trăeşte Hiperionul diafanizat de *Eminescu*, cum îl zideşte *Dante* în monumentala-i şi *„Divina-i Comedie“*, cum îl dicteaza orbul *Milton* în *„Paradisul Pierdut“* în veac alb.

Şi Eminescu şi Dante şi Milton au fost poeţi. Au fost poeţi cari au filosofat profund. De aceea apreciază, simt, trăesc intens, vagul în formă alba. Sbuciumul acestor creatori, cel trecător, cel fizic, cel cotidian, ar fi sa indice întunecimi. Se pare însă că tocmai ineficienţele acestui fulger de lumina între două necuprinsuri care se numeşte viaţă şi care merită să fie traită numai în limita necesarului mintal; ca tocmai umilitoarele atitudini ale celor ce înconjoară pe poet, dar *nu* sunt în stare sa se înnalţe pânala starea lui de acuta transfiguraţie interioară; ca tocmai pornirile brutale cu intenţie de autoflagelare binecunoscute la gânditorii efemerului diafinizat până la disparat, au darul să autoconvingă pe filosoful-poet că, într'adevăr, neantul este alb. Milton ne lamureşte definitiv, prin exclamaţia scrisa de mâna fiicei sale: *Este o minciună întunecimea în care se crede trăiesc. Orbirea mea este de cel mai pur, de cel mai ţipător alb*“. Deci pâna şi în viaţa fizica a acestui cioplitor de slova milenară, albul a predominat obsedant.

Dar, însăşi poeţii car nu înglobează versului de stralucire isbucnita necalculat, percepte pur filozofice, iau albul ca suport al poeziei, după cum o face *Baudelaire* în versurile:

„Ceux-là dont les dèsirs ont la forme des nues
„Et qui rêvent, ainsi qu'un conscrit le canon,

„De vastes voluptès, changeantes, inconnues
„Et dont l'esprit humain n'a jamais su le nom!“

Recitiţi versurile acestea odată, de doua ori, de zece ori şi, cu fiecare recitire, veţi vedea cât de albe sunt *Florile Răului*, cât de alba, dorinţa sbuciumata de „changer la place“ a calătorului chinuit din om.

— — — — — — — — — — — —

Va sa zica bunule cititor, albul, dacă vom dovedi că este o minciuna, nu este o minciuna *scornită:* venita din afara de slovă, sau din gură de om. Hotărît nu. Pentruca, operele uriaşilor gânditor citaţi mai sus, pot fi orce, numai minciuni pure, nu. Dar nu ne putem opri sa afirmam ca noţiunea aceasta vizuala, abstractă, este o minciună prin ea însaşi. A dovedit-o practic, cu mulţi ani în urma, *Newton*.

Experienţa cu *discul lui Newton*... o ştiţi...

Va sa zica o minciuna realizată din combinarea altor şapte minciuni colorate. Plus razele de recentă descoperire, cu prefixele *infra* sau *ultra*, care fac parte tot din culoarea albă.

Alaturi de prismele de laborator, de discul lui Newton, stau splendidele boabe de roua, curcubeul datator de senzaţii sublime şi de sublime inspiraţii, reflexele diamantifere ale luminei care, hotărît, este o plăsmuire minunata şi mincinoasă de alb.

Poeţi, cântaţi albul: curcubeul, roua, luminile cu reflexe inimaginabile... Nu minţiţi voi. *Pe voi vă minte necuprinsul.* Pe voi, cu sens şi scop, cuprinse.

V.

Fiecare din noi este aşa cum e. Gândeşte în felul lui, militează în sensul credinţelor sale. Sunt toate aceste „fapte psihologice“, funcţionate de

conştiinţă. Dar conştiinţa este la om (cred ca începând cu primul homo-sapientis), un rau necesar. Pentrucă fiecare din noi are mai multe filoane conştiinţifere. In privinţa aceasta, animalitatea simplă este de invidiat.

Conştiinţa omului social, este marfă nouă, de serie. Fabricata cu maşin perfecţionate: progres, civilizaţie, etc..., dupa unul şi acelaş etalon care se păstrează tacit, bine şi intenţionat ascuns, în fiecare din noi. *Dacă n'ar fi acest etalon, conştiinţa ar fi sinceră şi funcţionată de om; iar omenirea ar fi ideală. Adică imposibilă.* N'ar exista avion, nu radio, nu haină higienică, nu economie, nu sociologie, nu politica, nu religie.

Toate succesele omenirei, începând cu locuinţele lacustre, cu civilazaţia incaşe; trecute prin victoriile egiptene, greceşti, romane medievale, şi terminând cu tumultul modern, se datoresc fenomenului de *multiplă conştiinţiozitate*, răstalmacit de unu şi acelaş inventiv creer. Sa ne lamurim cu un exemplu:

Un mare financiar din zilele noastre, porneşte o construcţie enormă. Va fi în binele omenirei. Financiarul este conştient de acest lucru. Se presupune ca va fi nevoie de sacrificiul unor vieţi: poate de savanţi în laborator, poate de simpli uvrieri pe şantier. Financiarul este conştient şi de acest lucru. Iar, la urmă, construcţia aceasta, va ruina alte existenţe modeste. Înca şi acest amănunt este în conştiinţa financiarului.

Trei diferite isvoare de conştiinţă la un acelaş om! O luptă intensă se da în interiorul său. Va trebui să biruie:

— spiritul de progres,

— mila de viaţa aproapelui jertfit,

— compătimirea pentru cel distrus materialiceşte.

Filoanele de conştiinţă suprapun realitatea. Va triumfa unul. Celelalte vor fi ucise iremediabil. Cel biruitor va trebui să plătească lespedea de mormânt a celorlalte.

Şi lumea va mai câştiga eforturi, pentru încă un salt spre înălţimi.

Etalonul de precizat actul de conştiinţiozitate, va exactifica masura fenomenului, care trebuie închipuit în fapta, brutului care trebuie transformat în util. Va exactifica subconştient, cu raţionament de ghiaţa; iar hotarîrea finală, va părea de cea mai logică consistenţă, *pentrucă va fi de cea mai acută necesitate.* Nicicând nu va putea să racneasca în noi conştiinţa, că pentru a realiza un bine, am făcut un mare rău. Nicicicând nu ne vom revolta ca taind un pui, am avut la masă un ostropel apetisant. Ne vom înduioşa, poate, de soarta vieţilor destinate pieirei pentru a întreţine Viaţa. Dar acest fapt, va fi prea puţin pentru a putea realiza marea dorinţă a lui Budha: *„să nu striveşti niciun fir de iarbă, căci şi acolo pulsează viaţa“.*

Calea spre desăvârşire este în pantă pronunţată. Nu o pot urca decât cei ce au aripi: îngerii şi sufletul în formă primară.

Conştiinţele multiple ale omului, sunt pietre mari de moara, care-l fixează deapururi aci, înfipt adânc şi stravechi în lutul iremediabil.

Şi numai pentru aceasta voim, să înţelegem concluzia lui *Henry de Montherlant,* atunci când încearcă să pledeze pentru o stare interioară psihopatologică în cartea de idei *„Aux fontaines du desir“.*

„Notre mal est sans remède“, se lamentează el — şi pe drept — vorbind despre nemulţumirea omului de a-şi alunga o conştiinţa în folosul al-

teia, pe care el, omul, o va ucide mai târziu, la moment oportun.

VI.

Despre vis: isvorul luptei pentru existenţa.

— Un bancher viseaza alte milioane decât cele pe care le are.

— Un şomeur viseaza tot milioane.

— O fata viseaza un barbat ideal şi un cămin de poveşti.

— Un plugar viseaza un an îmbelşugat.

— Un hamal de port visează activitate pe cheiu.

— Un armator viseaza la fel.

— Eu visez ţeluri ratate.

— Un om visează.

— Alt om viseaza.

— Toţi oamenii viseaza.

Daca n'ar fi visul — *acest om în om* — n'ar fi nici lupta pentru existenţa, nu primatul celui mai tare, celui ce ştie sa fie mai paianjen.

Un om în om.

Nu greşesc: visul este fiinţa aparte în structura noastră psihica. Are înclinările sale, pozitivismul sau, tabieturile sale. Un om autoritar, care târaşte dupa sine, la bun plac, pe celalat om din noi.

Omul acesta suferă de un mare rău: joaca împatimit cărţi. Şi iremediabil. Se întâmpla ades de câştigă: *atunci visul s'a realizat.* Lucrul acesta, mai rar însă. De cele mai multe ori visul rateaza: omul din om pierde la carţi şi — ca un cartofor ce se respecta — nu se lasa biruit, ponteaza riscând ultimul ban, ultimele resurse, pentruca apoi să pună în mâna omului fizic un revolver finalist. *Şi moare şi visul odată cu omul:* mor doi ameni deodata. Altădată, dupa o înfrângere, *se 'ntâmplă că visul moare în om. Rămâne atunci omul fizic,* fára vise, fara ţeluri,

desorientat, traind pentrucă aşa e sa fie; mâncând pentruca manânca toata lumea, dormind — mai ales — la nesfârşit. Un om vlaguit, un trup putrefiat, cu o inima care bate mecanic. Un absent totdeauna acolo unde prezenţa sa e necesară; un prezent oriunde se cere indezirabil.

— Omul cu visuri realizate este un fericit: un necesar deci;

— Omul care moare odată cu visul pentru care a luptat totdeauna, este un erou: un exemplu deci:

— Omul care nu s'a grăbit să moara odata cu visul, omul care a supravieţuit unor ţeluri de negasit, este un mort-viu, un contagios: trebuie izolat neapărat.

Dar cadrul acestor trei clasificari, nu rezumă întreaga lupta pentru existenţa, cu înfrângeri, cu eforturi de reabilitare reuşite sau nu, cu biruinţi efemere sau definitive?

Hotarît! Daca n'ar fi fost visul, lupta pentru existenţa ar fi fost un fapt inutil, daca ar mai fi fost.

PASTIŞE FELURITE

I.

De ce să ne arătăm
altfel de cum suntem?

Aţi observat? Omul când se naşte inspira; când moare, expira. Intre aceste doua capete de plecare din şi de sosire în neant (acest cuvânt explicat foarte vag de filozofi), repetate stereotip şi banal întru întreţinerea ei, viaţa se scurge scurta şi polimorfă, ca sa se sbuciume ambiţios urmaşii. Faptic, în acest ambiţios sbucium — cuprins între marea inspirare şi expirarea finala — sta toată povestea, înflorită în egală măsura de filozofi şi de scientişti, a transcendentului, precum a realului în sens absolut, sau numai palpabil. Numai ca, unii din acei cn framânta pasta oarecum empirică a sufletului uman, afundându-se, ades fara noima, în cutele cele mai profund întunecate ale vieţii interioare spre a exagera sentimente şi pentru a complica (de multe ori catastrofal) gândirea de zăpezi pure şi aur veritabil; cât şi unii din acei cari, neglijind pânala paroxism cugetarile înalţatoare, considera chiar viaţa trecuta spre finalitate, ca pe o maşina bine pusa la punct, — nu-

maì cá aceşti feluriţi cugetátori, uită ca întregul drum al Omenirei este drept, şi de mijloc.

In deceniile ultime, maşinismul a excelat, atrofiind sufletul.

Ca o reacţie logică, parte din tineretul cel mai nou, se pare ca tinde sa se desprindă din real, spre a se confunda — pe nedrept, sau pe drept, ramâne să judece viitorul — într'un exces de viaţa interioară, într'un fel de comprimare a interiorului, pe care o numim „*plusinterorism*" şi care, ca orice exces, poate fi fatala, fiindcă apreciem ca descompune logica şi creiaza controverse periculoase.

Este de observat că acest aşa zis *sistem* de gândire interioara nu are, cel puţin, o bază de original. Cáci, a îngramădi fragmente din ideologiile unor timpuri trecute, sub o haina oarecum personala, nu este nici inovator şi nici cinstit.

Dacă studiem atent structura produselor „plusinterioriste" — asupra carora vom reveni obsedant, deoarece sunt generic suparatoare pentru întreaga literatură interioară de esenţă pura — vom ramâne cu întrebari cari nu găsesc satisfacţie decât condamnând cu aspreţà renunţarile de natură personala, în folosul pastişei şi — de multe ori — al plagiatului. Aceasta, în ceace priveşte logica aproximativă emisa de acei ce despoaie concluzia din premize injuste, spre a creia tocmai aceasta dispensabilă obsesie pe o cale viţioasă şi circulară, în jurul a ceace se numeşte „fapt preconceput".

Speculaţiile metafizice nu pot prinde rădăcini rodnice, decât numai când se apreciază că „metafizica are darul să antreneze destinul creiator al omului şi sa se integreze în el"*) pentrucă ase-

*) Lucian Blaga: „Censura transcendentă, introducerea."

menea speculaţii nu pot fi decât părţi izolate din fiinţa creiatoare, totalitară.

Noi, mai ales cei tineri, nu vedem că riscăm să cădem în ridicol, pentrucă în orice acţiune de pur exterior ghicim, sau de nu ghicim, creiem, nu ştiu ce origină de spirit bergsonian, sau cel puţin de tragic schopenauerian? Şi nu vedem că, între „Cunoaşterea Luciferică" a filosofului-poet care este Lucian Blaga*) şi între pastişele mai mult sau mai puţin declarate, ale unora din gânditorii tineri, sunt asemănări de concept şi raţionament aproape obrasnice?

Dupăcum orbi suntem la toate semnalele date de unii inaintaşi ai noştri în privinţa lipsei parţiale sau totale a ceace se numeşte „nota personală" într'o lucrare fie ea cât de redusă ca formă?

A, dece nu este limba rumânească o limbă universala! Dece nu devine *brusc* o limbă universala! S'ar vedea atunci cât *personal* conţin gândurile kantiene ale unora din marii gânditori ai tineretului de azi.

Este necesar spiritul pur filosofic în vremea tonelor de metal şi a vieţii verminată în uzine; or fi bune la ceva şi pastişele (cu condiţia să nu devină endemice); prea puţin ideale vor fi fiind multe din faptele celor ce ne semnalează lipsuri cari ar trebui completate. Aceste constatări însă, nu pot îndreptaţi gesturile unor anumiţi gânditori, de a călca indiferent peste realitaţi şi adevăruri concrete. Mai ales când se tinde la făurirea *unui crez*, care este încă embrionar pentru tânăra generaţie.

Să ne lămurim cu un exemplu: a se inspira cineva din opera argheziană nu este o scădere,

*) Luăm acest nume la întâmplare; sunt şi altele suficiente de... evidente.

dar a pastişa „Icoanele de lemn“ sau „Florile de mucegai“, este ruşinos lucru, oricât am farda noi fraza sa versul cu un vocabular înflorit şi oricât ar fi d.Tudor Arghezi un — hai să zicem — geniu al scabrosului ridicat la rangul de arta (!?). Ceeace într'o opera, spre a fi întreaga, se cere ca absolut necesar, este „miezul“, „personalul“, „ivoriul“, „condeiul de lumina poetic.“ Cismele originalitaţii, pline de noroiul de aur şi nestemate ale „notei personale“, nu pot dura pe orice drumui, fara a se spinteca şi fara a da în vileag nodurile respingătoare ale unor picioare care scriu.

In revista d-lui Valerian*) surprindem unele aprecieri cari ar trebui să usture, semnate de regretatul *Al. Ciura*; dupacum, deşi nu-l admitem majoritar, gasim în privinţa a ceace noi numim „plusinteriorism“, o mare doza de adevar în cartea *Negativismul tinerei generaţii a d-lui M. Ilovici,* iar ultima lucrare a d-lui Emil Cioran**), ca şi cele doua carţi ale d-lu N. Roşu***), sunt harapnice cari lovesc din plin în „individualism“, început să cada în desuetudine.

*

Că unii dintre cei cu „viaţa interioară“ excesivă şi artificial comprimată, pastreaza o prestanţă care intimidează pe naivii mari şi mici, nu este de mirare. Aţi avut curiozitatea sa priviţi îndeaproape un paduche? Şi greaţa cea mai repugnabila, poate avea o doza de fineţe, fie ea şi aparenta. Şi chiar una de perfecţiune a Firii: fiindca şi păduchele este opera lu Dumnezeu. Dar e greţos, pentrucă e parazit.

Oricât ar fi de fin parazitul şi cu oricâtă„ prestanţa“ am încerca sa-l înfaţişem, nu vom putea

*) „Viaţa literară“ No. 157 din 1934.

**) „Schimbarea la faţă a României.“

***) Dialectica Naţionalismului şi Orientări în Veac.

să acoperim, sub unele falduri binevoitoare dar superficiale, adevarul întreg: sursele trăirii lui.

Ne amintim, în clipa de fața, marea nevinovație de care era acuzat eroul nebun al romanului „*Manalive*". Când *Gilberth Keith Chesterton* își justifică tema romanului punând în gura nebunului *Smith* cuvinte ca acestea: „...am omorît un profesor la Universitate, pentruca era schopenauerian și pentruca — pe toate fețele — demonstra neverosimil, ca fericirea suprema a vieții, stă în moarte...", înțelegem, ca persiflează mania multora de a stoarce sufletul, altoit cu suflu strein, ca pe o rufa îmbibata cu leșie. De altfel explicația se vede completă, câteva rânduri mai jos: „...ca să-i dau aceasta fericire, i-am luat viața."

Personagiul *Smith*, a sdrobit simplu această „prestanța" plină de prețiozitate, dar goală de adevar creiator, „prestanța" care se pare că bântuie mare parte din „interiorismul" zilelor noastre.

II.

$$S-Vo.t.+{}^{1}/_{2}\,g.t^{2}$$

Lungime, lățime, înălțime.

Despre cea de a patra dimensiune — proectorul tuturor concepțiilor științifice dela *Newton* încoace și al celor metafizico-literare nu mai puțin, Anticitatea nu ne vorbește nimic sau, — unde ne pomenește de ea, — o face accidental, fără legătură de cauza cu complexul care frământa epocile vechiei civilizații.

Cum de n-o fi patruns *Aristot* (pe atât de geometru, pe cât filosof), valoarea noțiunei Timp, egal de științifică și de transcendentă?

Intrebarea poate avea o explicație: cine știe? — dacă Aristot pătrundea această dimensiune, rosturile ei întru betonarea unei opere — truda vieții

sale — nu ar fi putut să înfrunte osmotic veacuri lungi şi unele obscure, prin ea însaşi. Tacit, cea de a patra dimensiune, i-a pompat credincios şi regulat oxigen. Caci emuli cari sa înflorească, s'au gasit şi se vor gasi.

Desigur, singularitatea majestuoasa a operei aristotelice, ramâne pedeasupra tuturor aprecierilor de o viaţă, prin însăşi faptul perseverenţei, prezent în veac. Şi totuşi — fara a insinua — nu se poate nega forţa de susţinere a *Timpului* şi aci.

— — — — — — — — — — —

Luând un aristot oarecare al generaţiei noastre; mai precis: unul care se vrea aristot, ramâi crucit cum de acest omniştient — cum îndeobşte se autoconcep cei vizaţi — are tupeul sa se afişeze cu pastişe şi sofisticarie, ca fiind, de exemplu: *produse îndelung frământate ale unui sbucium interior profund, etc...*

Cineva oprindu-se asupra „framântarilor" acestui „îndelung etc..." va aprecia uşor că „produsele" nu pot sa înfrunte nici clipa de faţă, necum o parte mai mult sau mai puţin respectabila din Timp. Alaturi de d-l *Petru Comarnescu*, găsim şi noi ca această lipsa de viabilitate, sta tocmai în sucirea injusta a vieţii interioare: *din instrument, a ajuns scop*. Pentrucă „viaţa interioara are sens numai când este instrument pentru cultul unei adânci şi sublime iubiri. Altfel ramâne doar o simpla vanitate şi anormalitate..."*)

In secolele filozofilor greci, lipsa din operele fundamentale, a unora din elementele technice utilizate de gânditorii moderni în conceptul creaţiei lor, îşi avea o motivare; o justificare chiar, cum drept afirma undeva *Edmond Jaloux*. Lumea antică, nu era atât de pretenţioasa ca cea modernă,

*) Petru Comarnescu: „Vremea" an. VII No. 331.

iar critica, azi în floare (gogoriţa scriitorilor contimporani nouă), era mai mult documentară, având ca scop prim valorificarea operelor; în nici un caz evidenţierea lacunelor şi scaderilor, ca azi. In asemenea condiţiuni, legile scrisului erau simple, convenţii obscure nu existau, pastişa era indezirabilă, iar adevărul se servea în formă primaiă celor ce avea putinţa să-l patrundă.

Acum însă, când *O. Spengler*, *Lucian Blaga*, sau numai *M. Barrès*, au zamislit adevăruri noi, cari infloresc tocmai prin multilateralitatea surselor, este pueril să vină cineva cu născociri ad-hoc şi cu cuvinte aşezate simetric şi vag ordonat, ca să pretindă că a patruns semnele clipelor trăite când, în realitate, copiind de multe ori suficient de prost, nu face altceva decât să dea formă — desigur vagă — tocmai acestui „plusinteriorism" de care ne ocupăm.

Să nu ni se spună că spiritul evolutiv este acel ce răstoarnă virtual Timpul. Am putea riposta cu un exemplu plastic: acest spirit, aşa cum este el, evolutiv, întoarce fenomenul vieţii la punctul de plecare. Caci altfel, social vorbind, cum sa ne explicăm reîntoarcerea dela faimoasele percepte ale *Raţionalismului* lui *Rousseau*, la evanghelia naţionalismului, azi în justă vogă, anesteziat (nu ucis, cum s'a crezut) odată cu căderea Bastiliei?

Este clar, deci, că există ceva mai mult decât un simplu spirit evolutiv în toată trăinicia unei opere: există implacabilitatea Timpului pe care, ca şi naturaliştii veacului trecut pe teren social, îl desconsideră interioriştii cei noi, de care depinde integral „spiritul evolutiv" şi care, probabil, se va razbuna iremediabil, acoperind cu colb ce nu se va putea şterge, o muncă depusă de multe ori cu intenţiii bune.

Din nou se uită că viteza iniţială şi atracţia căderii, sunt legate indisolubil de timp.

*

Făcând marca de mai sus, avem şi un scop paralel: să desvelim şi goliciunea *suavităţii* cu care *plusinterioriştii* — un fel de gânditori cu trac — sosesc în cercul cel mare al literaturii ca renovatorii, deşi nu fac altceva decât sa înflorească, ades cuceritor de frumos, idele unor înaintaşi, mai mult sau mai puţin, obscuri. Haina nouă a cuvintelor nu poate ascunde lipsa de originalitate: nu-i suficient să vii cu descoperiri noi în şirul frazei, ca să pretinzi ca ai creiat. Originalitatea, în acest caz, poate fi acea a utilizaii cu măestrie a filologicului şi — admitem — a etimologicului, deşi regulele generale trebue sa aibă şi aici cuvânt prim. In niciun caz însa, nu putem fi originali conceptual, oricâte cuvinte vechi ne-am strădui să schimbam în frază cu altele noi, sau pur şi simplu inventate. Ştiut este ca lebada este simbolul graţiei; graţia chiar. Pedeasupra faptului, o confirmă şi inventatorii de sentimente şi emoţii parazitare şi originale: scriitorii. Şi toată lumea admite invenţia aceasta despre simbol şi despre graţie. Dar rari sunt aceia cari admit adevarul alb că şi lebada este o... gâsca. O gâsca cu ochii tot atât de mici şi tot atât de spalăciţi. „...şi cu creerul aidoma", veţi completa, poate, dumneavoastră.

Deşi ne este penibil, trebuie sa recunoaştem că o asemănare între „*plusinterioriştii*" lipsiţi de suflul personal al originalităţii şi simbolul graţiei, există.

*

Legea căderii în funcţie de viteza iniţiala, cu care unii scriitori aproximativ interioririşti alearga

spre renume, neglijând voit pe acel constant şi invincibil „g"*), este tipic lege. Nu o poate călca nimeni de dragul fizicului ce se vrea rotunjit cât mai repede.

Acei ce isbutesc— asemeni razelor eterice, emanate invizibil din creaţia fizică — să capete aripi albe în sbor imaterial, peste gloria de o clipă a prezentului şi sa rămâna înscrişi, în istoria gândirii, un timp direct proporţional cu valoarea operelor emise, sunt puţini. Şi sunt din cei ce se bazează pe proprii puteri, fară aripi fragile şi false de icari. Aceştia nu comprima viaţa ca pe un „Bayer", nu se afundă, ca într'un noroiu prea vâscos, în pasta interiorului cu orice preţ, ci lasă Viaţa sa treaca pe lânga ei libera, neîncercuita în disciplini copiate. Aceştia nu sunt *„plusinterioriști"*.

Dar despre ei nu putem vorbi decât privind în sus. Căci sunt prea puri, prea irizaţi în pulberea de aur de dincolo de viaţă.

Pentru ei — numai pentru ei — legea căderii poate fi şi o ficţiune.

*) Funia cu care suntem legaţi de lutul inevitabil.

IV.

ELDORADO

— Pentru viciile d-tale ca şi pentru marile d-tale virtuţi, ai ochi prea plânşi. Cum au să te găsească oamenii, cum au să te caute, mai ales?

MIRCEA ELIADE

NOTE PENTRU SBOR

> Dans un frêle batis de toile, de bois et de fils d'acier, suspendu à des millieurs de mètres au dessus du sol, et dont la seule vitesse maintient l'equilibre, je dois dire qu'on ne se sent pas aussi tranquille qu'à rouler en automobile.
>
> *Jacques Boulenger*

Faptele care ies din comun sunt privite, fie cu justificata curiozitate, fie cu teama, fie — mai ales — ironic. Faptele care au în germene o sfânta, nebunie, cu atât mai mult. In general, gesturile eroice nu sunt apreciate în întregul lor aspect serafic. Semenii află totdeauna deficienţe, acolo unde ar trebui să prizeze, pentru purpura sufletului, înaltul, splendoarea faptei, transfiguratívul. Poate şi deaceea cei ce poarta în sânge mitul „faptelor mari", au vizionat o *spiritualizare a eroismului.* Numai încercuit de o cât mai aureală lumină, plinul eroismului iraţionabil, subconştient, poate fi scos în evidenţa, impus chiar, acelora ce sunt înclinaţi mai mult spre firescul şi cotidianul materialism, amalgamat până şi în structura sentimentală a celor mulţi.

Cei mulţi sunt şi cei neîncrezători. Şi aceştia sunt prea preocupaţi de orânduelile concrete ale destinului. Frumuseţea gândului înalt are de luptat, paralel cu ignoranţa ades voita a oamenilor, cu însaşi firea lor. Chiar genialitatea — deci cel mai înalt aspect al gândirii — are de suferit de pe urma acestei prea omeneşti stari. Numai prin această strâmtorare, a orizontului, ne explicam atitudinea neelanică a omului, când se pune problema sborului cu aripi facute.

Sborul este de natura abstractă. Cu indulgenţă, putem spune ca se poate încadra în seria *faptelor psiho-fizice.* Pentrucă este o creaţiune Dumnezeească, sborul va creia, la rându-i, iluminaţi. Dela volutele libelulei-efemerida, până la fâlfaitul regal al vulturilor-condori, sborul este numai *esenţă*. Insăşi faptul că sborul este identicul desprinderii de lut, că realizează învingerea nediscutată a faimosului 9,81 gravitaţional, însăşi acest măreţ fapt, ne îndreptăţeşte sa considerăm sborul, ca pe cel mai vorbitor omagiu pe care iluminaţii creaţiei, l-au adus şi îl aduc, nemărginirii.

*

Aspectul interior al aviatorului are ceva din tumultul exteriorizat de fenomenul explosiunei. Tăria în *credinţa misiunii sale,* la omul-pasăre este un finalism, un scop-total, o apoteozare a elanului isbucnit în irizări divine de azur, sau în reuşite fapte prezente dincolo de orice critică. Ridicând zăgazurile care-i încercuiau viaţa interioară, aviatorul scriitor *Anthelme de Gibergues* spune:

„Si, les ailes brisées, un jour, dans le ciel, je retombe sur la terre en retournant á Dieu, que ces lignes apportent à má mère, à mon père, les pensées dernières, les desirs, les rêves suprêmes de leur fils tant aimé.

Dés que l'avion mortellement blesse refusera tout travail, dès que l'accomplissement de la mission sera imposible et ma tâche sur la terre terminée, dès que la chute se précipitera, à, quelques mètres à peine audessus du vacarme de la bataille, un paix infinie depuis longetmps attendue m'envahira et je la chanterai de tout mon âme: Gloria in excelsis Deo!... Oh! ces quelques secondes devant la souffrance et la mort, dont le monde a une telle horreur qu'il esseiera de vous les cache comme abominables, vous les bénissez avec moi; elles sont une faveur de juge souverain.

A mesure que mon corps frisonnant s'approchera du sol, mon âme remontera plus légère à des hauteurs inconnues: la séparation se fera victorieuse..."*)

Citind aceasta confesiune, unica în splendoarea ei, vom înţelege cât mai bine, dela ce sursa se adapa tăria sburatorului în credinţa înalţatoarei lui misiuni. Sa nu ni se pară excentrica fina aroganţa a aviatorilor. Nici excesivitatea lor. Pentruca, aceste incomoditaţi, sunt dovezile că sburătorii sunt întradevar conştienţi de rolul lor temerar. Conştiinţa propriei valori, este marele imbold care îl face pe omul-pasare sa sara peste consideraţiuni logice de autoconservare şi, odată debarasat de acest aspect total omenesc al fiinţei, sa realizeze minunile sborului actual. In însaşi această conştiinţa, sta propria realizare a scopului creativ, către care mintea omeneasca a tins atunci când s'a încumetat sa închege elementele sborului uman. Mareşalul Resnier, care pe la 1800, credea în posibilitaţile de sbor ale omului, cu fanatism oriental, poate fi considerat ca parinte al tariei de conştiinţă aviatoriceasca. Experienţele acestui ade-

*) Din cartea „Vie heroïque de Guynemer" de H. Bordeaux.

varat ostaş al lui Napoleon, care-şi închipuia ca va cuceri Anglia pe calea aerului (nu uitaţi, suntem în anul 1800) sunt edificatoare. Ce a contat la el un braţ, atunci când şi l-a sdrobit în saltul de pe crenelurile dela Angoulême! Ce, sfârticarea trupului — în care totuşi viaţa a persistat — atunci când a repetat experienţa? Credinţa în reuşita finală, i-a dat unica tărie, marea tarie, de a nu-şi frânge gândul final definit, în crearea de oameni-pasari cari să îngenunche tăria Albionului. Un nebun, ziceau contemporanii. Un fanatic, a decretat Napoleon. Un mare conştiincios, spunem noi azi, când peste 140 de ani, manevrele armatei ruseşti, ne dovedesc că se pot debarca în dosul liniilor duşmane, 1500 de oameni în mai puţin de o oră. Ce înseamnă 1500 de focuri de arma, care să surprinda duşmanul pe la spate, când el şi-a concentrat toate forţele atacând într'o anumită direcţie, las cititorului să aprecieze. Şi să aprecieze şi taria de conştiinţă a mareşalului lui Napoleon.

Am făcut ocolişul de mai sus pentruca, exemplificând, să lamurim că aroganţa şi conştiinţa valorii în sine, departe de a fi „scaderi aviatoriceşti", sunt suporţii unei idei care persistă peste oameni, locuri şi timpuri. Căci, ce valoare are viaţa; ce, spaţiul; ce, clipa, când se aruncă în cumpănă tendinţa de a creia, de a înălţa pe om pe culmile tot mai florale ale biruinţei?

INDEMN LA SBOR

Domnului Comandor Achil Diculescu.

O, vastitatea câmpului!

Cât vezi cu ochii, şes. Dungă lipită de orizontul, culcat liniar pe pamânt. Zarea nu este molestată de nicio movilă, de nicio sinuozitate. Iarba creşte scurtă, deasă, verde, pentru a nu tulbura, parcă, perfecţiunea formei.

Perfect plan!

Spre orizont, nu se pot ghici demarcajele, nici semnele convenţionale, nici balisele. Un câmp... Aerodromul...

Doar când, în viraj, sau alunecând, sideral, pe o aripă, ca într'un vals, sau într'o reverie, vezi dedesubt cercuri, linii, patrulatere, perfect geometrice, văruite în alb curat, — simţi o temătoare înduioşare şi aştepţi, parcă un fluturat alb de batistă, care nu mai vine.

„Sa aluneci, în tăcere şi umbră, pe un teren de pornire..." Să simţi cum trupul ţi se desprinde, uriaş, din verdele ierbii şi netedul câmpiei, spre înalturi, spre vertical... Să absorbi viteza, ca pe un vin vechiu, puternic... Sa trăieşti ideia, realizata... Sa-ţi cânte inima, înfiorată de teama şi fe-

ricire, melodia muta a adâncurilor... Sa te simţi personaj mitologic, învolburat în sgomote homerice, în vârtejuri icariene... Să fii mai mult decât *un om...*

Din clipa în care, simţind tainica şi chemătoarea tresarire a pamântului, a îmbracat haina de azur a hotarîrei spre cer, omul este într'adevar, preotul celui mai greu de cercetat — dar şi de înţeles — cult: al sborului.

A, mirosul acela sanatos al hainei de piele prevăzută cu reostate, pentru a încalzi electric pe îndrasneţ!.. Dar mângâierea matasoasa a caschetei cu baerele strânse sub barbia încordata? Dar crom-nichelul fin şi mecanic al cataramelor centurei de salvare? Dar botforii de pâslă, cari amintesc nu ştiu ce aspect nordic? Dar mirosul cauciucat al garzii manetelor? Dar scaunul scund şi intim ca o marturisire, sau ca o femee? Dar întreaga colivie a carlingei, plina de magica realitate a atâtor şi atâtor manometre, şuruburi, sârme, aparate cu ochi de fosfor şi piese cu rost capital în sbor?...

Câte bucurii, oferite de elan, celor puţin aleşi...

Şi, între toate acestea, profilul de zeu străvechiu al sburatorului.

Din multiplele noastre observaţiuni — trăiri deci, nu subiectivităţi — putem sa afirmăm, cu toată siguranţa, că profilul aspru, puţin alungit de vârtejuri şi trombe, cu barbia încordata, cu ochii foarte atenţi şi pleoapele contractate sub ochelari, cu falcile imobilizate într'o atitudine de desavârşită atenţie, este acelaş la toţi sburătorii. Aceşti oameni, nu pot fi deosebiţi în flegmatici saxo-nordici, sau de clocotitor temperament mediteranian. Mişcările, deşi aparent libere, le sunt supuse celui mai acerb control psihic, interior, isbucnit în

reflexe prompte, hotarîtoare. Urechea le este gata sa prinda imperceptibilele sgomote false care s'ar pierde, întâmplator — şi totuşi posibil — în ordonata deslanţuire simfonica a avântului. Ochiul trebue sa perceapa orice neregula exterioara, pentru toţi ceilalţi ochi profani invizibilă, sau firească. Mâna, să' controleze, netematoare, fară sincopă, adastare, sau echivoc, lianele comenzilor şi ochii aparatelor de bord. Piciorul, să calce sigur, majestuos, fastuos chiar... Gâtul, să se sumeţească. Pieptul, sa creasca învolburat de inspiraţia profunda a siguranţei, a credinţei în sine. Creerul, să devină de o luciditate axiomatică şi de o profunda concentrare. Gura, puţin strânsa, sa refuze orice glumă sau avânt inutil, într'un rictus ironic şi vultaneu. Nasul, să se dilate, adulmecând laolalta: viteza, zarile, norii, piscurile, şesurile... Obrajii, sa se îndârjeasca în atitudini şi profiluri de statui romane. Fruntea, să se limpezeasca vasta, însemnata...

Imaginea aceasta falnică şi totuş prietenoasă a sburatorului! Este atât de justă... Şi atât de firească...

Gândiţi-vă. Va puteţi închipui un om pasăre, un sburator, altfel decât în această epopeica încordare?

Şi toţi sunt la fel. Ca îngerii. Ca stelele. Exista o uniformizare psiho-fiziologica totală şi tacita. Şi gândurile le sunt la fel. Şi inimile: bat în ritmuri accelerate, de înalt miraj, de profund lirismm sideral, — se' contompesc în sgomotul imperial şi rigid al motorului, în fulgerele vitezei, în ozonul înalturilor.

Facând aceste emotive constatări, vom putea înţelege dece, în aviaţie, oamenii sunt *fraţi*, dece, atunci când volute elastice ne avânta spre biruinţa, nu ne aflam nici şefi şi subşefi, nici

conducători şi conduşi, dece *omenescul* din noi este osmotizat de camaradul caruia, alaturi, inima îi sburda în acelaş celest unison, într'o fuzionare cu aspect aproape transcendent: spirit, — mult, neprecupeţit.

Sborul, prin însaşi înfrăţirea cu înalturile, nu poate fi decât numai fraţietate, o ordonata şi dorită frăţietate.

Oh, orgoliul de a fi frate, în înţelesul etic şi eroic al cuvântului, purtat pe aripi în cuprinderi imense de destin! Caci, destinul omului sburător, sta scris pe aripile sale.

Frate mai mare, sau frate mai mic.

Ocrotitor şi ocrotit.

Gloria unora dintre sburatori, este gloria tuturor sburatorilor: o duc, din cer, jos, pe aerodrom şi o depun — ofranda a ochilor devastaţi de frumuseţea imensitaţilor fară sfârşit — la picioarele celor de jos, celor cari o aşteaptă, o adulmeca, o divinizeaza. Celor ce ştiu cá trebuie să-şi plinească, la rându-le, destinul.

Şi, poate, pentru confirmarea acestei desăvârşite fraţietăţi, moartea unui sburator înseamnă — mai mult ca în orice alte împrejurari — învierea virtuţiilor omeneşti, prin jertfă.

Cea mai frumoasă moarte!

*

Aspectele vieţii sunt multiple.

Dar Viaţa este de un unitarism făra reproş: scânteia aceasta scurta — dar aparent şi ades sufocant de lungă — dintre două obscure imensitaţi!

Catalogarile cu tendinţe ştiinţifice, etice, sau estetice, sunt facute, mai totdeauna, cu scopul — marturisit, sau nu — de a decanta valabilul real din negativismul luptelor zilnice. Hotarît însă: Viaţa înseamnă lupta. Şi'n luptă, oricât de per-

fida, sau de barbara, se află, cert şi totdeauna, un sâmbure de dreptate. Şi altul, de adevar.

In sbor, realismul ştiinţific, eticul spiritual sau spiritualizant şi estetica emotivă — ades şi cea obiectivă — contrar catalogarilor cu aspect şi origina sociala, se unesc etanş, într'un tot perfect şi unitar, atât în cadrul vieţii interioare, cât şi în ceeace priveşte rosturile concrete ale sburătorului. Oricât ne-am voi de pedanţi, de didactici chiar, ne va fi imposibil să detaşem de pildă beţia exploziei chimico-mecanică (se poate citi: abstract-concretă, termen speculativ), de spiritualismul specific temeritaţii sborului, —un spiritualism de cea mai autentică substanţă transcendentă (se poate citi: eterică, termen quasi-ştiinţific). Şi ne va fi imposibil sa detaşem acest abstract-concret, de tristeţea taceri cosmice, justificatoare a adâncurilor, a zarilor dorite veşnic altele, totdeauna proaspete, într'o superba şi unica schimbare de decor ceresc, sub suprapamânteanul regizorat al Dumnezeirei.

Un sburator nu va putea niciodată să detaşeze, atunci când se afla fulg în spaţiu, ritmul tumultuos al motorului: inima avionului, de ritmul suav, gâlgâind de atenţie şi voinţa, al inimei sale. Sentimentul de adâncă religiozitate imprimat umilei faptuiri omeneşti de extensiunea de necuprins a haosului, este absolut. Acel „totul este relativ", aci devine o desuetă formulă, atâta timp cât însăşi desprinderea de pământ, rupând cu ancestrala atracţie gravitaţională, creiază, rotunda, definitivă, noţiunea de Absolut.

Viaţa, sub toate aspectele ei, în sbor, — atunci când omul devine nimicul pus la dispoziţia elementelor uriaşe ale Naturii — viaţa asta atât de grijuliu împachetată în rostul zilelor terestre, capata un deosebit de înalt sens, avântat, nelu-

minat de nicio flacără subestimată spiritualiceşte, prins în reflectorul celui mai cuprinzător eroism. Dar, tocmai în acest înalt şi totuş auster sens, trebue sa descifram o înglobare a tuturor sensurilor divizate de cotidian, într'o totalitate de granit, numita, sobru — mai sobru ca în orice altă împrejurare — şi lapidar; *viaţa*.

Sus, pe drumuri de vis şi lumina, viaţa este cea mai reuşita, cea mai perfecta, mai totala, confundare. Spiritul şi materia fac corp comun, într'o magistrala simfonie cerească. Destinul se leagă de nemarginire cu funia de matase a gândului, întrupat nastruşnic în închegarea de metal şi foc a pasarei cu respiraţie facuta de mâna şi spirit omenesc.

Dar cât de clar se desprinde, din acest concentrat aspect al vieţii şi cât de înalţa'or, isbucnirea în exterior a sufletului! Scapat din chinga, tutelară a egoistmului terestru, sburătorul uita jos, în nimicnica vremelnicie a atâtor şi atâtor caderi sau biruinţi obişnuite, lestul tuturor prejudecaţilor. Şi, elanizat, mare, devine *om*. Om, cum a fost conceput omul de Creaţ'e; fara nimic suspect în şi pe lânga el.

Trăind des'şi obişnuit în aceste distincte sfere, sburatorul va pastra, cu timpul, în aspreţea brazdelor de pe chip, în suliţele ochilor strajuiţi de arcurile prea semieliptice ale sprâncenelor, transfigurarea lipsita de banal, a marelor şi plinelor senzaţii' oferite de înalţimi. Şi astfel realizează el, cel temerar, cel prea dur poate, — realizează într'adevăr — trăirea în subiectivism; mai limpede: transpunerea subiectivului în viaţa, — pipairea, conturarea lui. Care poet, care mare inspirat al slovei, a realizat acest minunat lucru!

*

Inalţimea, acest haşiş al omului-pasare, scoate fapta în luminoasa evidenţă chiar acolo unde

făptaşul se crede mai anonim: îl proectează în ochii celorlalţi muritori, aureolat în cele mai ascunse perspective spirituale, îl arată într'un fantast aspect, într'o firească apoteozare.

Sburător!

Singur cuvântul, plin, fastuos, fin, elegant, ne arată un om altfel decât celelalte multe milioane de semeni.

Sburător!

Cuvântul este cântec, este surâs, este soare, biruinţă. Cuvântul este pace. Dar este şi furtună.

Sburator!

Dionisiac în faptă; apolonic în transfigurare...

Cine, ca el, dealungul mileniilor, a putut să îmbine în realizare perfectă, tumultul, cu linia clasică?

Fraţilor, vă trimet îndemn pentru sbor!

ESTETICA SBORULUI*)

Pentru suflet, pentru frământarile interioare inevitabile la omul conştient de existenţa sa limitată şi încarcată de poverile mate.ialităţii, realizarea se complace mai acceptabil, sugestiv chiar, în aspect de legendă. Pentrucă legenda diafanizează viaţa. Şi omul are nevoie de o cât mai acuta diafanizare a vieţii.

Dar realizarea, este legenda timpului nostru. Realizarea este oglinda trecerii omului prin veacuri, în timp. Fie scrisă, fie în epos, fie palpabila sau folclorică, realizarea plasmueşte lumea dupa spiritualitatea — multă, puţina — a fiecarei epoci. Şi astfel, cu cât cufundam trecutul în haos și îmbrăţişem contemporanietatea, veacul cel mai apropiat noua, — realizarea simţim, cum într'adevar, este legenda timpului nostru. Gândiţi-vă, în vremea vechiei Elade, câţi prunci au adormit, ascultând în scandatul glas al bunicelor, eroismul epopeic al imaginatei tragedii icariene!... Cât va fi fost de tulburatoare — în veacul său — povestirea aceasta suprapamânteană, ca şi toate vechile

*) Fragment.

mituri, de au isbutit să treacă din gură în gură, din slovă în slovă, până în vremile noastre, vremi care află cea mai fadă copilarie în *fantasma* „aripilor de ceară!"

Şi gândiţi-vă la acea baladă ruptă din sufletul şi graiul poporului nostru: balada mânăstirii lui Neagoe. Cată splendoare, prizată just de adânca şi dura sensibilitate a ţăranului român, cât sublim va fi picurat acest uimitor basm în frământările solitare ale haiducului, sau pastorului, sau ostaşului care a prins, a purtat în sine şi a transmis altora, mitul legendarului meşter! Este greu de imaginat fastuosul salt al sufletului înalţat de splendoarea cuvântului sau a melodiei, — este greu, pentrucă niciun geniu singular, personal, nu va putea îmbraţişa în lumina gândurilor sale, cealaltă lumină mult mai puternică, a geniului popular.

Peste veacuri, icoanele de sfinţi ai aviaţiei, vor fi legendele timpului acestuia. Vor fi legendele cari — dealtfel — au început sa prinda consistenţă încă de pe acum. Oare chipul aquilin al lui Clement Ader nu este el legendar? Avionul „Eol No. 1", prima maşină mai grea decât aerul, desprinsă de lut, nu pare el un subiect de basm? I-am cercetat forma în cărţile de specialitate. Nu este cu nimic deosebită de caii inaripaţi din basmele copilăriei, nu are nimic aparte din structura exterioară a păsărilor legendare. Un liliac colosal cu aripi rigide, o uluitoare plăsmuire inertă şi totuş cu vaste posibilităţi dinamice: o legendă. Dar o legendă lipsită de staticism. Şi legenda aceasta, evoluată an cu an, zi cu zi, clipă cu clipă, este azi realizare în plenitudinea forţelor ei. N'au trecut decât câteva decade — trei, patru — dela eroicele începuturi ale omului pasăre, dela

reuşitele minuni ale începutului, şi azi ne par curente „draciile" acestea care fac giumbuşlucuri pe cer, ca nişte copii neastâmparaţi pe o pajişte. In 1891, la 20 Iunie, revista „l'Illustration" publica o fotografie a gigantului vremii, o fotografie epocala, dacă ne gândim că în acel curios gigant a stat punctul de plecare al iutelui progres al sborului realizat. Câţi ani sunt de atunci? Vă mai amintiţi, contemporani, entuziasmul timpului? O, câte veleităţi nu s'au destins atunci! Câte visuri nu s'au vazut împlinite în minţile înfierbântate ale cuceritorilor! Cât avânt nu s'a multiplicat! Şi câtă neîncredere nu a căzut sdrobita sub copita de aur a gândirii!

Mulţi s'au întrebat dacă nu cumva saltul cu proporţii epice al lui Clement Ader, nu a fost şi altceva decât numai rezultanta unor forţe interioare personale, refulate îndelunga vreme? Daca, de pildă, un atavism ancestral, pornit dela visul dedalic, peste legendele cu sburatori ale timpului, până în clipa realizarii, nu ar fi întreţinut flacara geniului, în ochiul clar luminat al realizatorului? Sau dacă un imbold spre viitor, nu a stapânit geniul acestui mare om? Cine poate raspunde întreg la aceste gânduri? Cine poate cunoaşte marea taină a creaţiei?

Odată, când mi-a căzut sub ochi minunata spovedanie „Mes combats", a faimosului as de răsboiu René Fonck, ceaţa nelamuririi nascuta, din întrebarile atâtori alţi gânditori, s'a spart. Am trait, alaturi de aceasta minunata carte, tot farmecul sbuciumului unic şi discret al creaţiei primului aviator în accepţia logică a cuvântului. Cerul poartă în neasemuita-i vastitate, o tot atât de neasemuită amăgire. Sufletul icarian al celui înfierbântat de înalturi, sufletul acesta predispus totdeauna la sburdalnicii metafizice şi la avântari

meditative, nu-şi află loc bun în strâmtoarea spaţiului destinat lui aci, jos, în lut. Nu-şi afla loc bun, prin însaşi firea vasta, de neexploatat, a noţiunii. Vrea vastitate. Vrea nemărginirea cerului, cere infinitul, este ahtiat după mirosul ozonat în care se desmiardă piscurile munţilor. Ba, mai sus. Caci ce pisc de munte este mai înalt decât sufletul contemplator?

Chemarea aceasta, nu de toţi auzită, a fost imboldul elanic al faptei lui Clement Ader. Dacă n'ar fi fost ea, întârzierea ar fi durat. Dorul de nemarginire, de vastitatea seninului, de grandoarea stelară a Universului, au fost argumente cari, în clipele de înfrângere, au ridicat pe om deasupra lui însaşi, deasupra reţinerii tremuratoare şi laşe a instinctului de conservare. Când omul-pasare, datorită potrivniciei firei, a fost înfrânt, descurajarea nu a fost argument de pasivitate. Nu putea sa încapă noţiunea aceasta stagnanta, în încaperile pline de avânt ale creaţiei omeneşti. Nu putea, pentruca, odata cu înfrângerea, ochii celui dus deveneau două torţe cari luminau calea spre întunecimile viitorului. O, ochii aceia de foc ai germanului Otto Lilienthal, luminile acelea datatoare de puteri suprapamânteşti! Cât îndemn vor fi încalzit ei, în clipa în care marele descoperitor expia cu oasele frânte, cu carnea macerata, învineţita, nimicită sub mormanul de fier, lemn şi pânza al aripilor sale! Dar ceilalţi ochi, ai neobositului Chavez acel învingator al Alpilor, acel avântat, care pe o maşina în faza prima a progresului, a cucerit piscul lui Mont-Blanc Moartea lui, dupace îşi ajunsese scopul, dupace plutise cu bine pâna deasupra locului de destinaţie, ca sa cada dela câţiva metri, în ochii îngroziţi ai celor ce-l aşteptau înfriguraţi de beţia triumfului, moartea aceasta neînţeleasa, — venită la capatul misiunei îndeplinite,

poate fi şi un simbol: acela al trairei ideii, peste toate riscurile, peste toate consideraţiunile de ordin pamântean. Şi ochii lui Chavez, ca şi aceia ai tuturor marilor sacrificaţi, vor fi purtat în ei scânteia prometeica a focului elanic, avântata spre viitor ca o mare şi tainica prezenţa.

Sunt oameni între oameni. Sunt oameni cari concep, cari cred, cari realizează. Sunt şi scepticii avântului, criticaştrii cari în orice inevitabila scadere — dar cine n'are scaderi? — afla o imposibilitate de neînlăturat în realizarea, consolidarea, perfecţionarea, credinţei. Faceţi o paralela între accidente aviatice ale timpului şi accidentele, de pilda, feroviare. Raportate unele faţa de altele, cele din urma sunt cel puţin 30% mai multe decât primele. Şi totuş, ce scandal se face atunci când un avion o porneşte nezagazuit pe toboganul cerului!... Ce publicitate se da accidentului aviatic!... Şi ce umile comunicate se publica în colţuri obscure de gazete, asupra zilnicelor nenorociri de cale ferata!... Aci, în aceasta critica extinsă, în aceasta colportare a nenorocirei aviatice, sta mâna neîncrezatoare a scepticului, sta nemernica insinuare a rancunosului. Dar fraţilor, daca nu ar fi fost temeritatea unui Ottol Lilienthal, sau avântul unui Chavez, sau tenacitatea credinţei a acelor mari aviatori americani Wilbur şi Orville Wright, poate înca şi azi am fi fost tot în faza experienţelor de laborator. Dacă nu ar fi fost zecile, apoi sutele, apoi miile — mai târziu, cu trecerea timpului, zecile de mii, armata aceea nesfârşită — de sacrificaţi, dacă nu ar fi fost *necesara* hecatomba în timp, a sborului uman, omul ar fi privit şi azi şi de azi, înca atâta vreme, pânace ar fi eşit cu curaj să înfrunte nemarginirea, — ar fi privit sborul pasarilor, plângându-şi deapururi nimicnicia.

Mai târziu, când Henry Farman a isbutit, în 1908, sa sboare *un kilometru în circuit închis,* când aceasta nemaipomenita isprava s'a desăvârşit, atunci, numai atunci, cei mulţi au putut înţelege *legenda timpului nostru,* concretul acestei legende, mareţia ei peste timpuri înapoi, în sfânta închinare, spre legendele trecutului. De atunci legenda aceasta, cea mai frumoasa a timpurilor până în prezent, se scrie cu succese, ades cu înfrângeri de vieţi, totdeauna cu elanul marilor miraje.

In sborul lui Clement Ader — în primul lui sbor — şi în kilometrul parcurs în circuit închis de Henry Farman, stă toata avântarea spre ţelurile înalte ale sborului, spre ispravile lui Louis Bleriot, ale lui Charles Lindberg, spre altele, imaginabile, care vor fi realizate în anii ce vor veni.

*

Fiecare din noi are, pe lângă o buna doza de avânt eroic, un mic graunte de laşitate. Rafinamentul justificativ al gândirii l-a aflat necesar şi l-a numit „instinct de conservare". Filozofii — biologii şi sociologii mai întâiu — l-au proslavit şi l-au decretat cel mai vigilent paznic al vieţii. Acest mic graunte, cu aspect prea pamântesc, ancoreaza avântul, în malul celor mai cotite prejudecăţi. Nu ca ar fi lipsit de virtuţi; ci numai pentruca metodele de îndeplinire — caile spre ţel — se pun pe plan vital, dar inferior eroismului vieţii.

FENOMENUL DE EXPLOZIE a fost temerarul care s'a ridicat împotriva însaşi a instinctului de conservare. Şi a reuşit sa puna în mâna omului, simultan cu noţiunea de *viteză* simţita concret, şi pe aceea de *trăire verticală,* semeaţă, în sus. Prin

însaşi faptul ca explozia a isbutit să înalţe lutul din om până acolo unde numai gândul se parea ca poate halădui, putem afirma, cu atâta certitudine câtă ne permite înfrigurarea emoţiei, că minunata invenţiune este o maiastra punte de legatură semifizica şi semiabstracta, între nebulosul închipuirei şi duritatea palpabilului. Dar pedeasupra tuturor afirmaţiunilor ce-i acorda consideraţiuni nedrepte, explozia este un dar al Dumnezeirei. Omul, atunci când a fost apt să se înalţe pânala splendorile Ei, a considerat daruirea sub aspectul ei mistic. Astfel se explică adânca religiozitate a marilor sburatori, astfel se justifică sfioasa „cruce dela decolare" a tuturor sburatorilor. Noi, pentru a asimila pe cititor înaltelor zone estetice create de explozie, îl îndemnam să reflecteze la deslanţuirea de forţe, la organizarea şi totalizarea lor în sens utilitar, în camerele de exploziune ale motoarelor. Sbuciumul unic, indescriptibil, al vaporilor de aer şi benzina la contactul cu focul, închide în el întreaga problemă de existenţialitate a sborului şi prin sbor, a tariei cu care omul a înţeles sa câştige şi sa struneasca vânturile, sa stapâneasca vamile vazduhului, cu forţa, splendida forţa, organizata prompt şi temeinic.

*

Ne place să ascultam ore întregi tumultul wagnerian al motorului acţionat la plin regim. Simfonia aceasta a maşinei, realizata prin biruinţa geniului constructiv, technic, ne da impresia că noi înşine am emana ceva din uruitul atât de ordonat înalţuit, de uimitor... La început — „au relenti" — se disting clar, aproape omeneştile gemete ale fiecarei supape, scrâşnetele emoţionante ale angrenajelor, pocnetele specifice ala bielelor, şocurile scurte şi

repezi ale pistoanelor respinse brusc în clipa exploziunii, fâşiitul matasos al elicei, sbuciumul dantesc al axului motor, ţiuiturile pompelor, clocotul radiatoarelor, spasmele refulate ale carburatoarelor, tensiunea aprigă a magnetourilor, scânteile stelare ale bujiilor... Mai apoi, când maneta de gaze — pulsul motorului — se îndreapta lent catre punctul de maximă desfaşurare a elanului mecanic, toate sunetele, toate chiotele, mugetele, urletele, încercuite în carapacele de oţel şi aluminium, toate freneziile germinate, crescute, împuternicite, în cuprinsul trupului metalic: laborator de precisă şi delicata transformare dinamica ; — prind, întâiu mai încet, apoi tot mai tare, sa se sudeze într'o înlanţuire fantasta, într'o minunata şi greu de descris apologie a forţei.

Atunci simfonia este realizată.

Atunci, la 1800 de învârtituri ale elicei în fragmentul de timp care este minutul, la 2000, 2500, când dansul acesta încatuşat, daca ar isbuti o eliberare, ar nimici însaşi concepţia omului despre ordonarea forţelor latente, vibraţiile motorului sunt atât de repezi, se întrepatrund atât de unificate, încât chiar şi ele fac bloc comun cu maşina, care nu mai scoate decât un cutremurator racnet de fiara înlanţuită ; iar trepidaţia spasmului este atât de disparată, încât, aparent, devine statică, ochiul obosit, refuzând să mai perceapa realitatea.

Dar acesta este geniul, întruparea geniului omenesc.

Atunci când materia se pare ca este pe punctul de a face marele salt al trecerii peste limitele fizicului, când în locul elicei se afla o compactă şi totuşi difuză, circomferinţa alcatuita din mii şi mii de elici aparent suprapuse în clipă, când cozile supapelor, iau aspect de cozi de comete, iar exten-

siunea forţei potenţiale, vastă în posibilitaţile ei, este închisa în cilindreele reduse ale motorului, ca un preludiu al deslanţuirii imediate, nu ne putem opri dela o elementara şi neprecupeţită admiraţie. Ori cât de obişnuit ne-ar deveni acest tablou unic în mareţie şi concepţie, nu ne vom satura nicicând sa-l contemplam. Chiar dacă nu vom admira nastruşnicia realizarii omeneşti, vom contempla totdeauna puterile latente ale adâncurilor de peruzea, concretizate quasimaterial în sbuciumul inimitabil al motorului.

Fara a patetiza fraza, fara a da o formă de excesiv avânt cuvântului, trebue să remarcam senzaţia de desavârşita desfatare ce simţim, puşi fiind în faţa realizarii. Raportate la motorul purtat spre maxima-i desfaşurare de energie, admiraţia, desfatarea, sunt cu atât mai logice cu cât, — trecând prin puntea de legatura între palpabil şi închipuire care este explozia, complexul acesta precis de şuruburi, segmenţi, supape, pistoane, axe, rulmenţi, suporţi, rondele, cuzineţi, celule... înlanţuit cu o logica impecabilă, într'o tot atât de impecabila mişcare, — este suportul mitologic al *punctului* pe care omul veacului nostru, *să sprijine Universul.* Este, adica, legatura, catalizatorul chiar, prin care unicul *animal politic* creiat de Dumnezeu, realizează sborul mecanic, menit sa împlinească lipsa celuilalt sbor, nascut, nu facut, cu care sunt înzestrate pasarile cerului şi aşişderea, menit sa şteargă dorul de azur al celor ce, porniţi în grotele erei quaternare, au ajuns stăpânii necontestaţi ai Pamântului.

*

Reacţiunea este o lege generală. Se poate defini ca forţa echilibranta într'o complexitate de fapte sau de idei, toate cu acelaş ţel.

Staticismul, luat în înţelesul absolut, nu poate

fi închipuit ca o forţa de reacţiune la antipodul *dinamism,* pentruca însaşi noţiunea ne indica o stare de repaos, de non-forţa. Totuşi, cel puţin aparent, deosebit de acest axiom, *forţa de trenare* în sbor — reacţiunea — are aspect static, prin tendinţa sa de a reîntoarce în lut, pasarea avântata spre cer.

Forţei motoare, a exploziunei, transformata amplificata şi desavârşita prin intermediul cuplului biela — manivela, forţei devenita efect sustentaţional şi dinamic deopotriva, i se opune tocmai acest lest trenant cu aspect static, lest care, în ultima analiza, este atracţia gravitaţii.

Dar noi nu ne-am propus sa analizam legile mecanice ale sborului, ci numai sensurile lui estetice. Dacá ne-am aplecat o clipa gândul asupra antitezei sustentaţie-trenare, am facut-o pentru a infuza cititorului, pedeasupra tuturor scepticismelor, gândul ca noţiunea de sbor, luminata de faptul brut al mecanicei aplicate, este victoria, datorita careia, lutul din fiecare din noi poate deveni, oricând, peste orice, pasare. De aceea, în cadrul strict transfigurativ, explicam forţa trenanta, prin acea poziţie a gândirei care, la un moment dat, în faţa forţelor cauzale deslanţuite, lasa imaginaţia fará control, într'o extenuare totala. Trenajul avionului în plin sbor, este aceasta deslanţuire de forţe negative care, alaturi de plafonaj, de golurile de aer, de acel *„mal de montagne“* sau *„de l'air“*, împiedica, sau tinde sa împiedece spiritul omenesc, să-şi poarte lutul, spre înalţimea azururilor de oţel calit.

Ca totuş forţele negative, subterestre le-am putea numi, atâta vreme, cât însaşi lutul din noi trebuie sa se întoarca la aşezarile de jos, — ca totuş aceste forţe, nu isbutesc sa împiedice avân-

tul, este un merit în plus pentru acei, cari, din osândiţi ai cine ştie carui capriciu peste ere, au întins aripi de condor şi au pornit întru cucerirea şi stapânirea haosului.

*

„La valeur d'un pilot se mesure a son aptitude au déplacement aérien, La seule école de l'aviateur est donc le voyage...“, afirmă în frumoasa sa lucrare „*Les charmeurs de nuages*“ emeritul aviator şi subtilul gânditor şi om de condeiu, care este colonelul aviator *Pierre Weiss*, vorbind despre „curaj“. Desigur curajul este un apanaj al tuturor domeniilor de activitate, este, am putea spune, *saltul etic* în marile răspunderi ale vieţii. Curajul sburatorului însă, mai mult decât acela al experimentatorului de laborator, decât al „omului de mare“, decât chiar al „cavalerului“ în înţelesul întreg al cuvântului, are un aspect strâns legat de însăşi destinul sau: de calatorie, de realizantul *a şti să călătoreşti*. Privit prin prisma acestui fapt: vagabondajul, aviatorul îşi creşte valoarea directproporţional (sa ni se ierte expresiunile diferite de literatură) cu spaţiul parcurs. Netagaduit, aci este vorba de valoarea ca specialist a omului-pasare. Dar sa nu se uite ca, în însaşi persistarea în anumite direcţii ale destinului creator, în însăşi taria nedevierii dela drumul iniţial al „meseriei“ alese, se află valoarea cu aspect, am putea spune cosmic, a aceluia care, persistând, a creiat; creind, s'a impus. Sburatorul, în cadrul acestor consideraţiuni, reliefeaza oricât de grunţuros şi admisibil, splendoarea trairii în permanent pericol, în continua lupta, nu cu banalul vieţii, ci cu forţele Marelui Necunoscut. Caci: „aucun art, aucune science,

n'exige au même degré *une constante practique et un moral toujours chauffé au rouge".*)*

*

Un crez alert, un sbucium continuu, ţin în picioare taria iluminata de reflexele drumului parcurs şi evidenţiaza fascinativ, tendinţele de viitor. S'a crezut o vreme că desele înfrângeri ale sburătorilor, le vor îngenunchia elanul. Azi nu se mai crede.

Când o pasare avântata, cu temeritate, în sus se clatină, se pleacă obosita, sub povara destinului şi se avânta, în iureş scrâşnind, pe jghiaburile nevazute ale cerului, este drept, înca o carămidă mai cade din colonadele încrederii colective, înca o decepţie sapa sufletele chinuite de chemarea norilor, dar aceasta decepţie, acest minus exterior, au darul sa înalţe pe omul-pasare în singuratatea sa, în adâncul sau. „Daca fratele meu a căzut, ma voiu înalţa prin căderea lui eroică". Odata sorţii aruncaţi, cei ramaşi sa duca mai departe exploatarea înalturilor, ştiu sigur ca vor birui, că vor învinge orgoliul, vechiu cât lumea, al Morţii. Oriunde, se cer jertfe. In orice domeniu de activitate omeneasca, se nasc eroi. In aviaţie, prin însăşi sensul ei riscant, eroii ne apar mariţi, aureolaţi, mai aproape de Dumnezeu. Infrângerea fratelui meu? Dar ea poarta în crisalida neîntinata a faptei, sâmburele biruinţei viitoare. Poate, cine ştie, daca în aviaţie nu ar fi fost atâtea jertfe omeneşti, daca nu s'ar fi creiat atâţia eroi, atâţia oameni cari sa calce peste destin, peste moarte, întru reuşita celui mai pur, celui mai celest aspect al vieţii: desprinderea de lut, nu am fi ajuns unde suntem azi.

---

*) Pierre Weiss · „Les charmeurs de nuages" pag. 16.

In marele războiu acest adevar s'a verificat din plin. Atunci, când întâlnirea unui avion sub alta stema decât a ta, însemna lupta pe viaţă şi pe moarte, calirea caracterelor la focul totalei temeritaţi, lua forme mitice. Mintea celor de jos, nu a isbutit sa cuprinda taria semenilor cari, cu avioanele ciuruite, cu motoarele nimicite, cu trupurile însângerate de avalanşa gloanţelor, isbuteau totuşi, sa se întoarcă la cuib. In această temerara înfruntare a morţii cu sfânta obrăsnicie caracteristica cuceritorilor de rasa, sta buna reuşita a luptelor aeriene duse, într'o simfonie de apocalips, de un Fonck, de un von Richtoffen, de un Guynemer, sau un Woss.

Pentru a scri cum se cuvine despre faptele eroilor aerului, trebue să te desberi în întregime de huma, sa te pui în situaţia pasărilor, a libelulelor, a norilor, a stelelor. Trebue sa nu mai fi om. De aceea ne simţim prea mici în faţa monumentului uriaş de tărie şi curaj, ridicat — mai ales, — de aşii răsboiului. Căci suntem atât de mult oameni!...

CUPRINSUL

Pagina

Cuvânt de deschidere 5

I.

CONSTELAŢII LITERARE

Reviriment 11
Experienţa gândiristă 45
Ars poetica 52

II.

„VOYAGEURS TRAQUÉS“

Aron Cotruş: Ţară 111
„Scrisori către plante“ 115
Pe marginea unui studiu literar 121
Un rac: Eugen Ionescu 125

III.

GRUP APOLINIC

Contur mistralian 131
Antiteză 138

Pagina

Sursa 144
Centraj interior 154
Pastişe felurite 167

IV.

ELDORADO

Note pentru sbor 179
Indemn la sbor 183
Estetica sborului 190

Sumarul 203

CĂRŢI APĂRUTE IN EDITURA LANURI

Mihail Axente: Raluca . . . . . . Lei 40˙—

George Popa: Plecarea spre legendă, premiul de poezie al Societaţii Scriitorilor Români pe 1936 . . Lei 40˙—

Traian Chelariu: Cântec de leagăn (poem) Lei 10˙—

V. Copilu-Cheatră: Cartea moţului (poeme) Lei 50˙—

N. Ladmiss-Andreescu: Semne şi mituri (articole critice) . . Lei 70˙—

VOR APARE

C. S. Anderco: Hotare pentru vis (poeme)

Mihail Axente: Oraşul Mediaş (monografie)

Ion Moldoveanu: Sbor peste ape (poeme)

Această carte s'a tiparit
în editura LANURI din
Mediaş, atelierele tipo-
grafice W. RECKER, în
anul una mie noua sute
treizeci şi şapte.

LEI 70·—